



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

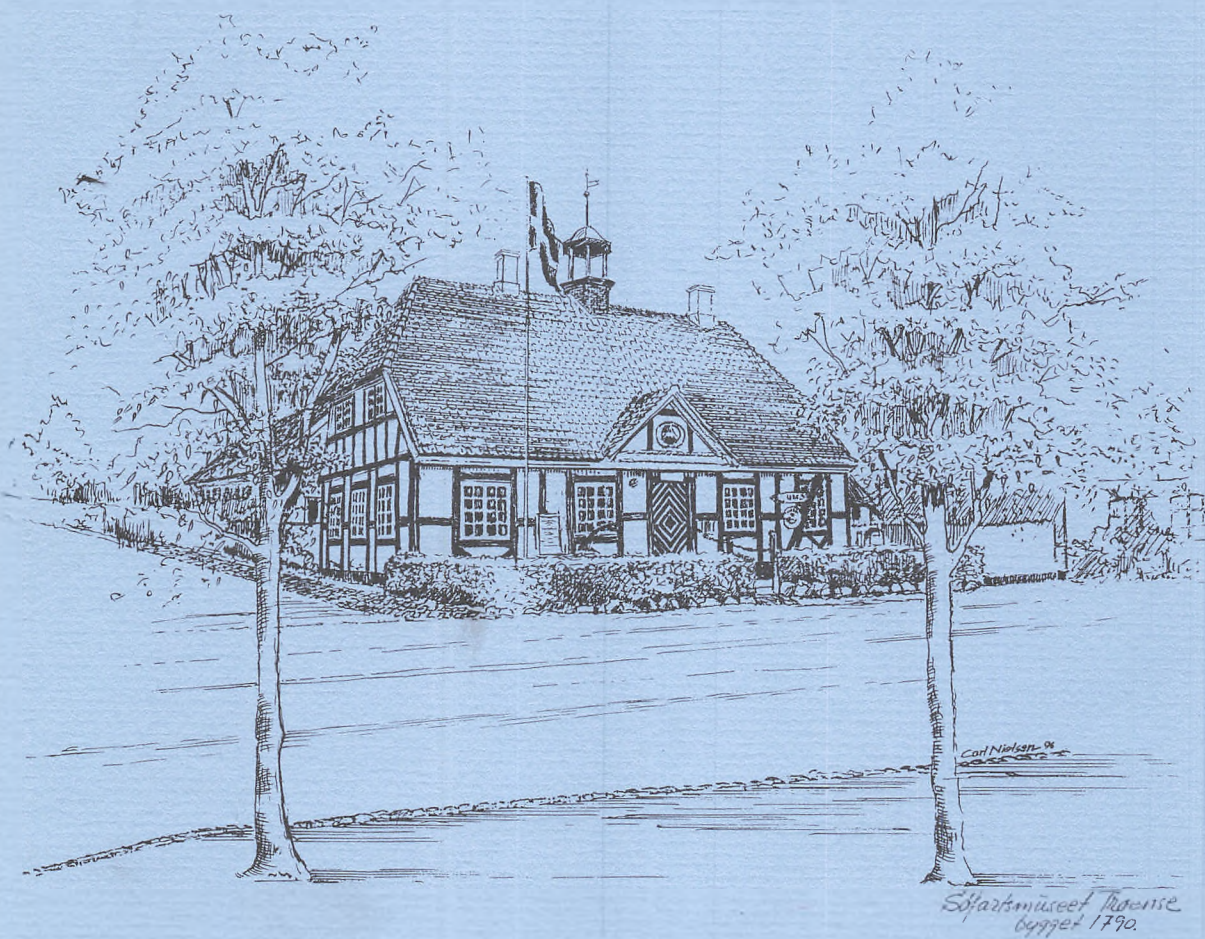
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 1996



TÅSINGE MUSEUMSLAUG

TÅSINGE ÅRBOG 1996



Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-05-4

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
220 g Conqueror Antik, og papiret 115 g MultiArt Closs

Indbinding:
Bruuns Bogbinderi A/S, Odense

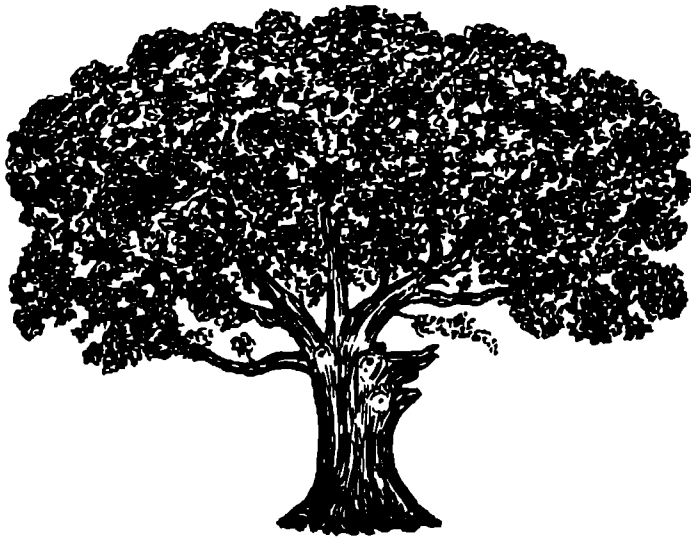
Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Grønnegade 24 a, Tåsinge
5700 Svendborg
Tlf. 6222 5827

Udsnit af kort, hvortil Kort- og Matrikelstyrelsen har ophavsret,
er gengivet med styrelsens tilladelse (A. 404/85).

Omslagets forside:
Tegnet af Carl Nielsen, 1996.
Søfartsmuseet i Troense,
bygget som skole i 1790.

Indholdsfortegnelse

Forord	
<i>Af Knud Helles</i>	5
Om hustomter og højryggede agre på Vårø Knude	
<i>Af Jens Bech</i>	6
Troense - en lille bys livsløb	
<i>Af Karl Arnold Ottesen</i>	15
Præsteenkesædet i Landet	
<i>Af Bent Christoffer Nielsen</i>	31
Tåsinge Folkedansere gennem 60 år 1937-1997	
<i>Af Ernst Andersen</i>	41
Birkholm	
<i>Af Poul Christian Madsen</i>	53
»Inga« - en Jolle fra Lundby	
<i>Af Kaj Nykjær Jensen</i>	60
Fra arkivets gemmer	70
Nyt fra arkivet	76
Nyt fra museet	78
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?	79
Praktiske oplysninger	80



– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

FORORD

af Knud Helles

Tåsinge Årbog udsendtes for første gang i 1987. Da var der store forventninger til projektets betydning for Tåsinge Museums laugs virksomhed og den lokale bevidsthedsdannelse. Men der var også megen usikkerhed om en sådan årbogs levedygtighed. Pessimisterne er blevet gjort til skamme. Siden 1987 er det hvert år lykkedes os at sende en årbog på gaden med 5-6 artikler om Tåsinges historie og kultur, en fotoserie om det Tåsinge, der var engang, og med orientering om Tåsinges Museum og Arkiv. At langt de fleste af artiklerne endda er blevet skrevet specielt til Tåsinge Årbog tyder på, at den formodentligt både har imødekommet et savn og også virket inspirerende på formidlingen af øens kulturhistorie.

I redaktionen har vi naturligvis måttet have antennerne ude for at tiltrække forfattere, men adskillige har meldt sig uopfordret. Og det er helt tydeligt, at den konsekvente overholdelse af den linje og de kvalitetskrav, som årbogens fader, Valdemar Jensen, opstillede, har stor betydning for den positive modtagelse, Tåsinge Årbog har fået gennem alle årene.

Nu er vi så nået til den 10. årgang. Som tidligere læsere kan se, følger den sig smukt ind i den efterhånden lange række af årbøger. Vi synes, vi kan være bekendt at lade Tåsinge Årbog 1996 afslutte årbogens første tiår og samtidig udtrykke tillid til, at den også vil eksistere i det næste tiår.

Som det fremgår af indholdsfortegnelsen bringer årbogen i år 6 artikler om højest forskellige emner fra Tåsinge i de sidste 1.000 år.

Jens Bech skriver om undersøgelser på Vårø

Knude for at fastslå eller afkræfte formodninger om beboelse der i middelalderen.

Karl Arnold Ottesen, der stammer fra Troense, har ladet os genoptrykke hans fine artikel om Troense fra 1949, men han har benyttet lejligheden til at udvide den med et interessant tillæg om, hvordan det gik med vedtægtsplanerne dengang og de holdninger, der kom for dagen.

Bent Christoffer Nielsen har forsket i sin freddede ejendoms historie for at finde frem til, hvem der har boet der og hvilke ændringer, der er sket, siden den blev opført for ca. 170 år siden.

I anledning af Tåsinge Folkedanseres 60 års fødselsdag i 1997 har *Ernst Andersen* samlet en række erindringer om folkedansernes aktiviteter og oplevelser gennem de mange år.

Poul Christian Madsen, der gennem en snes år frem til begyndelsen af 1930'erne var læge i Landet, skriver om sine oplevelser af Birkeholm og dens beboere, som han jævnligt besøgte i embeds medfør.

Kaj Nykjær Jensen skriver om Lundbyjollen »Inga«, som har været i hans families besiddelse, siden den blev bygget midt på Tåsinge kort før første verdenskrig. Dengang gjaldt det fiskeri og transport. I dag giver »Inga«, der ligger i Ballen, mange gode fritidsoplevelser i ø-havet for ejerne.

Endelig bringer vi den traditionelle billedserie fra arkivets rige samling af gamle fotos, samt beretninger om arkivets aktivitet og om årets gang i museum og museums laug.

God læselyst!

Om hustomter og højryggede agre på Vårø Knude

eller:

Teorien der blev aflivet

af Jens Bech

Landboreformerne i slutningen af 1700tallet hører til i Afdelingen for Fælles Kulturarv. Vi har alle lært om dem i skolen og ved, om ikke andet, så ihvertfald det om dem, at de ledte frem til bøndernes frigørelse fra stavnsbånd og hoveri, og vi har derfor også lejlighedsvis med passende ærbødighed skævet til Frihedsstøtten foran Københavns hovedbanegård. Oprindeligt sat ved hovedstadens vestlige bygrænse skulle den for stedse markere, at bønderne nu var blevet frie mænd og ejere af det produktionsapparat, som de hidtil havde været henvist til at betjene på godsejernes præmisser.

Men stavnsbåndets og landsbyfællesskabets ophævelse var andet og mere end et skift i bøndernes juridiske og ejendomsmæssige rettigheder. Den medførte også nogle betydningsfulde omlægninger af selve måden at dyrke og behandle jorden på. Så gennemgribende var disse ændringer, at de inden for nogle ganske få årtier forandrede det danske landskab til ukendelighed.

Mark og landskab før udskiftningen

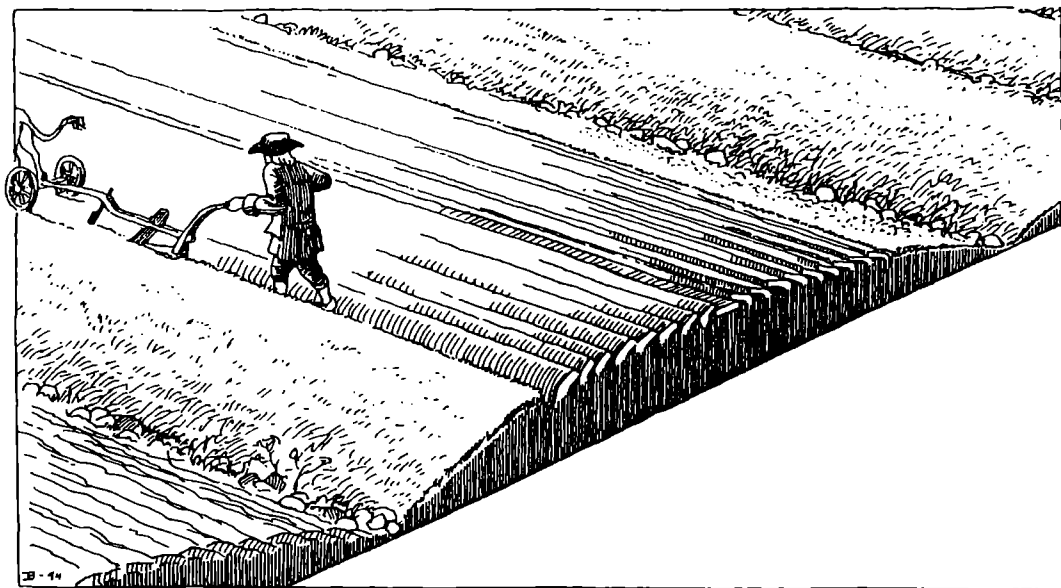
Før landboreformerne lå bondelandets huse placeret, som de havde ligget i mange århundreder: i landsbyerne. Faktisk bestod landsbyerne af bøndergårde (plus et lille antal jordløse huse); det åbne land var uden bygninger og næsten også uden træer, bortset fra de egentlige skove. Men agerlandet var ikke bare én stor dyrket flade uden struktur. Tværtimod var det

inddelt og underindelt meget omhyggeligt på en måde, der skulle sikre, at dyrkningsfællesskabets deltagere alle havde ligelig andel i jord af god og ringere bonitet.

En landsbys markjord var inddelt i et antal *vange* – i vor del af landet sædvanligvis tre – der hver for sig dyrkedes med én bestemt afgrøde om året. I trevangsbruget blev jorden således drevet i en rotation, der typisk bestod af ét års byg, ét års rug og ét års hvile, en regel der dog var mange undtagelser fra. Således kunne man på god jord og velgødet jord springe hvileåret over og erstatte det med en afgrøde af ærter eller anden bælgfrugt, der tilførte jorden kvælstof.

Vangene var inddelt i *skifter*, også kaldet *fald* eller *åsgange*. Skifternes antal, afgrænsning og fordeling var bestemt af forskelle i jordens bonitet. Hvert skifte havde sit eget navn, og disse gamle marknavne, hvoraf mange utvivlsomt daterer sig tilbage til landsbyernes anlæggelse for henved 800-900 år siden, er en vigtig kilde til oplysninger om nu forsvundne bebyggelser og andre landskabssele-menter.

Det enkelte skifte var igen opdelt i et antal *agre* – groft sagt en for hver af de gårde, som landsbyen bestod af. Agrene var lange, smalle og højest ned langs midten, nærmest som en slags overdimensionerede højbede. Disse *højryggede agre* frembragtes ved, at man hele tiden pløjede dem, så mulden vendtes ind mod midten. Deres specielle form var betinget af flere forhold. Dels af selve pløjeretskabet, den lan-



1. De højryggede agre blev til ved en pløjningsmetode, der var enkel og virkningsfuld: Jorden vendtes hele tiden ind mod midten af ageren. (Tegning Jens Bech).

ge og tunge hjulplov, der med sit forspand på 4-6 trækdyr var yderst besværlig at vende - agrenes smalle strimmelform indskrænkede antallet af vendinger til det minimale - og dels af hensynet til bortledning af vand fra den iøvrigt fuldstændig udrænedede markoverflade. Fra agrenes krumme ryg løb vandet ned i de rendeformede *agerrener* mellem dem og ledtes herfra bort.

Det dyrkede land indtil for ca 200 år siden må man altså forestille sig opdelt næsten som et puslespil i højst uregelmæssige felter, hvert for sig riflet som et gigantisk vaskebræt af de højryggede agre. I mosaikken indgik desuden en hel del udyrket jord. Det var både de egentlige *overdrev*, som var store, fælles græsgange på enge eller sandjord, og desuden talrige mindre områder - typisk vandlidende småpletter uegnet til dyrkning - der lå som mindre, grønne øer imellem agerskifterne.

Hvor meget er der tilbage?

Hele dette landskabsmønster, skabt af et dyrkningssystem der stort set ikke havde ændret sig

siden vikingetiden, blev med udskiftningen og bøndergårdenes påfølgende udflytning til de nye selvejerlodder, brudt op. Vanger og skifter ophørte med at eksistere, der udlagdes titusindvis af kilometer nye markskel, og man forlod den gamle metode med at pløje jorden som højryggede agre.

Det betyder selvfølgelig ikke, at ethvert spor af disse forsvandt som ved et trylleslag. Et så markant og omfattende terrænrelief udslettes hverken på et eller fem årtier, selvom der pløjes på kryds og tværs af de gamle agerskel. Men efterhånden udviskedes de alligevel næsten overalt og røber sig idag mest for det vågne øje, og kun på steder hvor senere tiders jordbehandling ikke helt har ødelagt dem. Det er navnlig i skove, man har mulighed for at se de gamle dyrkningsspor, og især hvor skovbunden er nogenlunde åben og overskuelig. Men også uden for skovene, på dyrket mark, kan man stadig støde på dem hist og her, for eksempel hvor et markskelsdige skyder ryg med regelmæssigt gentagne intervaller, fordi det i sin tid er anlagt på tværs af en serie højryggede agre.

På Tåsinge finder man spor efter agrene bl.a. i Pederskov samt i Skovballe og Vornæs Skove.

Om agrenes størrelse

En undersøgelse af fynske skove har vist, at der her er bevaret betydelige rester af gamle agersystemer¹. Nogle af skovene er udlagt lige efter udskiftningen og har således forseglede marker, som har været i brug helt op til dette tidspunkt. Men der ses også agre på arealer, der har ligget hen som skov i mindst 300-400 år, og her må der være tale om dyrkningsflader opgivet i langt ældre tid – måske allerede i middelalderen.

I den fynske undersøgelse er der registreret et så stort antal agre, at man kan danne sig et billede af deres »normale« – eller ihvertfald gennemsnitlige – størrelse. Her er det især *bredden*, der er af interesse, for den er målbevidst afstukket af dem, der i sin tid anlagde dem, hvorimod *længden* i højere grad har måttet afpasses efter terrænet og andre forhold uden for menneskelig indflydelse. Agrenes bredde var meget forskellig. Den varierer fra 6 til ca 22 m, med gennemsnitsbredden på 14-15 m smukt placeret i midten.

Præcis hvilke forhold, der har dikteret agrenes bredde, er ikke let at sige. Man kunne godt tænke sig, at en våd jordbund har forårsaget anlæggelse af særlig smalle agre – det ville jo betyde stor tæthed af rener, der kunne aftage meget overfladevand. Noget tyder da også på, at dette hensyn har spillet ind – men nok kun delvis. For man finder også smalle agre på god og tør bund, og der må det så have andre årsager. Men hvilke?

At søge dette spørgsmål besvaret var et af målene, da Skov- og Naturstyrelsens Kulturhistoriske Kontor i 1992 gennemgik udvalgte områder på Sydfyn og øerne for blandt andet at undersøge forekomsten af højryggede agre og andre kulturspor i landskabet. Kampagnen var et pilotprojekt afledt af, at den nys ikraft-

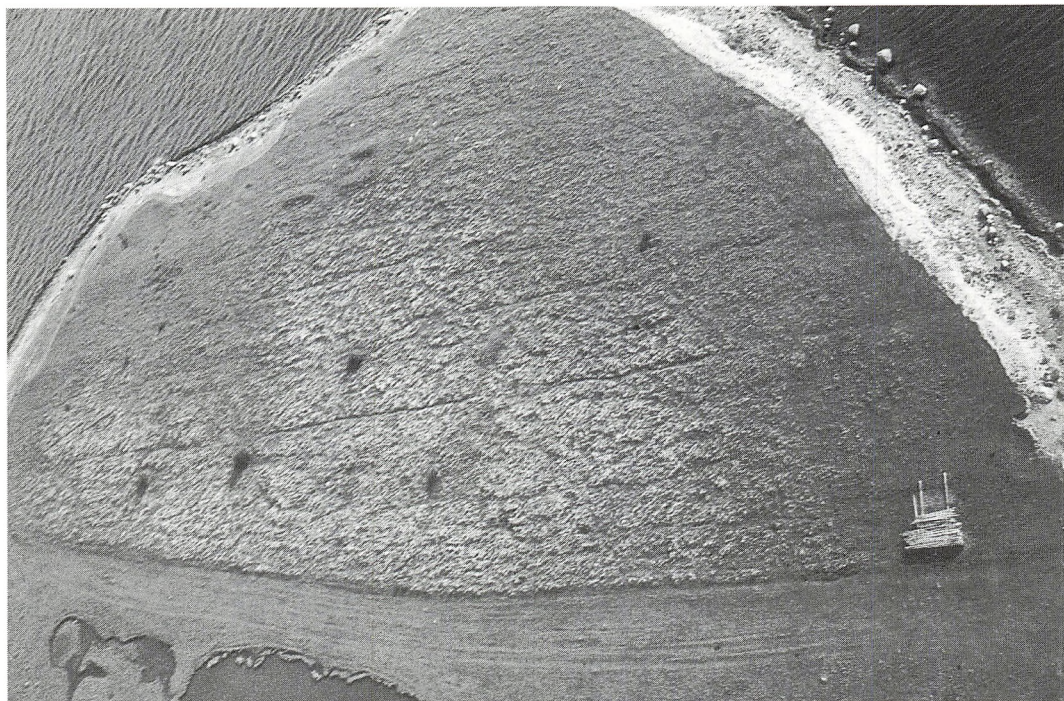
trådte naturbeskyttelseslov udvidede begrebet »fredede fortidsminder« med flere nye kategorier, hvoriblandt netop »agerspor« – foruden andre såsom *vejspor, sten- og jorddiger og træer og sten med tilknyttede sagn*. Disse andre kategorier vil vi dog i denne sammenhæng lade ligge².

Da det af mange årsager ikke ville være hensigtsmæssigt uden videre at frede samtlige bevarede agerspor, og dermed gøre indgreb i driften af titusindvis af hektar skov, gjaldt det for os om at finde frem til nogle udvælgelseskriterier for, hvad der kunne kaldes »særlig fredningsværdigt«. *Store områder med velbevarede agre* var én oplagt mulighed, *særlig høj alder* kunne være en anden. Men de højryggede agre er ikke så lette at datere. De fleste har som nævnt været i brug gennem flere hundrede år, og selv om man giver sig til at grave i dem, er der ingen større sandsynlighed for at finde genstande eller andet, der præcis kan fortælle, hvornår de er anlagt. Men vi kender dog nogle få lokaliteter med agre, der på grund af særlige fundomstændigheder har kunnet tidsfæstes.

Nogle af de ældste af disse daterede agre er af ringe bredde. I særlig grad gælder det et tilsandet agersystem udgravet på vikingetidslokaliteten Lindholm Høje ved Nørresundby, her var de enkelte agre kun omkring meterbrede. Men også fra andre steder i Danmark, Norge og Sverige kendes der et lille antal fund af 4-5 m brede agre, hvis alder har kunnet fastslås til ca tusinde år. Det var således nærliggende at søge opklaret, om der i agrenes bredde kunne ligge en dateringsmulighed.

Smalle agre på Vårø Knude

Vor opmærksomhed blev derfor vakt, da vi et par steder på Sydfyn fandt mere eller mindre velbevarede systemer af kun ca 5 m brede agre, nemlig i Pipstorn Skov ved Fåborg, og i Nakkebølle Dyrehave. Begge steder var der tale om skove langt ældre end udskiftningen. Og end-



2. Vårø Knude i fugleperspektiv, før udgravningen. Øverst på billedet ses de to græstørvbyggede anlæg. De parallelle furer i grønsværen er de tydeligste af agersystemets rener.

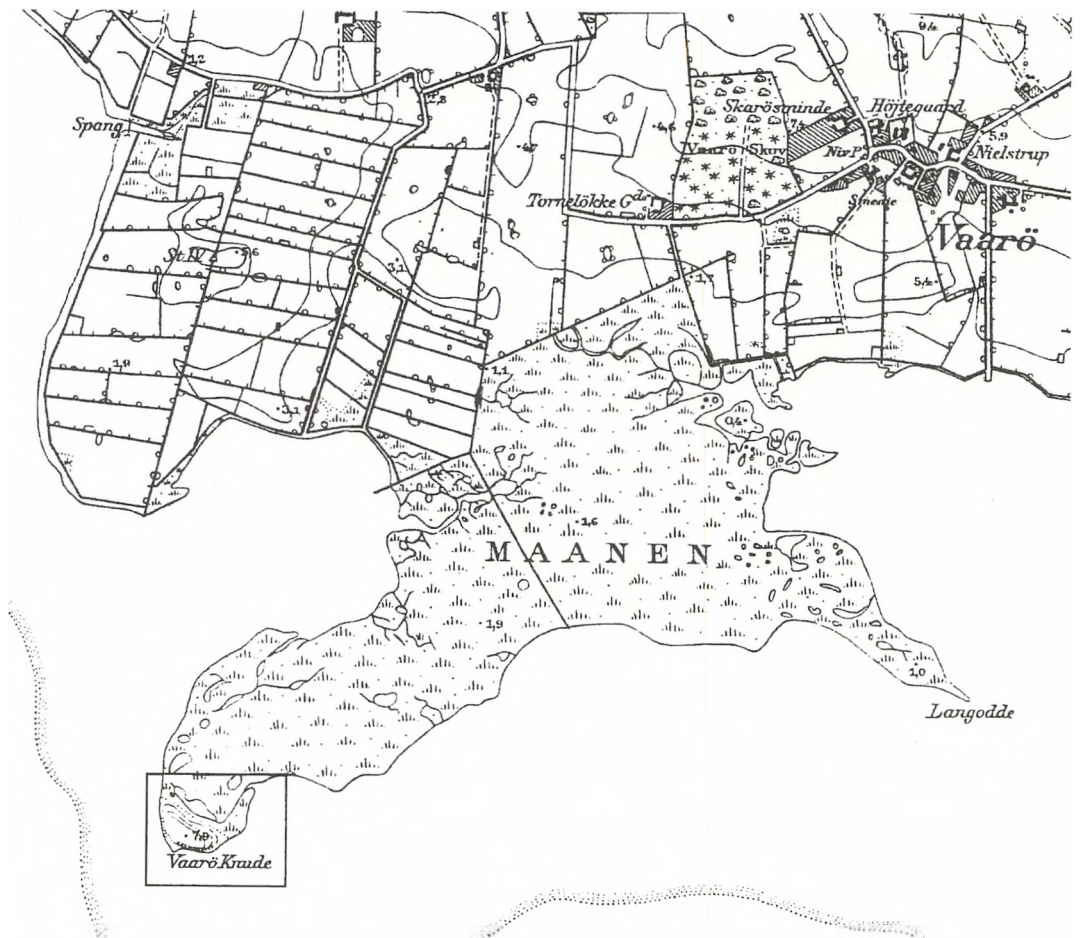
nu mere spændende blev det, da der også på Tåsinges sydvestpynt Vårø Knude afslørede sig et lille system af smalle agre liggende sammen med to små hustomtliggende anlæg af ukendt alder. Især fordi agrene syntes anlagt uden om »hustomterne« og altså ligesom respekterede disse, uagtet at tomterne, der nærmest må karakteriseres som lave, rektangulære jordvolde, ellers ville have været lette at overpløje eller udjævne.

Her var altså et sted, hvor nogle af de sjældne smalle agre tilsyneladende indgik i en sammenhæng med noget, der med lidt god vilje nok kunne være en lille og primitiv bebyggelse. Primitiv ikke mindst fordi byggematerialet efter tomternes udseende at dømme havde været græstørv. Kunne det tænkes, at de havde huset de mennesker, der havde dyrket agrene? Stod vi måske ligefrem over for en egentlig bosættelse – en diminutiv »gård« – på dette øde

og udsatte sted langt fra nærmeste landsby? I så fald kunne sporene være ældgamle – måske helt fra tidlig middelalder.

Det ville mildt sagt være usædvanligt med en sådan afsides placeret bosættelse i tidlig historisk tid. Men netop beliggenheden *kunne* være en forklaring. Fra Vårø Knudes beskedne 8 meters højde kan man overskue det meste af Øhavet, se hele vejen hen langs Tåsinges sydkyst til Rudkøbing, og op langs vestkysten til Vornæs, samt opdage alt, hvad der nærmer sig ude fra Østersøen. Den perfekte udkigspost til urolige tider, og på sådanne var der ingen mangel i den tidlige middelalder.

Men risiko for søværts overfald har der været masser af gange op gennem tiderne, siden venderne hærgede, så man kunne derfor absolut ikke uden videre antage, at den eventuelle udkigspost på Knuden var så gammel. Og de lave græstørvolde derude har længe



været kendt af mange tøsingere, selv om ingen rigtig havde den endegyldige forklaring på dem. »Skanser fra svenskekrigene«, og »udkigspost fra Napoleonskrigene« var nogle af tolkningerne, der dog, så vidt det var muligt at få oplyst, ikke var baseret på særlig konkrete historiske kilder³.

Hvis vi ville vide noget om hustomternes alder og anvendelse, i håbet om på den måde også at få agrene tidsbestemt, var der derfor ikke andet at gøre end at søge problemet løst ved hjælp af en arkæologisk udgravning. Som sagt så gjort.

Om stedet

Vårø Knude er en moræneknold af ler og grus,

der engang i forhistorisk tid må have ligget som en ø godt en kilometer ud for Tåsinges sydvesthjørne. Strandvoldsdannelse aflejret af vind og strøm i læ af øen har efterhånden forbundet den med »moderlandets« kyst og udgør idag det største sammenhængende strandengsområde i Det Sydfynske Øhav. Set inde fra engdraget ligger Knuden som en strandet hval yderst på den ca 2 km lange, lave halvø. I sydvest er bakkeknolden nu nedbrudt af havet til en lodret lerklint, mens den ind imod engene i nordøst falder i en jævn skråning. Bakken er ca 200 x 100 m, længst i retningen NV/SØ.

På Knudens absolut højeste top ligger de to hustomter, eller *anlæg*, som vi på grund af usikkerheden nok bør kalde dem. Det nordvestlig-

ste, *anlæg I*, var det tilsyneladende bedst beva- rede. Udvendig måler tomten 10 x 8 m, men dens gulvareal inden for de brede volde af sammenskredne græstørvægge har næppe været større end 6 x 4 m. I sydøstgavlen ses en åbning i vægvolden, utvivlsomt efter en dør.

Fem meter sydøst for den ligger *anlæg II*, der er af samme længde, men lidt mindre bredde, nemlig ca 6 m. Denne tomt er knap så markant som den anden, dens langvæg imod nordøst udgøres af en noget lavere vold end de øvrige vægge, og den har ingen tydelig dør men til gengæld måske svage spor af en skillevæg midt i på tværs.

Omkring tomterne, anlagt parallelt hen ad bakk skrånningen, ligger de højryggede agre - ialt 18-19 stykker. Langt de fleste er mellem 4 og 6 m brede og tilhører altså udpræget »den smalle type«, som vi ønskede at få dateret, mens et par af dem på 8-9 m lidt mere nærmer sig normale dimensioner. Flere steder stak større sten op af agerrenernes fordybninger, hvor de i sin tid er blevet henlagt, efterhånden som de dukkede op under markarbejdet. Andre større, jordfaste sten tittede frem af grønsværen umiddelbart nordvest for hustomterne, hvor der ikke var anlagt agre.

Om udgravningen

I august 1993 gik vi i gang. Med en rendegraver gravedes et snit tværs gennem hvert af anlæggene I og II, et gennem det stenfyldte område nordvest for dem, samt en 20 m lang grøft ned over bakk skrånningen og tværs gennem nogle af de tydeligste højryggede agre. Det var med nogen spænding, at vi med skovl og graveske gik løs på de brungule sandlag, som åbenbares, da maskinen havde lagt græstørvæne til side til senere genplacering. Især i *anlæg I*, som måtte formodes at være »stuehuset«, såfremt teorien om en længerevarende bosættelse på Knuden skulle vise sig at holde stik.

Det gjorde den imidlertid ikke. De arkæologiske snit gennem begge tomterne viste utvetydigt, at de lave volde havde været opbygget af græstørv, og at de *havde* haft en lodret væg indefter. En art huse kan det altså meget vel have været, selv om der ikke i de smalle grøfter fremkom aftryk efter stolper, der kan have støttet vægge og tag. Men i begge anlæggene manglede fuldstændig et gulvlag i form af jord farvet mørkere af trækul og andet organisk materiale, ligesom der heller ikke fandtes spor af noget ildsted. Tilsammen må dette tages som uomtvistelige vidnesbyrd om, at der ingensinde fast og gennem længere tid har opholdt sig mennesker inden for græstørvmur- rene.

Desværre gav heller ikke grøften tværs gennem agrene nogen form for oplysninger fra sig. Formentlig som følge af ivrig mosegriseaktivitet gennem tiderne var der ikke, som man ellers har kunnet iagttage det andre steder, bevaret spor efter hjulplovens muldvendinger, og selv overgangen mellem pløjelaget og den sandede undergrund var helt uskarp og udvisket.

Af oldsager fandt vi ikke særlig mange. Inde i *tomt I* fremkom under græstørvdækket et antal ølkapsler og messinghætter fra jagtpatroner – et vidnesbyrd om stedets velegnethed til ophold under efterårets andetræk. Lidt dybere fremkom en geværkugle af bly og en stump af en »kridtpibe« af fint rødler – ellers intet fra middelalder eller nyere tid.

Derimod var der tydelige tegn på en noget stærkere aktivitet længere tilbage i tiden. Overalt på bakketoppen fandtes et tyndt kulturlag fra tidlig bondestenalder, dvs omkring 3.500 f.Kr. Tomternes græstørvægge var anlagt direkte på dette sandede bopladslag, der indeholdt spåner fra flinttilhugningen, enkelte stumper af slebne, tyndnakkede økser, og nogle få lerkarskår. Ikke overraskende. Et sted med en beliggenhed som Vårø Knudes i forhold til land og vand *måtte* simpelthen forventes at rumme mindst én stenalderboplads.



4. Udgravningsfelt, tværs gennem anlæg I. I de gennemskårne vægvolde fremtræder græstørvopbygningen som lyse striber.

Sammenfatning

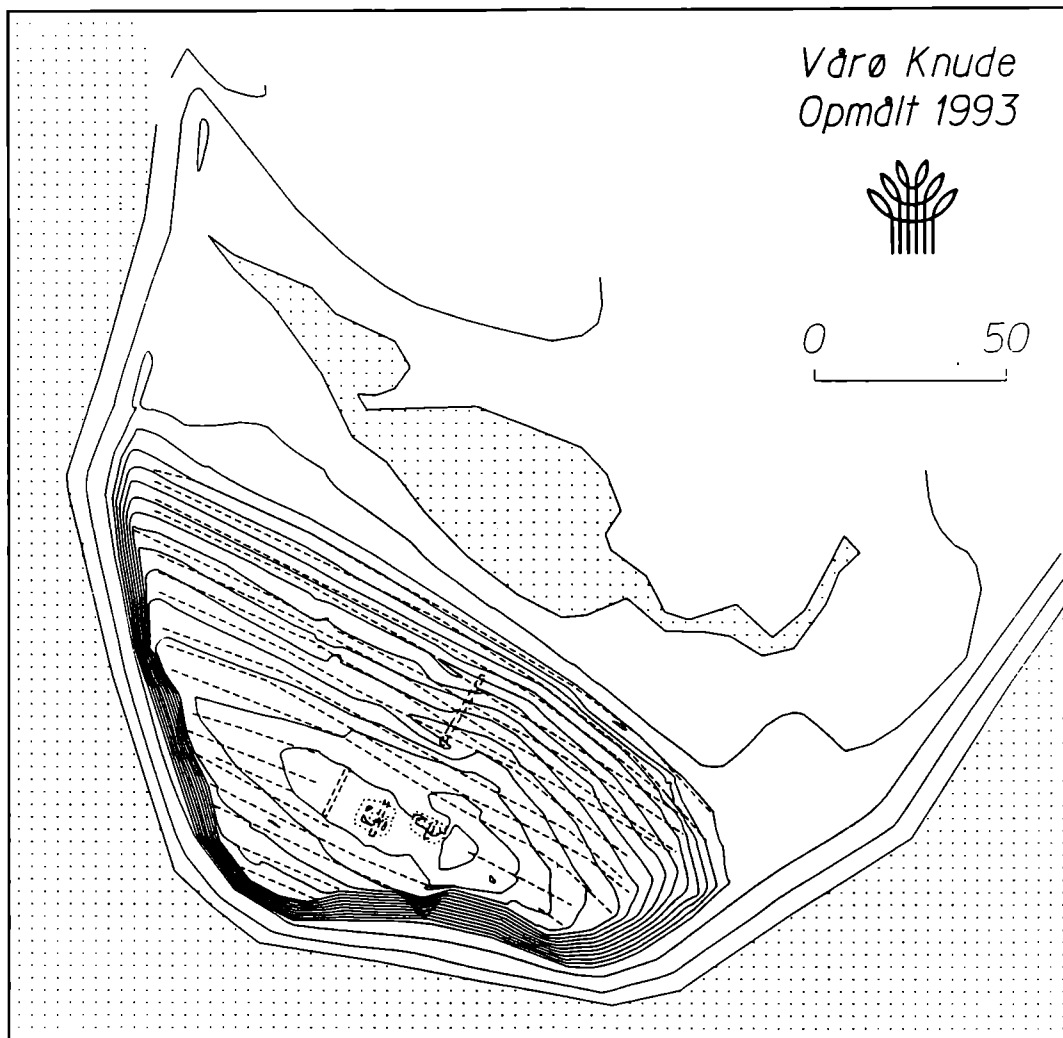
Det blev altså undersøgelsens lidt skuffende, men ikke helt uventede resultat: vi fik ikke dateret »hustomterne« – og dermed heller ikke de smalle agre. Men vi fik konstateret, at de lave, firkantede jordvolde på Knudens top meget vel *kan* have været en form for simple, tagdækkede bygninger, selv om de tydeligvis aldrig har tjent som fast opholdssted, hverken for mennesker eller dyr.

Men hvad har disse eventuelle bygninger da så tjent som? Mest sandsynligt som vejrskjul; muligvis – som den lokale tradition antyder det – bygget på Napoleonskrigenes tid til brug for en bemandet udkigspost. Eller måske mere nærliggende: til brug for byhyrden fra Vårø, der passede kreaturerne på Monnet. Når syd-vestenvinden sendte regnbyger piskende ind over strandengene, kunne han finde ly bag lune græstørvægge og velsagtens under et nu længst forsvundet stråtag. Stak han hovedet ud

af døråbningen, kunne han overskue hele Monnet og derved følge dyrenes færden. Sådanne »markboder« til hyrder kendes fra andre steder i landet.

Der er dog også en tredie og noget mere dyster mulighed. Vi ved, at der så sent som i 1700-tallet fandt henrettelser sted »paa Waa-røe Maane«. Denne lakoniske stedsangivelse siger ganske vist intet om, *hvor* på det mægtige areal retterstedet var, men da sådanne traditionelt var placeret højt i terrænet (jævnfør de mange »Galgebakker« i hele landet), er selve Knuden nok et temmelig sikkert bud. Så måske var den ene af græstørvoldene en simpel indramning af det sted, hvor Kirsten Skomagers fra Bjerreby en kold januar dag i 1754 blev halshugget med sværd, fordi hun havde født i dølgsmål⁴. Og sikkert flere andre før hende.

Og de højryggede agre? Vi står stadig tilbage med den noget gådefulde kendsgerning, at »nogen« i en periode har fundet det umagen



5. Plan over Vårø Knude med anlæg I og II samt de fire udgravningsfelter. Agerrenerne er angivet som stiplede linier. Opmåling: Kulturhistorisk Kontor, Skov- og Naturstyrelsen.

værd at pløje Knudens sandede og vejrbitte græstørv op til agerdyrkning. Udbyttet må antages at have været yderst karrigt. Hvem var de? Og hvad fik dem til det?

Da de altså ikke har været bosiddende på selve stedet, må de være at finde blandt bønderne i Vårø; nærmere kommer vi dem næppe. Og vi gætter måske ikke helt forkert, hvis vi søger deres bevæggrunde i den kraftige

vækst i landbefolkningen, der i 1700-tallet afstedkom et stærkt behov for at inddrage mere jord til dyrkning. *Flere munde at mætte* kan meget vel have været det incitament, der har bevæget de Vårø bymænd til at bakse hjulplø, trækdyr og såsæd to besværlige kilometer fra landsbyen ud over Månens knortede strandenge og op på Knuden. Og af luftfotos kan vi se, at de måske også har gjort ophold

undervejs: på en lav højning i engene lidt nordøst for skydebanen er der et andet lille felt med højryggede agre, som dog er så svage, at de næsten ikke kan erkendes, når man står på stedet.

På Vårø Knude er udgravningen forlængst dækket til og græstørvene atter groet fast. Vi fik kun besvaret nogle af de spørgsmål, som vi på forhånd havde stillet os. Men som det så ofte går med en arkæologisk udgravning, så rejste den en lang række nye. Og svarene på dem kan vi så håbe på, at fremtidige undersøgelser i mark og arkiv engang vil kunne levere.

Jens Bech, født 1943 i Odense. Student 1961 fra Svendborg Statsgymnasium. Uddannet som forhistorisk arkæolog ved Århus Universitet 1962-69. Deltog i studietiden i arkæologisk feltarbejde i Danmark, Norge og Abu Dhabi. Siden 1969 bosat på Strynø. Museumspædagog på Langelands Museum 1970-75, derefter i en årrække projektansat som leder af talrige udgravninger og andre undersøgelser på Langeland, Sydfyn og i Italien. Siden 1982 ansat i Skov- og Naturstyrelsens Kulturhistoriske Kontor med forvaltning af de fredede fortidsminder som arbejdsområde. Bibeskæftigelse som tegner; har bl.a. illustreret og tilrettelagt Valdemar Jensens bøger "Tåsing Rundt" og "Søren Lolk - den mærkelige Tåsingebonde". Tidligere artikel i Tåsingebogen 1989.

Noter

- 1 Undersøgelse udført af Kartografisk Dokumentationscenter, Odense Universitet, ved lektor Per Grau Møller. Resultaterne er foreløbig omtalt i upublicerede interne rapporter 1990 og 1995.
- 2 For undersøgelsen og dens resultater har forfatteren redegjort i en intern rapport: »Kulturhistorisk Registrering - et pilotprojekt«, Skov- og Naturstyrelsen 1993.
- 3 Valdemar Jensen: »Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur« s. 105 (Tåsinge Museums- laugs Forlag 1982).
- 4 samme, s. 106.



Bebyggelsen i Grønnegade er meget velbevaret. Grundens ringe facadebredde har forhindret en senere udstykning, og det er kun sket undtagelsesvis, at et gammelt hus, er blevet erstattet med en nybygning. Husene er (som det er almindeligt i Troense) udmærket vedligeholdt. Bindingsværket er malet dybrønt, mørkebrunt eller rødbrunt og felterne er hvidkalkede. Foran husene ligger de smalle forhaver adskilt fra gaden ved en lav tjørnehæk. Huse og haver udgør en sjælden helhed uden at ensartetheden er udartet til stivhed. Trods al disciplin er de gamle huse dog forskellige, hvert hus har sit ansigt, og Grønnegade har bevaret den tidligere markvejs tilfældige krumning.

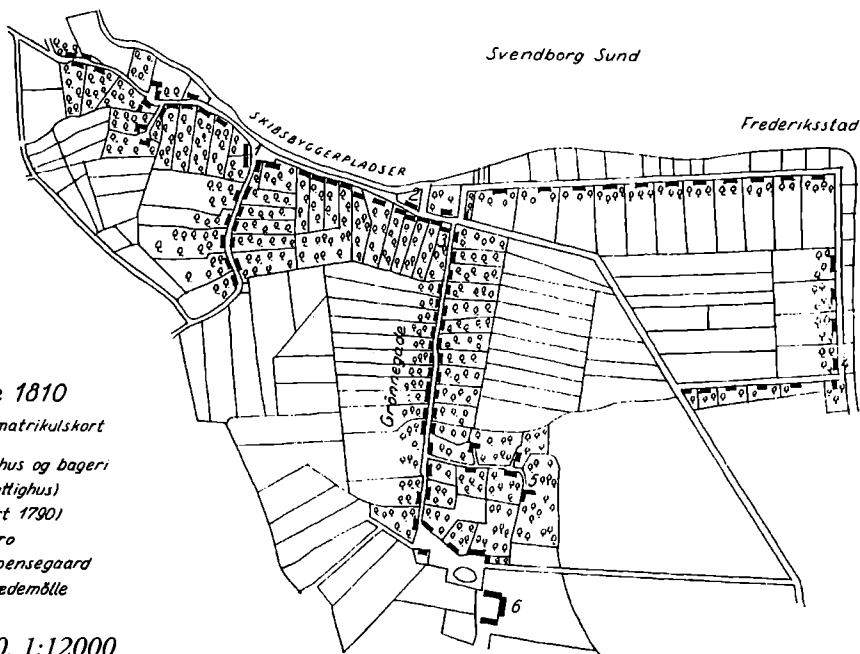
Troense - en lille bys livsløb

af Karl Arnold Ottesen

(Artikel i »Byplan« 1949 nr. 4)

Der findes i Danmark nogle få ældre byer på overgangstrinet mellem landsby og købstad. Det er småbyer som er stagneret fordi de økonomiske forhold har ændret sig. De har ikke deltaget i stationsbyernes og de større byers stærke vækst, men netop derfor har disse småbyer bevaret deres oprindelige udseende så uforandret, og netop derfor taler disse byer deres tydelige sprog om værdier, der blev glemt eller fornægtet hvor væksten var stærkest.

Som eksempler kan nævnes *Dragør*, hvis bebyggelse fra gammel tid er orienteret efter sol og vind, og menighedsbyen *Christiansfeld* med dens dominerende fællesinstitutioner. Begge disse byer udtrykker idéer der blev fortrængt i de stærkt voksende storbyer, men atter søges virkeliggjort i vor tid. *Troense* er en tredje af disse byer, et smukt eksempel på en gammel haveby - eller havebrugsby for at bruge et mere præcist udtryk.



Troense 1810

Efter ældste matrikulkort

- 1 Privil. værts hus og bageri
- 2 Hospital (fattighus)
- 3 Skole (opført 1790)
- 4 Eghavens kro
- 5 Tidligere Troensegaard
- 6 Tidligere klædemølle

Troense 1810. 1:12000

Forvandlingen til haveby omkr. 1750

Troense var oprindelig en af de mindste landsbyer på Tåsing. Efter matriklen 1682 bestod byen af syv små gårde, to huse med lidt jord og tolv huse uden jord. Beboerne har ernæret sig af landbrug, lidt fiskeri og håndværk.

Det lille samfund gennemgik imidlertid en stærk omdannelse omkring 1750, da kammerherre *Niels Juel* på Valdemarsslot (en sønnesøn af søhelten) lod alle gårde nedlægge og udstykke i mindre lodder, der for en stor del blev beplantet med frugttræer, således at der til hvert hus kom til at høre en have og en mark med græsning til een eller to køer.

Niels Juel var en af baroktidens fyrster i det små, begavet og rig på initiativ, men noget hårdhændet og uberegnelig, hvorfor hans fæstere gav ham navnet »den gale Niels Juel«. Han herskede næsten suverænt på sin ø og gjorde bl.a. et stort arbejde for at fremme frugtavl. Det fortælles, at nogle af bønderne saboterede kammerherrens planer ved at skære roden af frugttræerne, men Niels Juel straffede

de genstridige fæstere ved egenhændig at piske dem i slottets flisesal.

Grønnegade - Danmarks smukkeste landsbygade

På kortet over Troense 1810 spores den tidligere landsby i den uregelmæssige bebyggelse længst mod vest og længst mod syd. De to bebyggelser lå ved den inderste krog af hver sin bugt, idet vandet tidligere skar sig helt op til Troense sydfra, men denne vig blev inddæmnet i begyndelsen af 1700-tallet. De to bydele var forbundet med *Grønnegade*, hvis oprindelige betydning er den grønne ubebyggede gade.

I Grønnegade findes en regelmæssig udstykning og bebyggelse med særdeles dybe grunde (ca. 20-30 m brede og ca. 160-250 m dybe). Husenes ensartede højde, bredde og taghældning skyldes vel nok den traditionsbestemte byggemåde, men placeringen efter en byggelinie i 4-5 m's afstand fra gadelinien tyder på virkelig planlægning.

Udstykningen kan tidsfæstes nogenlunde

ved hjælp af arkivmateriale. Niels Juel lod 1753 indrette en protokol over antallet og arten af frugttræer i hver landsby og hver have på Tåsing. I denne protokol findes 72 haver i Troense, hvoraf 27 havde »gamle« frugttræer, mens de resterende 45 kun havde »unge« træer. Der synes altså at være blevet oprettet 45 nye frugthaver i 1753 eller ikke længe før. Dette er omtrent samtidig med opførelsen af portbygningerne og tepavillonen på Valdemarslot, og man kan formode, at bygmesteren og havearkitekten *Tschierske* også har medvirket ved planlægningen af Troense.

Frederiksstad - et nyanlæg fra 1760'erne

Den østlige bydel »Frederiksstad« er anlagt engang i årene 1760-67 og har måske fået sit officielle navn efter Frederik den Femte. Af beboerne i Troense kaldes den endnu aldrig andet end »den ny by«. Vejene følger kysten i en afstand af 25-50 m, og mellem vejen og kystlinien ligger de ubebyggede strandhaver, som hører til husene overfor. Man har lov til at antage, at den ejendommelige bebyggelsesplan er bestemt af æstetiske hensyn. Det var netop på den tid, kunstnerne og det herskende befolkningslag opdagede naturskønheden og begyndte at værdsætte den. Fra vejene i »den ny by« kunne herskabet og dets gæster på deres køre- og rideture nyde udsigten ud over sundet med det travle liv, som dengang udfoldede sig der. I nutiden ligger der nogle få huse på vejens strandside, men størstedelen af strækningen har stadig frit udsyn ud over strandhaverne til sundet, der glider afsted mellem Tåsing og Thurø som en bred flod. Friholdelsen for bebyggelse er efterhånden blevet sikret på *tredeobelt* måde, nemlig ved servitutter, ved fredninger og ved bestemmelserne i naturfredningslovens § 25.

De bebyggede haver på den modsatte side af vejen var af ensartet størrelse, ca. 50 m brede og ca. 100 m dybe. Grundenes store fac-

delængde har senere bevirket mange delinger, så at gammel og ny bebyggelse veksler i »den ny by« i modsætning til Grønnegade. Bebyggelsen har derved fået et noget blandet præg. Hertil kommer, at beliggenheden ved stranden har tiltrukket tilflytterne, og disse har ikke altid forstået at tilpasse sig Troenses kulturtraditioner hvad huse og haver angår.

Findes der forbilleder for Troense?

Impulserne til omformningen af Troense er sikkert kommet fra udlandet, fra Tyskland, hvor datidens fyrster med Frederik den Store i spidsen anlagde mange små forstæder og kolonier. Det erhvervsmæssige grundlag for disse nyanlæg kunne være en fabrik, en hjemmeindustri eller udnyttelsen af en råstofforekomst. Fremtiden var imidlertid uvis for sådanne foretagender, og for at sikre beboernes eksistens blev disse småbyer eller forstæder forsynet med haver, hvis pasning foregik i fritiden eller blev overladt til kone og børn.

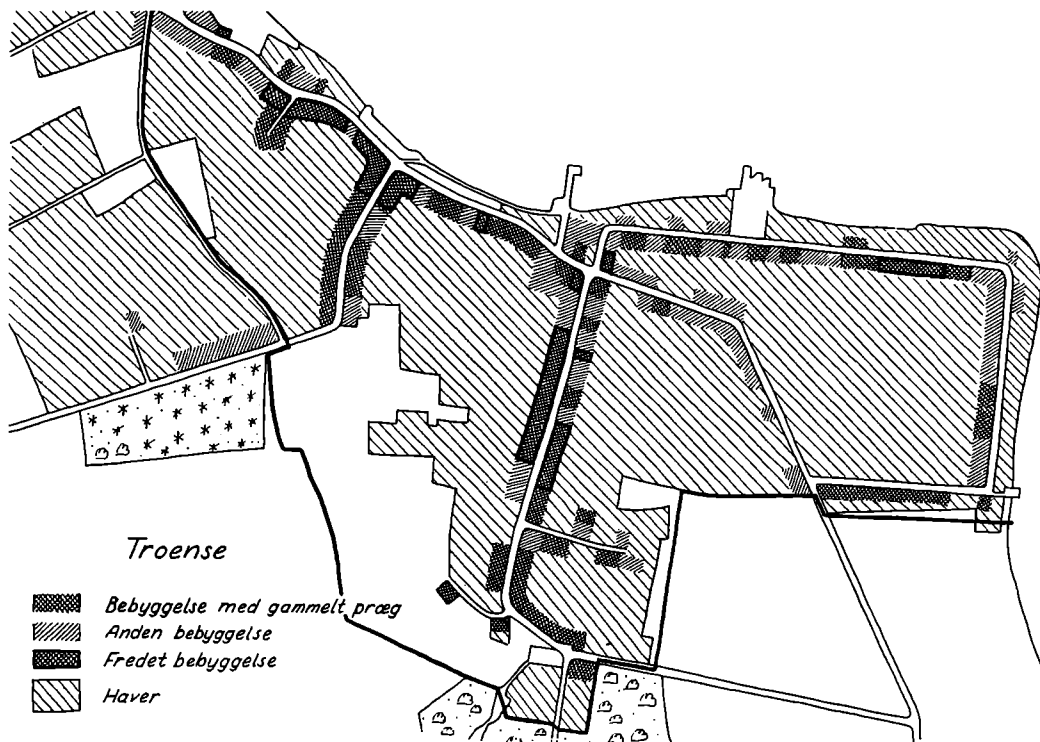
Ligheden mellem disse byer og Troense fremhæves stærkt ved at Niels Juel syd for Grønnegade anlagde en klædemølle, der blev drevet af indkaldte tyskere (fra 1759). Det var imidlertid et uheldigt foretagende, og fabrikationen blev vistnok indstillet længe før 1800.

Byens blomstring og tilbagegang

Beboerne i Troense fandt anden og mere indbringende næring end fabriksdriften. Troense ligger ved en fortrinlig naturhavn og en vigtig sejlroute, og med den danske handelsopblomstring i slutningen af 1700-tallet blev *søfart* og *skibsbyggeri* byens hovederhverv.

Skibsbyggepladserne lå tæt ved siden af hinanden langs stranden i Troense og i den nærliggende Bregninge skov.

Ved folketællingen i 1801 boede der 536 mennesker i Troense, som dermed havde nået en størrelse som flere af datidens mindre køb-



Troense 1:12000. Planen viser grænsen for »Troense byområde« inden for hvilket der kun vil blive tilladt eenetages bebyggelse.

stæder. I 1822 karakteriseres byen således: »Troense ved Svendborg Sunds østre udløb, fordum en Landsbye og Fiskerleie, nu en Flekke beboet af Skippere og Haandværkere. Foruden 2de privilegerede Kroer, et Hospital og en Skole, har den omtrent 100 Huse, de fleste med Jord fra 6 til 20 Skjepper Land.« (Pastor F.C. Lund: Beskrivelse over Øen Thorseng). Troense gamle skole blev bygget 1790 af den humane og fremskridtsvenlige godsejer *Frederik Juul*. Skolen er den anseeligste bygning i Troense og smukt placeret i byens midte - en synlig virkeliggørelse af idealet »skolen som samfundets kærne«.

Under fremgangsperioden blev befolkningen i Troense kulturelt og socialt hævet et trin over det primitive bondesamfund, hvorfra den var udgået. Folkeoplysningen var bedre og levemåden mere forfinet end på det øvrige Tåsinge. - Hos pastor Lund hedder det: »Tro-

ense Byes Indvaanere, saavel Mandfolk som Fruentimmer, nærmer sig i deres Dragt, ligesom og i deres Levemåde Kjøbstædfolk, Bønderpiger, som tage tjeneste der, paa Slottet eller i Svendborg, komme ikke sjældent efter et Aars Tid pyntede og frugtsommelige tilbage og ligge Forældrene til Byrde«.

I første halvdel af 1800-tallet rivaliserede Troense ligefrem med Svendborg i søfart og skibsbyggeri. Fremmede, der besøgte Troense, skrev om byen i højstemte vendinger, f.eks. »Skibsbyggerne her ere saa berømte og duelige, at de forskrives herfra til Sælland, Fyen og Holsteen, for at arbejde i dette Fag, saa denne lille Bye med Tiden maaske kan blive en anden Marstal«. (Wedel: Indenlandske Rejse. 1806). Men man skal være forsigtig med at opstille prognoser, i hvert fald for små byer, hvis udvikling kan være højst lunefuld. Fremgangen for Troense varede indtil 1860-70. Fra



For hundrede år siden blev der bygget skonnerter på dette sted. Nu har Troense mistet den erhvervs-mæssige tilknytning til søen, men udmærker sig stadig ved den nære kontakt mellem byen og stranden, en kontakt, der byder på rige rekreative muligheder: børnene bader, de halvvoksne drenge øver sig i at sejle, og gamle mænd står op i den tidlige morgen for at fiske. Billedet viser, hvorledes bebyggelse og natur danner en organisk helhed. Der er et fint samspil mellem de lave huse og de høje træer ved stranden. Det er et bybillede, som er værd at bevare.

det tidspunkt tog nabøen Thurø, der hidtil havde indtaget en yderst beskeden stilling, helt luven fra Troense, der nu gik tilbage i folketal og erhvervmæssig betydning. Folketallet i Troense faldt fra 1010 indbyggere i 1860 til 600 i 1916. Skibsbyggeriet flyttede for størstedelen til Svendborg og Thurø Bund, og med søfarten gik det på ganske samme måde.

Hvad var årsagen til at den blomstrende by Troense så hurtigt lod sig konkurrere ud? Forklaringen er ganske sikkert, at Thurø blev selvejende 1810, hvorimod fæstevæsenet på Tåsing først ophævedes 1914-20. Thurinerne lærte at hjælpe sig selv og løse opgaverne i fællesskab. På Tåsing regerede godsejerne og Troense havde i særlig grad været genstand for

deres omsorg. Uden denne omsorg var byen ikke vokset så hurtigt, men den indeholdt også kimen til tilbagegangen. Vant til at alle samfundopgaver blev ordnet fra oven fik beboerne i Troense vanskeligheder ved at klare fælles anliggender. 1837 skriver C. Dalgas: »En Skibsbro ved Troense vilde lette Udskibningen af Korn. Samme har også længe været paatænkt. Men salig General Juels virksomme Aand til at paaskynde Værket savnes desværre«. Ikke alene Troense men hele øen Tåsing gik tilbage fra 1870. Afhængigheden af Valdemarsslot, der i 1700'erne havde været en drivkraft for udviklingen, var efterhånden blevet en hæmning for initiativet.

Imidlertid var Troense allerede i 70'erne

blevet et søgt badested, og turistbesøget kastede fornyet glans over byen, der nu havde fået 3 eller 4 beværtningssteder, dansesaloner, badehuse og en mængde sommerlejligheder. 1905 blev badehotellet bygget, og efterhånden kom en hel del sommerpensionater og sommerhuse. Landliggeri og turisme blev vigtige indtægtskilder, mens byens gamle hovederhverv søfart og skibsbyggeri uddøde. Det sidste skib, der blev bygget, løb af stabelen i 1920, og efterhånden mistede byen de sidste rester af sin sejskibsflåde. Folketallet er imidlertid blevet stabiliseret, idet det siden 1916 kun har svinget mellem 600 og 660.

Troense i dag

Sammenligner man Troense med sædvanlige bebyggelsesformer vil man se, at byen har en meget stor udstrækning i forhold til indbyggertallet. Dette skyldes frugthaverne, som giver Troense en særegen økonomisk struktur. De store havearealer, som tidligere fandtes i og omkring de store byer, forsvandt under industrialiseringen til fordel for den triste tætbebyggelse. I Troense er 1700-tallets billede derimod bevaret, og den før-industrielle halvt landlige halvt bymæssige økonomiform fungerer til dels endnu. Men også kun tildels, for byen hviler ikke i sig selv, som den gjorde tidligere. Af de ca. 200 erhvervsudøvende personer i Troense arbejder ca. 70 i Svendborg.

De gamle haver dyrkes som bierhverv, men omkring *Eskær* vest for det egentlige Troense er der kommet mange nye plantager, hvor frugtavlens drives som selvstændigt erhverv. Medregnet *Eskær* består Troense i dag af omtrent 200 beboelseshuse, hvoraf halvdelen har en alder mellem 200 og 100 år, medens kun godt en trediedel er under 50 år.

Ved salget af husene til selveje blev der pålagt ejendommene servitutter, der foruden villaservitutbestemmelser af sædvanlig art indeholder forbud mod bebyggelse af de ubebyggede strandhaver og en bestemmelse om, at

tegninger af nybygninger skal approberes af et byggeudvalg valgt af grundejere i Troense. Byggeudvalget har imidlertid ikke fungeret siden Bregninge kommune fik en bygningskommission i 1936, idet beboerne i Troense fandt det urimeligt at skulle søge to forskellige udvalg om byggetilladelse.

I 1944 blev en stor del af den gamle bebyggelse i Troense fredet i klasse B, idet man gik frem efter det ny princip især at frede sammenhængende gadebilleder, der endnu har bevaret den oprindelige karakter.

Troense i fremtiden

Den faste og enkle byplan, husenes ensartede form og størrelsesforhold i forbindelse med den traditionstro vedligeholdelse af hus og have får bebyggelsen i Troense til at danne en smuk og værdifuld helhed. Det må være planlægningens mål at bevare denne helhed i fremtiden uden at udelukke mulighederne for en tiltrængt delvis fornyelse af byen.

I juni 1948 vedtog Bregninge sogneråd en dispositionsplan for kommunen i forbindelse med et revideret bygningsreglement. Begge dele beror for øjeblikket i boligministeriet. Ifølge dispositionsplanen bør den kommende bebyggelse i Bregninge kommune søges samlet i eller omkring de to bebyggelser Vindeby eller Troense, således at det åbne frie land, der adskiller de to byer, bliver bevaret.

For at hindre at bybilledet i Troense ødelægges ved opførelse af højere bygninger, bestemmes i forslaget til bygningsreglementet, at indenfor et nærmere fastlagt område »Troenses byområde«, der omfatter hele den gamle del af byen, må ingen bygning opføres med mere end *een* etage foruden kælder og udnyttet tagetage, og den i reglementet definerede bygningshøjde begrænses til 4 meter.

Endvidere er der i forslaget til bygningsreglementet indført flere bestemmelser, og med det formål at tilpasse byggeriet til den eksisterende bebyggelse. Disse bestemmelser er følgende:

Bygninger, som ligger gadelinien nærmere end 6 m, skal opføres med facaden parallel med gaden, medmindre sognerådet måtte tillade afvigelser derfra. Hvor den eksisterende bebyggelses facader efter sognerådets skøn danner en udpræget byggelinie, kan sognerådet kræve at nybygningers facader lægges i denne. Endvidere indføres en dispensationsbestemmelse for tagvinklen, så at der kan anvendes en stejlere tagkonstruktion i lighed med de gamle huse.

Endelig indeholder forslaget ordens- og vedlighedsbestemmelser, ifølge hvilke sognerådet kan kræve at bygninger og anlæg udføres og vedligeholdes på en sådan måde, at deres ydre efter sognerådets skøn passer til den omgivende bebyggelse og ikke kommer i strid med gadens eller kvarterets helhedskarakter. (En bestemmelse omtrent som Københavns byggelov § 60).

Ved indførelse af ovennævnte bestemmelser i *bygningsreglementet* har man søgt undgået at anvende det tunge apparat, der hedder *partiel byplan* iflg. byplanloven. Man kan dog ikke ved et bygningsreglement opnå helt den samme sikring som ved en partiel byplan, men en sådan kan altid senere gennemføres, hvis det skulle vise sig nødvendigt.

Der findes ikke mange ledige byggegrunde

i Troense, da arealerne er optaget af bebyggelse eller haver. Trangen til at bygge nye huse har imidlertid været meget lille i Troense i den sidste snes år, og dette forhold vil sandsynligvis ikke ændre sig foreløbig. Det gælder derfor først og fremmest om at bebygge de (ganske vist få) ledige grunde i selve byen, hvor der findes god anlagt vej, vandforsyning og gadebelysning. Nogle af de gamle frugthaver vil dog sikkert blive udstykket til boligbebyggelse. Haverne, der er et levn fra en tidligere økonomiform, er nemlig på samme tid både for store og for små, for store til at være ikke-erhvervsmæssige bolighaver og for små til at kunne dyrkes erhvervsmæssigt rationelt. Hvis der var udsigt til en stærk vækst af Troense, kunne man udarbejde en vej- og udstykningsplan for byen som helhed. Det vil imidlertid være ganske tilfældigt, hvilke haver der bliver udstykket. Det kan da tilrådes at anvende smalle, blinde boligveje. Hvis bebyggelsen ved disse er eensidig, og det bliver den som følge af den udstykkede haves ringe bredde, kan man godt gå ned til 3 m vejbredde. Sådanne veje og deres bebyggelse vil ikke skade den gamle bebyggelse mærkbart, men bør dog ikke anlægges i tilslutning til et så sårbart gadebillede som den fredede del af Grønnegade.

Efterskrift 1996

Artiklen om Troense i »Byplan« nr. 4, 1949 havde to hovedemner: (1) byens historie og (2) Troenses fremtid.

Den historiske beretning var baseret på den trykte litteratur med et par enkelte, men væsentlige undtagelser: bestemmelsen af tidspunkterne for Troenses omdannelse til haveby og for anlægget af Frederiksstad, hvortil der blev benyttet arkivsager i Landsarkivet for Fyn. Der findes megen litteratur om Valdemars Slot som bygning og herresæde og om Troense som bysamfund, men historien om de

nære bånd mellem de to steder i topografisk henseende har været forsømt. Det følgende afsnit 1. *Troenses topografiske historie* forsøger at rette lidt op på dette misforhold, især ud fra studiet af de ældste matrikelskort.

De topografiske relationer mellem Valdemars Slot og Troense udgik fra Christian IV's forhastede beslutning om at flytte Tåsinges hovedgård med avlsbygninger fra Kærstrup til den isolerede beliggenhed på Trønøret, hvorved der skabtes et vanskeligt problem for hovedgårdens drift med deraf følgende trussel

mod den lille landsby Troense, som tabte sine hovedmarker til godset, hvorom nærmere i afsnit 1. Dette kunne have ført til total nedlæggelse af Troense i lighed med hvad der skete andre steder i datiden. Men den barske, men begavede godsejer Niels Juel indså nok at det ville give større prestige for Valdemars Slot hvis der blev oprettet en radikalt fornyet, driftig by nær slottet. Til alt held for Troense.

Det giver alligevel et forskønnet billede af de faktiske forhold, når det i artiklen fra 1949 siges at kammerherre Niels Juel »lod alle gårde nedlægge og udstykke i mindre lodder, der for en stor del blev beplantet med frugttræer, således at der til hvert hus kom til at høre en have og en mark med græsning til een eller to køer«. Det er en fejl at der her ikke blev sagt noget om at godset før eller samtidig med udstykningen havde frataget Troense byens hovedmarker, og at en mark med græsning til én eller to køer først senere blev tildelt hvert hus i Troense, nemlig af Frederik Juel i forbindelse med udskiftningen af Bregninge sogns landsbyer 1786-1805.

Det følgende afsnit 2. *Planlægningsforsøget 1945-1950* handler om det forgæves forsøg på at give Bregninge kommune og dermed Troense en form for overordnet helhedsplan med nogle få, men bindende bestemmelser for »Troense byområde«. Grundlaget herfor var den nyeste udgave af *Normalbygningsreglementet for landkommuner 1949*, der gav mulighed for at der inden for en kommune blev afgrænset grundkredse med særlige byggebestemmelser. Men sognerådet, der viste forståelse for den byplanmæssige side af sagen, tillod sig samtidig at revidere reglementets konstruktive bestemmelser, idet man ønskede en reduktion af næsten alle foreskrevne dimensioner, og dette ønske kunne Boligministeriet ikke anerkende.

Dette var intet mindre end en kulturkonflikt. Landhåndværkerne gav endnu bjælker m.m. dimensioner på skønsmæssigt grundlag, men samtidig var byplanloven af 1938 næsten

umulig at anvende, og en landsbygelov med fælles regler for alle danske kommuner manglede. De to parter i konflikten: Bregninge kommune og boligministeriet befandt sig begge sagligt set på et tilbagestående stade, men vogtede nøje over sine standpunkter, og derfor var ingen løsning mulig i 1949.

1. Troenses topografiske historie

Artiklen »Troense - en lille bys livsløb« manglede for helt at svare til titlen, en mere udførlig beretning om byens barndom: tiden før de store forandringer blev gennemført omkring 1750-1800.

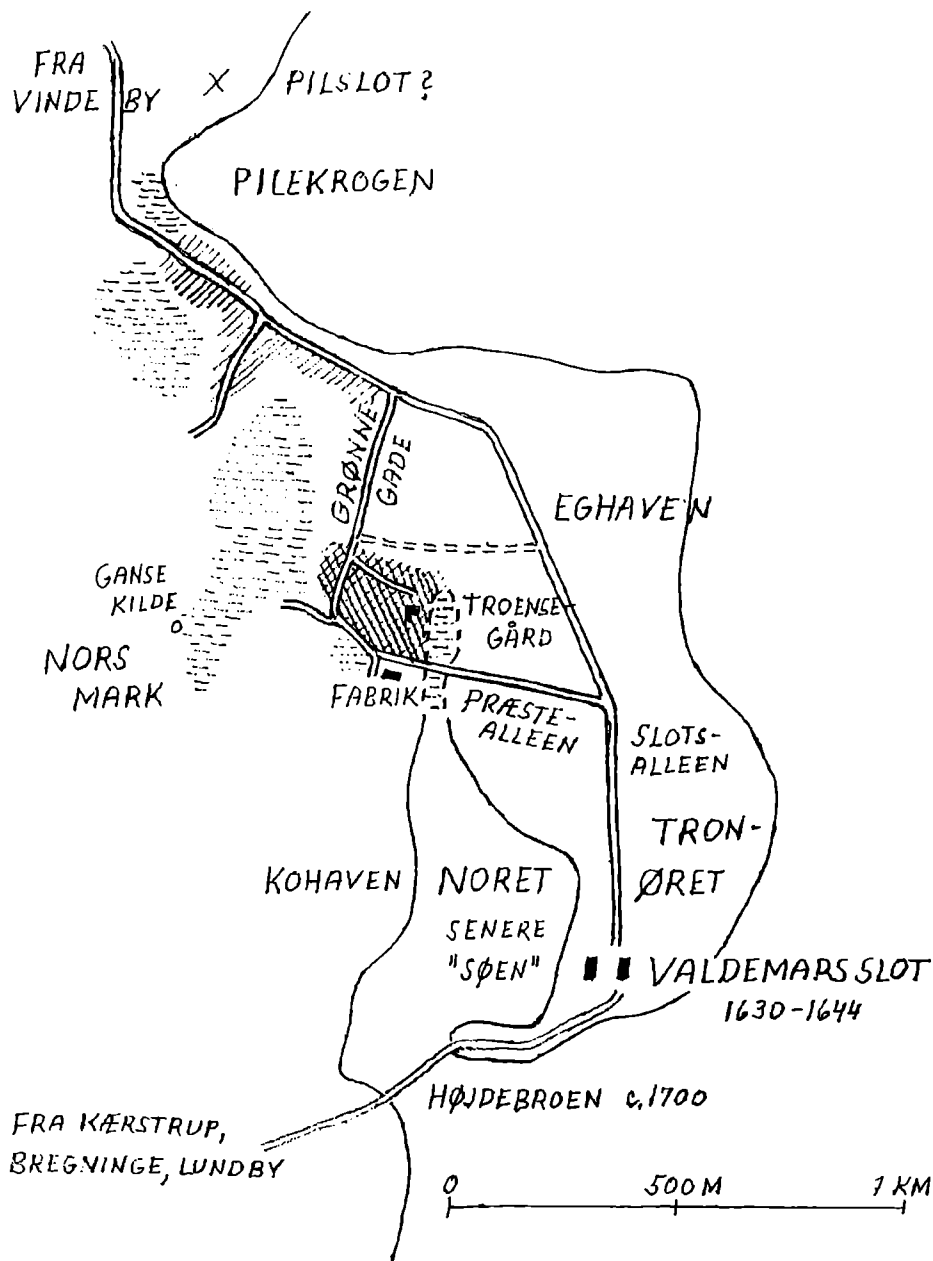
De første kendte betegnelser for Troense er 1454 *Truns* (d.v.s. Truns, da w i middelalderen betød u) og 1537 *Troens*.

Navnet kan fortolkes som *Trunde-næs*, hvis første led betyder »opsvulmet« og sidste led et fremspring af kysten, som stadig anvendt i stednavne. Troense betyder dermed oprindeligt »det store, brede næs«. (I Vornæs på den modsatte side af øen betegner *Trundehoved* en halvø på Vejle's sydlige kyst, iflg. Valdemar Jensen: »Tåsinge rundt«).

Fortolkningen af navnet Troense stemmer overens med markbogen 1682, der fortæller at byens hovedmarker bestod af vangene *I. Norsmarken* og *II. Troense Mark*, hvor den sidste nok nogenlunde betegner Trønøret, på hvis sydspids *Valdemars Slot* med dertil hørende avlsbygninger blev opført i 1640'erne.

Nors Mark var marken ved Noret, en vig der skar sig ind i landet vest for Valdemars Slot, inden den blev inddæmmet i begyndelsen af 1700-tallet. Nordpå strakte Nors Mark sig iflg. gamle matrikelskort op til Troense Lund, den lille skov som gaden Badstuen engang har sigtet mod som endemål.

»På kortet over Troense 1810 spores den tidligere landsby i den uregelmæssige bebyggelse længst mod vest og længst mod syd« siges der i artiklen fra 1949. Med støtte i stednavne, frem for alt forklaringen på selve bynavnet



Det ældste Troense antages at have ligget ved den inderste nordlige krog af Noret, der skar sig ind i landet fra Lunkebugten. Den lille by havde dermed god adgang til stranden, men lå beskyttet af det omgivende højere terræn mod plyndringer fra søsiden. - Flytningen af Tåsinges hovedgård Kærstrup med avlsbygninger til den upraktiske beliggenhed på Tronøret i 1630'erne gav store problemer både for Valdemars Slot og Troense som nærmere beskrevet i teksten.

Troense, sammenholdt med markbogen 1682 og senere kort fra udskiftningstiden, må det nu anses for givet at det ældste Troense lå omkring Gyden øst for Grønnegade. Netop her lå byens største gård Troensegård ved den nordlige ende af Noret med direkte adgang til stranden, men godt gemt væk fra fartøjer på strandhugst. Med denne beliggenhed havde det ældste Troense endvidere en ideel central placering i forhold til sine marker mod nord, øst og vest.

Troense kan i tidens løb have udviklet sig mere spredt: omkring Pilekrogen (i ly af Pils Slot?), i Badstuen ved det gamle landingssted og langs den nuværende Strandgade, der tidligere kun kaldtes »Gaden«.

Herskabet på Tåsinges hovedgård (Kærstrup og derpå Valdemars Slot) erhvervede efterhånden al bondejord på øen som fæstegods og fik dermed magt og ret til at nedlægge og oprette landsbyer og til at regulere og omdanne eksisterende byer. Disse retsforhold har været generelle forudsætninger for Troenses historie, hvortil kommer de særlige faktorer som følge af hovedgårdens flytning.

Kærstrup (hvis navn først kendes fra 1362) var en befæstet herregård på det ryddede skovareal Sletten mellem Bregninge og Pederskov. Kærstrup lå også nær sine andre hovedmarker, og herregårdens placering var på denne måde dels bestemt af gårdens forsvar, dels af dens landbrugsmæssige drift.

Placeringen af den ny hovedgård på Tronøret ved Lunkebugten og den sydlige indsejling til Svendborg Sund blev besluttet af Christian IV i 1630 for at skabe en standsmæssig residens til sin søn Valdemar Christian. De naturskønne omgivelser med store vandflader faldt i tidens smag og fortrængte alle praktiske hensyn ved slottets placering på den lille halvø. Byggearbejdet begyndte allerede i 1631-32 med opførelsen af en ladegård under ledelse af Hans van Steenwinckel den Yngre, der som kgl. bygmester i de samme år var beskæftiget med en genopbygning af Kronborg efter bran-

den 1629. Placeringen af Valdemars Slot på en pynt giver mindelser om Kronborg, men slottet havde en helt anden form og funktion: det var et lystslot uden Kronborgs barske bastionære anlæg og uden opkrævning af sundtold. Den isolerede beliggenhed af Valdemars Slot med dets ladegård uden hensigtsmæssige vejforbindelser til slottets hovedmarker, og til det meste af Tåsinge, kunne ikke undgå at føre til store problemer i den følgende tid.

Admiral Niels Juels søn Knud Juel, der ejede godset fra 1697 til sin død 1709, fik anlagt Højdebroen, en vejdamning tværs over mundingen af Noret, som derved forvandlede til en indsø og siden til et engareal (med bevaring af navnet Søen). Det oprindelige formål med bygningen af Højdebroen må dog have været at skaffe bedre vejforbindelser til Bregninge, Lundby og dermed næsten alle landsbyer på Tåsinge, samt til slottets egne hovedmarker omkring Kærstrups voldsted.

Med inddæmningen af Noret var det oprindelige Troense omkring Gyden ved Grønnegade dømt til derefter at blive en afkrog af byen. Da bebyggelsen i Troense i begyndelsen af 1700-tallet må antages at have været ret spredt, har denne følge af flytningen af hovedgården dog været mindre alvorlig for Troense end de landbrugsmæssige følgevirkninger. Både Kærstrup og Troense lå indtil 1630 centralt i forhold til deres marker, men denne ideelle situation blev ødelagt da Kærstrup ladegård flyttede til Valdemars Slot, og herskabet som den stærke part tilegnede sig Troenses hovedmarker. Denne inddragelse af det landbrugsmæssige grundlag for Troense skete efter 1682, hvor landsbyen endnu havde beholdt sine gamle jorder iflg. markbogen, men gennemførtes vel først omkring 1750, da kammerherre Niels Juel (som nævnt i artiklen 1949) lod alle gårde i Troense nedlægge og udstykke i mindre lodder, som til dels blev beplantet med frugttræer. De daværende gårdbrugere måtte betragte godsejerens handling som et urimeligt indhug i deres næring, og det er forståeligt at

det førte til sabotage mod godsejerens planer. - Udstykningen skulle vel også tjene til at skaffe husrum til de mange indkaldte vævere og andre håndværkere der skulle beskæftiges i den ny klædefabrik for enden af Grønnegade.

Frederik Juel, en brodersøn af kammerherre Niels Juel, virkede som denne for at fremme næringslivet på Tåsinge, men med mere menneskevenlige metoder. Frederik Juel overtog styringen af godset 1780 og ledede udskiftningen af Bregninge sogn snart efter. Til brug herfor blev fremstillet et matrikelskort 1:4000, der ud fra en opmåling 1786 giver en detaljeret kortlægning af tilstanden i sognets landsbyer før udskiftningen og efter dens fuldførelse 1805. Kortet viser både de gamle, bugtede og smalle veje (med punktering) og de nye, retlinede og bredere veje (med hele linier). Da kortet er et matrikelskort, viser det gamle og nye skel mellem grunde og marker, men udflyttede gårde og huse er ikke målt ind, hvoraf kan sluttes at den viste bebyggelse overalt er den der fandtes i 1786.

Byen Troense med dens særlige forhold er helt udeladt på matrikelskortet fra 1786, som alligevel viser to ting af stor betydning for Troenses historie; for det første gamle og nye veje til og fra Troense, og for det andet udstykningen af nedlagte gårde i Nyby i mange små lodder til brugere i Troense.

Vejene mellem det nordlige Troense og de andre byer i sognet havde et helt andet forløb i 1786 end senere. Vejen fra Vindeby gik gennem Bregninge Skov forbi Ravnehøj til Pilekrogen, idet vejen fra Eskær over Kokkebanken som en gren på den allerede eksisterende vej fra Vindeby til Nyby hører til de nye veje fra udskiftningstiden. Vejen fra Bregninge gik gennem et ujævnt bakket terræn til den ligesom vejen fra Vindeby sluttede i Pilekrogen. Da vejen kaldes Borrevej på kortet må den antages tidligere at have dannet forbindelse mellem Bregninge og borgen, som fra vejens retning at dømme har været Pils Slot. Der vises ingen gammel vej fra Troense til Nyby i for-

længelse af Badstuen; vejen med det ejendommelige knæk i forkert retning er anlagt efter 1786.

Matrikelskortet fra 1786-1805 har stor betydning ved at vise over hundrede nye små marklodder på gammel Nybyjord vest for Troense og tildelt fæsterne af huse i Troense. Lodderne, der lå som brede bæltter på begge sider af vejen fra Vindeby til Nyby, havde typisk en størrelse på fem-seks hundrede m² og var overalt adskilt af levende hegn. Frederik Juel gav med denne udstykning beboerne i Troense en art erstatning for de marker som herskabet tidligere havde frataget byen. De fleste huse i Troense kunne nu foruden en stor frugthave råde over én eller to marker til andre afgrøder eller til græsning for deres køer. Ordningen havde dog den ulempe at der blev urimeligt lange veje mellem brugerne og deres marker, i mange tilfælde en hel kilometer.

I 1800-tallets skildringer af Troense har det været skik at fremhæve de bymæssige træk frem for de landlige. Allerede F.C. Lund kaldte i sin bog om Tåsinge (1823) Troense »fordum en Landsbye og Fiskerleje, nu en Flække beboet af Skippere og Haandværkere«. Søfart og skibsbygning var Troenses synlige stolthed, men i virkeligheden forblev Troense halvt en husmandsby med et primitivt landbrug helt frem til omkring 1900. Vore forældres generation fodrede som børn køer og grise i baghuset; det var måske til husholdningens egen forsyning, men landbrug var det alligevel. - De mange små marker vest for Troense ses endnu næsten urørte, kun bebygget med huse i Eskær og enkelte andre steder, på et målebordsblad der er målt i 1903 og rettet 1912. På det samme målebordsblad målt 1903 og rettet 1931 er opløsningen af systemet i fuld gang, idet kortet både viser bebyggelse på mange af de små marker og sammenlægninger til større frugtplantager, angivet med havesignatur. Denne udvikling har også sammenhæng med salget af fæstegodset til selveje 1914.

Kortet over hovedgårdens marker 1789-



Udsnit af Geodætisk Instituts målebordsblad fra 1903, 1:20000. Kortet viser øst og vest for vejen fra Eskær til Gammel Nyby de mange små marklodder, der ved udskiftningen af Bregninge sogns landsbyer 1786-1805 blev givet til husene i Troense, så at hver fæster fik mulighed for at holde en eller to køer. Denne ordning bestod stort set uforandret til husene i Troense solgtes til selveje 1914.

1805 fortæller ikke om synlige forandringer i udskiftningstiden. Det fremgår dog af en påskrift på kortet at Nors Mark, der engang havde hørt til Troense, ved magelæg er overgået fra Nyby til hovedgården. Kortet viser Slotsalléen fra Troense til Valdemars Slot og dens afgrænsning Præstealléen. Det er uvist hvornår disse retlinede veje er blevet anlagt. Slotsalléen peger mod Valdemars Slots portbygninger, der blev opført i 1750'erne, men placeringen af portene er snarere bestemt af vejen end omvendt. Forløbet af Slotsalléen går formodentlig tilbage til opførelsen af det første Valdemars Slot i 1630'erne, men Slotsalléen og Præstealléen som beplantede alléer er typiske elementer i et 1700-tals herregårdslandskab. Navnet Præstealléen kommer af at sognepresten i Bregninge, efter at præstegården var brændt, havde bopæl i »fabrikboligen«, hvor han vides at have boet i 1745, og benyttede denne vej til og fra kapel-

let på Valdemars Slot. Stuehuset til klædefabrikken er altså ældre end denne, men der kan tidligere have været en vandmølle med andet formål på dette sted. »Præstealléen« er som stednavn fuldt opklaret, men dette gælder ikke anlægget af vejen. Det første Valdemars Slot med dets avlsgård lå straks fra opførelsen i 1630'erne isoleret fra landsbyer og marker vest for Noret. Den første vejforbindelse har måske gået nord om det oprindelige Troense omkring Gyden og kan være afløst af Præstealléen, dersom denne vej da ikke er blevet anlagt samtidig med opførelsen af slottet.

Kortet over Troense 1810 i artiklen i »Byplan« 1949 angives at være »efter ældste matrikelskort«. Der burde tilføjes »og andre kilder«. Som direkte forlæg for kortet er benyttet Johannes Tholles omtegning fra 1926, der udmærker sig ved at fremhæve frugthaver og levende hegn. Selve matrikelskortet er iflg. en



Et af Lodsvejens fem »familiehuse«, opført omkr. år 1800 som boliger for beskæftigede på Valdemars Slot med deres familier. Hvert hus havde fire lejligheder; i dag bruges de vel alle som enfamiliehuse, i »Bevaringsplan 1975 for Troense« blev husene betegnet som fredningsemner, hvad deres særprægede skønhed gør dem berettigede til.

påskrift »Opmaalt i anledning Matriculeringen Aar 1810«, som sandsynligvis kun har bestået i en ny nummerering af de eksisterende grunde og en fornyet taksering. Der synes ikke at være sket forandringer siden fuldførelsen af Frederiksstad, men dette gælder kun på overfladen.

Der skete betydningsfulde ændringer i samfundet i årene henimod 1800, og den humane og oplyste godsejer Frederik Juels reformer i økonomisk, kulturel og social henseende satte sig også spor i den fysiske planlægning. Som tidligere beskrevet blev Troenses markareal udvidet kraftigt ved udskiftningen i Bregninge sogn efter 1786, idet nedlagte gårdes jorder i Nyby blev udstykket i mindre lodder til huse- ne i Troense.

Som et samlende midtpunkt i byen blev Troense Skole bygget i 1790, og byen blev endvidere forsynet med et fattighus der blev placeret på Egebanken, hvor hotellet nu har have, næsten lige så centralt som skolen (Det hørte åbenbart ikke til tidens stil at skjule fattigdommen; en institution af denne art var et

synligt vidnesbyrd om godsejerens velmenende omsorg og fortjente derfor en smuk bygning med fin placering).

En byudvidelse, som også havde et socialt formål, var de fem »familiehuse« på nuværende Lodsvej, hvert indrettet til boliger for fire familier med arbejde på slottet. Familierne kunne her bo frit og yderligere modtage forskellige ydelser fra slottet. Det er værd at bemærke at Familiehusene er smukt placeret i sammenhæng med den øvrige bebyggelse i Troense, ikke på et fremtrædende sted, men alligevel ved den sydlige indkørsel til kammerherre Niels Juels prestigeprojekt Frederiksstad. Matrikelskortet over Troense 1810 indeholder de tre gadenavne Grønnegade, Badstuen og Hulvejen, men hovedgaden langs stranden og Slotsalléen er ubenævnte. Badstuen og Hulvejen fører begge til gamle landingspladser, der med tiden blev udgangspunkter for centerdannelser, ældst ved Badstuen, mens Hulvejen først får sin særlige betydning efter anlægget af Dampskibsbroen.

2. Planlægningsforsøget 1945-50

Det kan ikke siges at jeg havde held med mit forsøg som privat byplankonsulent for en kommune. Men betingelserne for at løse en opgave af den art som jeg havde påtaget mig, var uventet vanskelige, både set fra centralt hold, fra boligministeriets side og fra sognerådets side. De to parter stod stejlt mod hinanden, og noget kompromis var ikke muligt.

Da jeg skrev artiklen i »Byplan« nr. 4, 1949, var jeg endnu naivt optimistisk, for der står jo: »I juni 1948 vedtog Bregninge sogneråd en dispositionsplan for kommunen i forbindelse med et revideret bygningsreglement. Begge dele beror for øjeblikket i boligministeriet«. Derefter fortalte artiklen hvordan dispositionsplanen skulle sikre at det åbne frie land mellem de to byer Troense og Vindeby blev bevaret, mens begrænsning af byggehøjder i »Troense byområde« og andre bestemmelser i det vedtagne bygningsreglement skulle hindre ødelæggelse af bybilledet i Troense.

Det forældede begreb »dispositionsplan« svarer nærmest til en kommuneplan i nutidens lovgivning. Byplanloven af 1938 havde pålagt alle kommuner med en bymæssig bebyggelse på 1000 indbyggere og derover at udarbejde en byplan for kommunen. Men denne byplan skulle efter loven tinglyses på alle ejendomme, et urimeligt krav som ikke kunne opfyldes. Boligministeriet indførte derfor den praksis at betragte en kommunes byplanspligt som opfyldt dersom kommunen lod udarbejde en dispositionsplan, der efter at være godkendt af boligministeriet skulle gælde som en overenskomst mellem ministeriet og kommunen og dermed være retningsgivende for eventuelle tinglyste partielle byplaner, jfr. forholdet mellem en kommuneplan og lokalplaner i dag. Et bygningsreglement er en administrativ vedtægt med bestemmelser både om de enkelte bygningers konstruktion og dimensionering og om bygningers placering på grunden (afstande til vej og naboskel).

Dette traditionelle indhold blev udvidet af boligministeriet i den ny udgave af »Normalbyggningsreglement for landkommuner« 1949, der indeholdt en bestemmelse om at der i reglementet kunne optages regler om byggezoner (i form af en fodnote til kapitlet om bygningshøjder). Der findes en anmeldelse af det forbedrede bygningsreglement i »Byplan« nr. 4, 1949, s. 189-190, altså samme nr. af »Byplan« som bragte artiklen om Troense. Heraf fremgår at rygtet om reglementets overraskende ny funktion i planlægningen må være løbet forud. Det har en naturlig forklaring: anmeldelsen er underskrevet V.M. d.v.s. civilingeniør Vilhelm Malling, min nærmeste foresatte i byplankontoret under stadsingeniørens direktorat i Københavns Kommune, og det forekommer sandsynligt at han har fortalt mig om den nye bestemmelse og dens brugbarhed. Jeg mindes i hvert fald at afdelingsingeniør Henrik Halberg, der også var ansat i stadsingeniørens direktorat med held havde anvendt bestemmelsen i sin bopælskommune Allerød.

Med denne baggrund troede jeg at forudsætningerne var til stede for at give Bregninge kommune og dermed Troense en hensigtsmæssig byplan i form af zonebestemmelser i et moderne bygningsreglement. Men det skulle vise sig at der var forskel på Nordsjælland og Tåsinge.

Behovet og interessen for planlægning var forståeligt nok større i Vindeby end i Troense med henholdsvis vækst og stilstand i de to byers byggeri, og forventningerne om en kommende bro over Svendborg Sund hos nogle grupper gjorde interessen endnu større. Allerede i 1945 havde jeg fået landinspektør Chr. Hvenegaard, Svendborg, til at udarbejde et kort 1:4000 over Vindeby med omgivelser, hvortil jeg havde fået sognerådets velvillige støtte. Kortet viser hvordan den daværende bebyggelse i Vindeby bestod af adskilte bydele (som det huskes med hvert sit sociale præg). Helt for sig på den anden side af skoven Branten, i Kallesmose, lå en sommerhus- og selv-



Selbygger-sommerhusbebyggelse langs stranden ved Braten - Kallesmose omkr. 1948. Fotografiet blev bragt i en billedkronik i »Byplan« nr. 4., samme nr. som indeholdt artiklen om Troense. Det hed dengang: »Billedet viser kun en lille del af en større koloni omfattende alle typer og størrelser af huse planløst strøet over et terræn der engang var smukt. - Det ses at ejendomsretten vogtes med skæmmende hegn helt ud i vandet, så at færdsel langs stranden er umulig«. Utilfredsheden med denne mindreværdige bebyggelse var en af årsagerne til, at der blev gjort et forsøg på byplanlægning i Bregning kommune.

byggerbebyggelse, som jeg fotograferede til illustration af datidens mangel på planlægning (foto i »Byplan« nr. 4. s. 174).

Kortet fra 1945 over Vindeby m.m. viser også «den ny vej», den ny brede del af nuværende Eskærvej over de hidtil åbne marker fra landevejen (nu Sundbrovej) til Eskær, vel at mærke den del af vejen som var gennemført på opmålingstidspunktet, hvor den standsede brat ved bebyggelsen i Eskær med en truende retning mod den gamle skole. I realiteten fandtes der allerede et projekt til fortsættelse af vejen med rasering af skolen. Trods min fremsættelse af et ændringsforslag til Eskærkrydset, stod den smukke gamle Frede-

rik Juels Skole med dens tilsigtede fine placering midt for alléen fra Troense, ikke til at redde. Jeg kunne ikke dy mig for at komme med et udfald mod amtsvejinspektør Grimstrup i planbeskrivelsen, idet jeg syntes der burde etableres et kryds der holdt skolen fri i stedet for et kryds der alene tog hensyn til den gennemkørende trafik. Det politiske ansvar for anlægget af »den ny vej« og for nedbrydningen af Frederik Juels Skole tilkommer nok Bregninge sogneråd. Vedtagelsen af vejen har sandsynligvis været motiveret med byggeri af centralskole og dertil knyttet idrætsanlæg, der skulle ligge passende tilgængeligt både fra Vindeby og Troense, mens man fra vejingeniørsi-

de har villet etablere en gennemfartsvej fra den kommende bro, hvor den så måtte lande, uden om Troensevejen med dens slyngede forløb i Vindeby og dens formentlig livsfarlige allétræer på resten af vejen til Eskær. Denne tankegang fandt anvendelse før der fandtes nogen som helst biltrafik af betydning, og nedbrydningen af Frederik Juels Skole må derfor være et af de tidligste tilfælde hvor bestående kulturværdier er blevet ofret af hensyn til bilismen.

- Dette var en trist forudsætning for planlægningen, men nu gjaldt det om at bevare udsigten fra den højtliggende ny vej mod Vindeby og Svendborg ved at lægge størstedelen af vejen i landzone.

Forelæggelsen af normalbygningsreglementet for Bregninge sogneråd førte ikke til nogen skuffelse med det samme. Det var ikke svært at finde en formulering af de byplanmæssige bestemmelser alle i det syv mand store sogneråd kunne tiltræde. Sognerådsformanden, den socialdemokratiske statshusmand Thomas Andersen havde et praktisk greb om tingene og kunne dygtigt føre diskussionen om ethvert spørgsmål til en formel beslutning, men det var svært at danne sig et indtryk af hvad han selv egentlig mente, som han gik op i sin pligt som ordstyrer. Forslaget fandt derimod helhjertet støtte hos den radikale gårdejer Herluf Lolk, på hvis anbefaling jeg var antaget af sognerådet som planlægger, og af den konservative baron Carl Juel-Brockdorff, som jeg husker

som et venligt og kultiveret menneske. Det andet konservative medlem, skibsbygmester Gunnar Jacobsen støttede baronen. Modstanden mod forslaget kom fra den socialdemokratiske vognmand Holger Karlsen, der ivrede mod de konstruktive bestemmelser i Normalbygningsreglementet: håndværkerne havde altid bygget huse med mindre tykke bjælker, det var solide huse som havde stået i mange år, så hvorfor skulle der nu forlanges større dimensioner? Jeg husker ikke de to venstrefolks meninger; de var gårdejere uden større interesse for problemerne i kommunens bymæssige bebyggelser.

Forhandlingerne endte med at sognerådet til min tilfredshed sluttede sig til forslaget om et »Troense byområde« med strengere bestemmelser end i resten af kommunen, men samtidig foretog sognerådet en gennemgribende revision af bygningsreglementets konstruktive del med nedsættelse af de forlangte dimensioner for gulvbjælker o.s.v. Men denne revision kunne boligministeriet, som det var rimeligt ud fra kravet om ensartede konstruktive regler for hele landet, under ingen omstændigheder tolerere.

Karl Arnold Ottesen, født 1920 i Troense, civilingeniør 1944, derefter ansat som ingeniør i Københavns kommune, beskæftiget med trafikanalyser og -prognoser, senere med kommuneplan og lokalplaner.



Præsteenkesædet i Landet

af Bent Christoffer Nielsen

Personalhistorisk forord

Ofte er det tilfældigheder, der griber ind i ens tilværelse, når bestemte oplevelser bliver een til del.

For mit vedkommende kan det tilskrives konjunkturernes vekslen lige efter 1. Verdenskrig, at denne bygning, Præsteenkesædet, både blev mit barndomshjem og nu i mit otium, mit studieobjekt.

Historien om dette hus er lang og broget.

Ifølge traditionen og lærer C. G. Høgstrøms notater blev huset bygget i 1825 af snedker Peder Eriksen, Lundby (Clemmensens forgænger) til pastor Frederik Christian Lund, hvis berømte bog om Taasinge mange af mine læsere sikkert kender.

Pastor Lund var i perioden 1804-1809 huslærer for Frederik Juul på Valdemars Slot. Herefter blev han udnævnt til sognepræst i Landet, samtidig med at han bliver gift med Cecilie Marie Cathrine Cramer fra Lyksborg.

Christian den Ottende

Alf Gust Mandt til:

Der sjænderlige Samfund! Vi give her forment til,
hvide at de aller høi af Kongeriget for Landet Nor-
ueg og den Røst Landt Noiseng, de Hjelulig Jø. Frederik Chri-
stian Lund, der om i forialbrant, derom aller under,
der i gte gorte Aufgaring og Lagering, samt den af her
derom af gorte feltering, forment aller under sigt foraba,
vilget og tillast at 9 Dag Høisning og 3 Dag Høisning,
forment bevalde Kongeriget Lund i Christ 1825 for og sigt
for den Mark af Landet Høisning og Høisning, forment til,
derom af gorte, og den det forment tilbagefølgende
Røst med tillørende Orealobering betyger med det.
C. om og gorte til at bestemtigt feleraba for Høisning.
derom den bevalde feleraba, samt at der af Høisning,
den Høisning til forment feleraba det den Høisning af
Høisning af Høisning omtrant det. Land formentigt Høisning,
Ollt den følgende Høisning:

- a, at af de 1000st, forment de omvalde Høisning og Høisning,
vda, feleraba, eller 350st, af Høisning og Høisning til gte
betil;
- b, at de omvalde 350st betyger forment den feleraba for.
Landet Høisning der den det Høisning aller under sigt

Fig. 1.

Han skriver sin bog om Taasinge i perioden 1815-1819, efter at hans første kone var død.

Huset bygger han i 1825, samme år som hans anden kone (en søster til den første) Mette Marie Margrethe Cramer døde i juni.

Den 8. marts 1827 gifter Lund sig for tredje gang. Denne gang med Nicoline Caroline Simonsen, datter af stadsmusikant Gregers Hjort Simonsen i Svendborg. Han er da 46, hun 29 år gammel.

I 1836 bliver Lunds søn Frederik Vilhelm præst, og i 1843 søger Lund kongen, Chr. d. VIII., om tilladelse til at bygge baghuset på 7 fag til Enkesædet. Samtidig tillægges der huset ca. 6 td. ld. jord.

På dette tidspunkt er Lunds syn noget svækket, og 1840 bliver Frederik Vilhelm kapellan for sin far. I 1846 bliver pastor L. Krarup, søn af præsten i Bregninge, hjælper for Lund.

Lund dør i 1854, og hans enke flytter til Fruestræde i Svendborg. Hun dør 1877.

Enkesædets bygninger og jord

Man kan med rette spørge: Hvad fik i grunden Lund til at bygge Enkesædet? Hvorledes fik han udvirket dets etablering? Den mest nærliggende forklaring kan meget vel være, at det var almindeligt andre steder at have et enkesæde til præstegården.

Skønt der indtil nu ikke er fundet dokumentation herfor, kan han have fået støtte både hos Frederik Juel og i stiftsøvrigheden til projektet, der jo må have kostet en vis sum penge.

Atten år senere, altså i 1843, søger så pastor Lund kongen, Chr. d. VIII., om tilladelse til at bygge et 7-fags baghus til Enkesædet.

Chr. d. VIII.'s brev til Lund med tilladelse eksisterer og viser, at stuehuset på 9 fag og udhuset på 3 fag nu suppleres med et baghus på 7 fag og at jorden, der kaldes »Degnemarken« på grund af sin beliggenhed op til den daværende skole (nuværende Skovballevej 10), omfattende ca. 6 td. ld. tillægges huset (se fig. 1.)

Baghuset koster 720 rigsdaler, hvoraf halvdelen skænkes embedet, og de resterende 360 rigsdaler afdrages over 20 år med 17 rigsdaler og 3 mark årligt.

Tømmeret til bindingsværket må tages af de strø-ge, der står på præstegårdsjorden.

Ligesom Peder Eriksen, husmand og tømmermand (1768-1828), byggede stuehus og udhus, byggede hans søn Erik Pedersen (1815-

1894) baghuset. Disse bygninger stod så uforandrede gennem de næste ca. 79 år.

Det må formodes, at jorden drives under præstegården i tiden fremover. Men i 1891, da Stamhuset er i økonomiske vanskeligheder, køber baronen mere end halvdelen af præstegårdsjorden med henblik på en udstykning til bebyggelse, der skal finde sted indenfor de næste 2 år. Denne plan bliver imidlertid aldrig til noget, og jorden overgår til begrebet »bondejord« og drives sammen med slottets.

Min far, Knud Nielsen, der var murer, var fra oktober 1918 til april 1919 elev på Ollerup Håndværkerskole for at supplere sin svendeprove med en bygmesteruddannelse, i den anledning opmåler og tegner han som eksamensopgave Enkesædet fra alle fire sider, i snit og grundplan (fig. 2.)

Enkesædet lå jo skråt overfor hans forældres hus (nuværende Skovballevej 14), der dengang var telefoncentral og posthus.

I 1922 fra maj til oktober arbejder han mere end 160 timer på huset, som er købt dette år. Min far giftede sig i oktober 1922, og vinteren før så huset ud som på fig. 3.

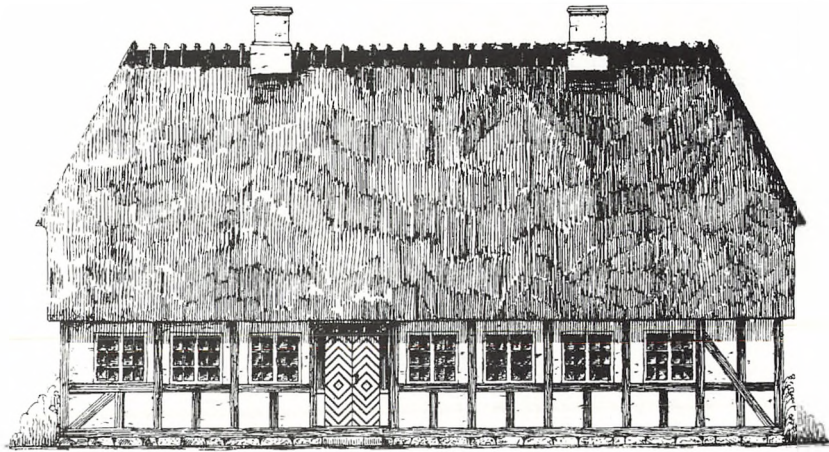
Søren Lolk, der netop havde sans for bevaring af det bedste fra fortiden, fotograferer huset fra forsiden (fig. 4.) Han roste min far for den måde, han behandlede huset på. Og han fulgte forløbet nøje.

For min fars vedkommende indtræffer manglen på arbejde samtidig med statens planer for udstykning af jord til husmandsbrug i 1923-24. Gullaschtiden var jo ovre.

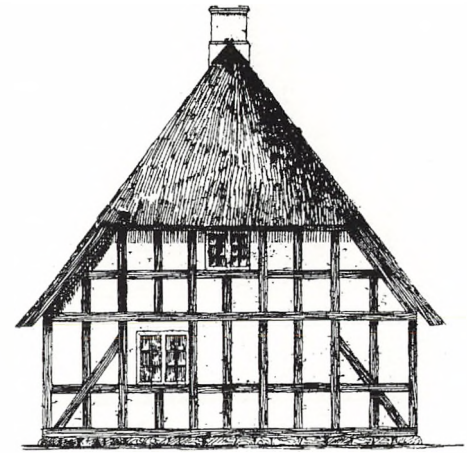
I min familie citeres min bedstefar, Hans Knudsen Nielsen, der var sognerådsformand, for i den anledning at have sagt: »Den jord ligger godt for det hus«. Og dermed mente han Degnemarken. Han købte jord og hus og overdrog gennem de næste 6 år det hele til min far, der egentlig holdt meget af dyr og natur. Og således blev mureren landmand.

Enkesædet blev påny tillagt jord. Denne gang ca. 8 td. ld. . Min bedstemors bror, gård-ejer Anders Lund, Knudsbølle, der var en

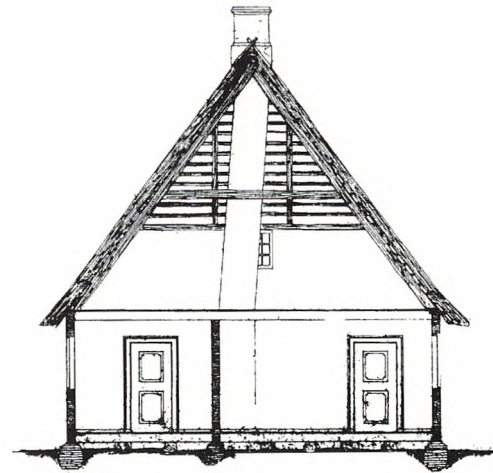
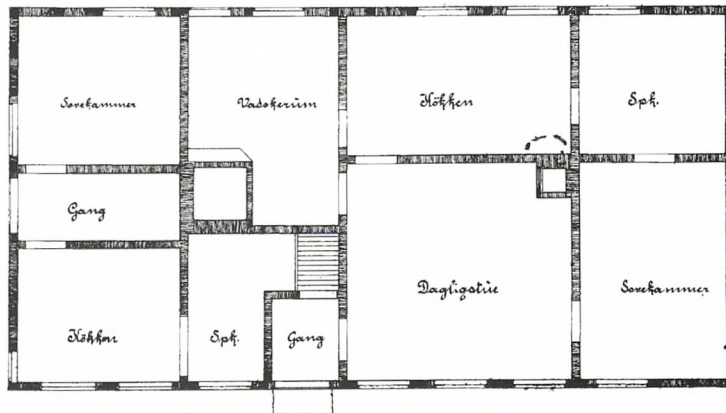
Såris i Landet paa Faaeing. Opmaaling.



Facade mod Væjen



Gaerd med Sys



Snit

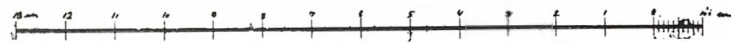


Fig. 2.



Fig. 3.

kendt foregangsmand indenfor landbruget, lærte hurtigt min far at få et rentabelt landbrug stablet på benene, endskønt jorden var fuldstændig sammengroet af kvikgræs.

Denne ændring afstedkom de bygningsmæssige ændringer af Enkesædet, som gav det dets nuværende udseende (fig. 5.)

Inden jeg går videre med driften, skal jeg kort skildre restaureringsprocessen på de bestående bygninger og arbejdet med tilbygningerne.

Ældre mennesker kunne for år tilbage berette, hvorledes man kunne se tværs gennem huset, fordi min far pillede alle mursten ud og murede det hele om. De indvendige skillerum blev muret i skiftevis rå lersten, som de var muret i oprindeligt og brændte sten. Udvendigt blev der muret, som det havde været fra begyndelsen. Enkelte døre og vinduer blev flyttet, nye vinduer sat i gavlen, men ikke et skillerum blev flyttet, kun udvidedes forstuen, og loftstrappen blev flyttet. Alle fornyelser blev holdt i den oprindelige stil (fig. 6.)

I det nordvestlige hjørne gravedes en kælder på ca. 12 m², og på gårdspladsen etableredes en ny brønd med indvendig pumpe i bryggeret, da en vandåre gik under huset i øst-vestlig retning. Den gamle stensatte brønd foran udhuset var faldet sammen og ikke brugbar.

Det syv-fags baghus blev udvidet og tilføjet en sidefløj, således at der, som fig. 7. viser, blev grisehus, kostald, køregang og roehus.

Nord for disse bygninger lavedes ajlebehol-

der og byggedes fra 1925 til 1929 et hønsehus i cementsten med genbrugstegl (bl.a. fra den i begyndelsen af århundredet nedbrudte Bjerrebym Kirke). To udvidelser af dette hus udgjorde et moderne grisehus og maskinhus.

Summa summarum så ejendommen derefter ud som fig. 5.

Hvad jorden angår blev gamle matr.nr. 1 c. til nr. 1 e, 1 f, 1 h, 1 o, 1 p, 1 q, 1 r, 1 s, og 1 x. (fig. 8.)

Mens slottet havde jorden, kørte dets malkepiger ud to gange om dagen og flyttede og malkede de køer, der græssede på jorden. Deraf kom en tæt bestand af kvikgræs. Min fars driftsform gik efter Anders Lunds råd på de almindelige kornsorter, roer og græs. Dertil frøavl: Hvidkløver og rødkløver, roefrø og senere også afgrøder som kartofler, agurker og løg.

Det siger sig selv, at min far, der var håndværker, selv lavede hovedparten af arbejdet med restaurering og tilbygninger, i stedet holdt han en dreng til at assistere i marken, om sommeren.

Jeg skal her ikke undlade at nævne det genbrug, der prægede hele processen. Gamle søm blev rettet og brugt, den gamle hoveddør blev stalddør (fig. 9.), beslagene fra en fjedervogn blev port- og dørhåndtag. Og da doktorhuset overfor i 1930 købtes af læge Ivar Knudsen, fik vi det kasserede plankeværk stillet op, det kasserede vandværk blev til »trykvand« til både stald og stuehus ved hjælp af smed Pico fra

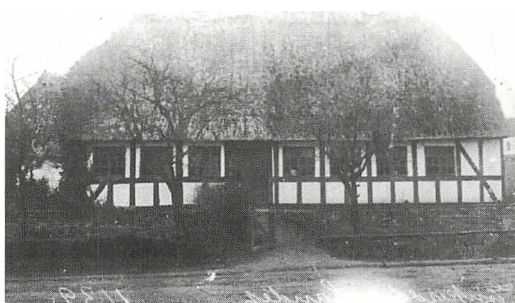


Fig. 4.

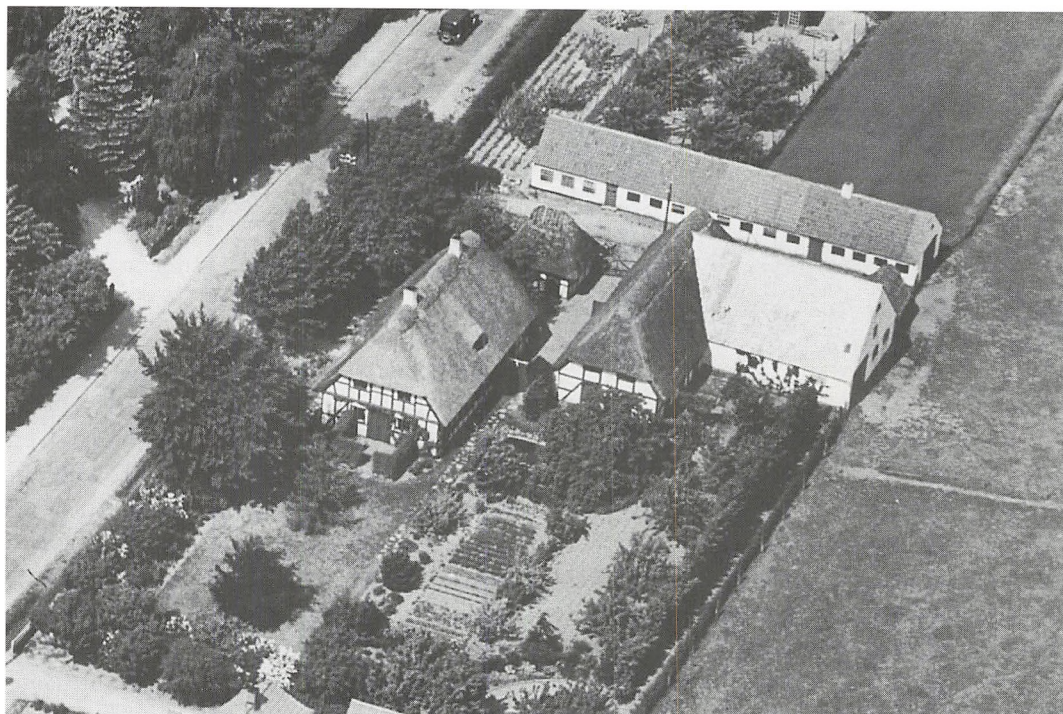


Fig. 5.

Rudkøbing, og værkstedet i det lille udhus fik blyindfattede vinduer (fig. 10.)

Enkesædet drives så som husmandsbrug op til 1989. De sidste 11-12 år som fælleseje af min bror Hans Knudsen Nielsen og mig.

Nu er jorden forpagtet ud. Og i 1990 bliver hele bygningskomplekset og brolægning fredet, bl.a. på grund af min fars restaurering og behandling af ejendommen, der var langt forud for sin tid, og alligevel tilpasset tidens krav til driften.

I parentes bemærket skal det med, at haven, der ved overtagelsen omfattede et bøgetræ, et pæreblommetræ (Victoria), nogle få spilleblommetræer, et kirsebærtræ og et valnøddetræ, blev nyanlagt af den kendte gartner Sterkel fra Næstved (se fig. 5.) Han og hans kone boede på den tid hos datteren og svigersønnen, læge Poul Madsen, i Landet.

Der har været ild i huset 4 gange. Første gang i en bjælke ved skorstenen, hvor genbo-

en, dyrlæge Jens Rasmussen, slukkede ved hjælp af et vandfad og en dyrlægesprøjte. Anden gang, da en flagermuslygte tændte ild i loftet i det nye grisehus' foderrum. Tredje gang, da min mormor brændte håndklæderne ved komfuret i 1931. Fjerde gang i 1969 i december, da den brede skorsten blev antændt, men hvor man slukkede med sand.

Lidt om beboerne

Hvem boede så i huset gennem de mange år? Svaret på dette spørgsmål er på grund af den tidsmæssige afstand mellem folketællingerne ikke let at få i detaljer.

De første mange år kender man ikke anvendelsen. Men man ved gennem slægtstavlerne over Lund, Cloos og Lorentzen, at Christian Sigfried Lorentzen, der var uddannet på Skårup seminarium, blev ansat som degn i Landet 1815 i skolen (nuværende Skovballevej



Fig. 6.

10), og at hans svigermor, Fredericca Christina Thrane (gift med brygger Carl Conrad Lund), der jo også var pastor Lunds mor, boede i huset fra 1842 til sin død i 1846. Desuden bor datteren, Birthe Kirstine Lund, der er skolelærer-enke og en tjenestepige der.

I husets anden lejlighed bor væver Niels Henriksen med kone og 3 børn. Altsammen ifølge folketællingen 1845.

I 1850 bor jæger Carl Christian Hansen fra Tranekær med hustru, barn og tjenestepige i huset.

Folketællingen 1. februar 1860 viser, at snedker Hans Larsen fra Bregninge bor i den ene lejlighed med kone og plejedatter. De bor der også i 1880. I den anden bor daglejer Niels Mortensen med kone og søn. Det er, mens pastor Lyngbye er ansat som præst. I 1880 bebos denne lejlighed af Maren Henriksen, som er født i Landet sogn, ugift og med en søn på 12 år.

Indtil 1890 ved man for nærværende intet sikkert om beboerne. Men en legende fortæller, ifølge Høgstrøm, at Frederik d. VII's kammerjener, der havde sin gang i »Fruegaarden« i Strammelse, boede i huset.

Ved folketællingen 1890-1/3 bebos den ene lejlighed af Mette Hansdatter, 66 år, og Johanne Pedersen, 51 år, i den anden. De er begge født i Landet sogn og ernærer sig ved strikning og andet håndarbejde. Johanne Pedersen var mere kendt under navnet Johanne »Drejsen«, et tilnavn, som hendes slægt havde. Hun er

nok en af de beboere, som har haft længst ophold i huset, da hun boede der til sin død i 1918, ca. 28 år. Om hende fortælles, at når sangforeningen holdt øvelse i den store stue midt i huset, så tog hun pissepotten over hovedet på grund af larmen.

Disse to damer er formentlig de lejere der er i huset ved Valdemars Slots overtagelse af jord og bygninger i 1891. Ifølge oplysninger i Landet sogns kirkebog må Maren og Marius Kristian Andersen (Hvid) have boet der i 1894, da bopælen, ved hendes død d. 12/4, er anført til Landet Præsteenkesæde. Hun blev kun ca. 19 år gammel. Deres søn, Hans Otto, var født i Stjoul 1893-17/6.

I 1894-95 er denne lejlighed beboet af Sille Marie og Lars Nielsen Espensen. Dette er også noteret i kirkebogen ved hendes død 1895-25/1, 35 år gammel.

Ifølge Valdemars Slots fæsteprotokol 1896-1922 overtager Hansine og Laurits Rasmussen denne lejlighed efter Lars Nielsen Espensen. Huslejen betales første gang d. 1. november 1895, og er på 40:- kr. årligt. Laurits Rasmussen blev senere bosat i Lundby (nuværende Elvira Madigans Vej 15), hvor han gennem mange år var amtsvejmand.

I 1900 lejer Birthe og Rasmus Christiansen Skov lejligheden efter Laurits Rasmussen, og de betaler husleje første gang d. 1. november. De kom fra »Svenderuphus« (også kaldet »Skyttehuset«), som lå, hvor nuværende Nørreskovvej 11 ligger. Dette hus blev senere nedrevet (omkring 1914) og erstattet af den nye skovfogedbolig. De medbragte en børneflokk på ialt 9!

Efter familien Skov flyttede Bodil Pedersen f. Hansdatter Lolk (også kaldet Boel »Lolkens«) ind. Hun kom også fra »Svenderuphus« og var enke efter arbejdsmand Niels Pedersen, som døde 1898. De havde begge arbejdet på Valdemars Slot, hun bl.a. hos den gamle enkebaronesse, hvortil hun da også tog spadsereturen fra Landet. Det fortælles, at hun engang skulle møde på arbejde meget tidlig om mor-

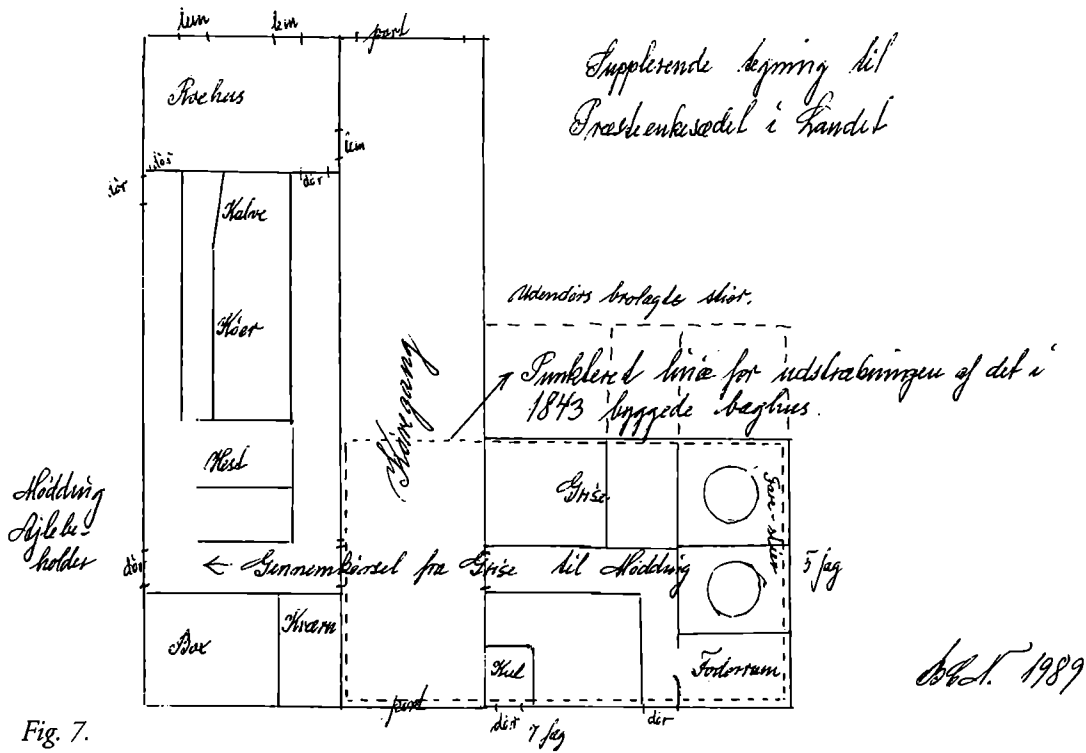


Fig. 7.

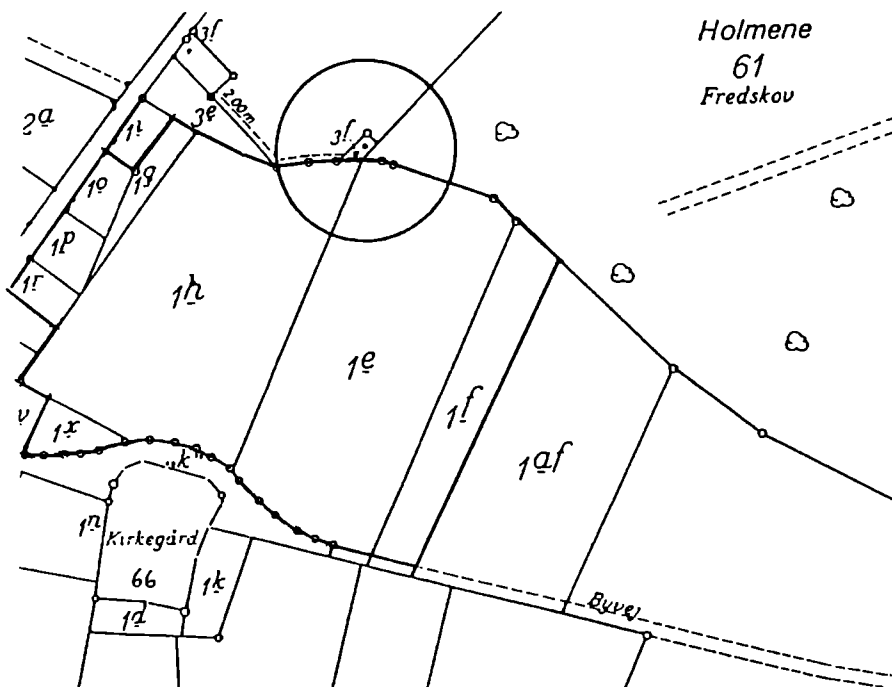


Fig. 8.

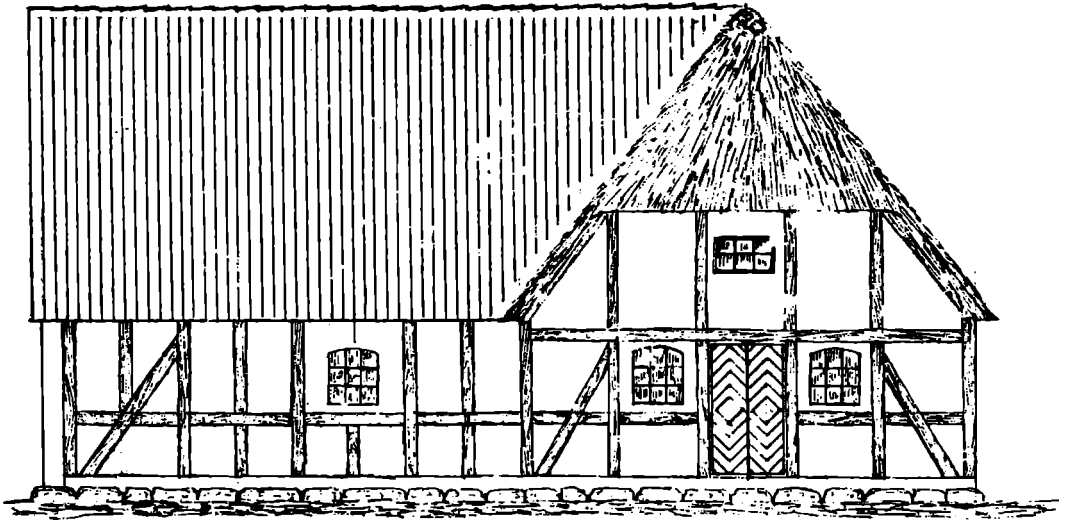


Fig. 9.



Fig. 10.

genen og derfor var gået i seng ved aften, inden det blev mørkt. Uden fornemmelse for hvor længe hun havde sovet, vågnede hun og så, at det var tusmørke udenfor, hvorfor hun skyndte sig at komme til »Generalindehuset«, hvor enkebaronessen boede. Hun troede, at hun kom for sent og spurgte forsigtigt tjenestepigerne om »hendes Nåde« var stået op? - nej, hun var sandelig gået i seng, da det nu var sen aften!

Boel »Lolkens« var svigermor til den tidligere beboer i huset, Laurits Rasmussen, samt til den senere amtsvejmand i Landet, Jens Lund, som boede på Tinghavevej (nuv. nr. 3.) Boel, som var vellidt, var også god for en rask replik. En dag, hvor hun gik på vejen forbi »Dinesgaarden« mod Galgebakken, mødte hun Peder Hansen fra gården. Landet kirkeklokke ringede netop til en begravelse, og Peder bemærkede »at den vej skal vi jo alle« - »nej, jeg skal nu den anden vej« var Boels svar. I dette var hen-



Fig. 11.

des mening dog, at hun, når hun engang døde, så ville føres til Bregninge og begraves dér ved siden af sin afdøde mand.

Hun døde i huset 1920-16/4, 72 år gammel.

Mine forældre bor der fra 1922 til deres død 1984. Fra 1985 til 1988 bor min datter og svigersøn i huset, Hjørdis og Ole Olsen. Og fra december 1989 til nu bor jeg i huset med min kone og søn.

Huset bliver på min foranledning fredet pr. april 1990.

Et historisk hus, der har rummet mange skæbner. Men også endnu rummer en del uopklarede gåder. Således er det. Hvis huse kunne tale! Disse faste steder, der ofte er rammen om både barndom og liv. Min gode barndom der og nu otium. En tilstand, der vækker den historiske interesse, der har ulmet, siden ørerne begyndte at lytte til de gamle legender, som de flød fra ældres læber på langbænken i køkkenet.

Forhåbentlig giver disse spalter også min læser en oplevelse af den art.

Bent Christoffer Nielsen, f. 1923 i Landet. Amatørmusiker på clarinet og fagot. Arbejder med Tåsinges Musikhistorie. Artikler i Tåsinge Årbog 1988, 1994 og 1995. Musikantmelder ved Fyns Amts Avis siden 1977. Bopæl: Enkesædet, Skovballevvej 21, Taasinge, 5700 Svendborg.

Litteraturliste:

Frederik Christian Lund: Beskrivelse over Øen Thorseng. 1823.

C. J. Hedemann: Stamtavle over Familierne Cloos og Lorentzen. 1929.

Johannes Pedersen: Solskin og Skyer over Taasinge, Fynske årbøger 1959-61.

Hans Knudsen Nielsen d.æ. og Knud Nielsen: Regnskaber 1900-1930.

Egne arkivalier og billeder, samt dagbogsnotater.

Valdemars Slots Arkiv og Landsarkivet for Fyn. En stor tak til Erik Hansen, lokalarkivet for kraftig og værdifuld assistance.

Taasinge Folkedansere gennem 60 år 1937 – 1997

Erindringer indsamlet og bearbejdet
af Ernst Andersen

En skildring fra perioden 1937-51

Fortalt af Johanne Lolk, Karen Margrethe Eriksen («Søster»), Martha Larsen, Sigrid Albertsen, Svend Hansen og Bent Nielsen.

I 1937 samlede daværende gårdejer Rasmus Simonsen, Bjerreby, en snes mennesker med interesse for folkedans, og d. 8. september samme år blev der holdt stiftende generalforsamling i Landet Forsamlingshus. Foreningen »Taasinge Folkedansere« var dermed en realitet.

Forinden man startede havde Rasmus Simonsen truffet den kendte forkæmper for almuedanse, Ane Marie Kjellerup, ved et stævne på Hindsholm. Dette bekendtskab førte til, at man ved hjælp af musiker Rasmus Lakkendrup, Landet, og Rasmus Simonsens mor, Elisabeth (Lisbeth) Simonsen, Højemølle, fik indsamlet det materiale, der forlængst var nedskrevet på noder. Blandt andet havde musiker Niels Poulsen, Vornæs, i 1920 samarbejdet med Grüner Nielsen, Dansk Folkemindesamling, København, om at få registreret disse melodier.

Lisbeth kendte alle melodierne, som spillemændene havde forlystet tøsingerne med, og hun havde selv danset til dem gennem sit lange liv på øen. Hun fløjtede melodierne, som musikerne derefter spillede, og melodier og dansebeskrivelser blev samlet. Det er blandt andet disse, som Taasinge Folkedansere danser efter den dag i dag. På den tid var den moderne dans ved at slå de gamle danse ud overalt, så derfor var disse mennesker enige om, at de gamle danse ikke måtte gå i glemmebogen.

Den 17. september, en uge efter generalforsamlingen, blev det første bestyrelsesmøde afholdt, og Rasmus Simonsen blev valgt til formand. Svend Hansen, Gesinge, blev næstformand og Johan Jeppesen, Landet, kasserer.

Som det fortælles af Johanne Lolk og »Søster«, gik man i gang med at indsamle



Rasmus Simonsen, Bjerreby.

materiale og oplysninger, som skulle bruges, for at danserne også kunne få dragter. Ved hjælp af Ane Marie Kjellerup, der dengang boede på Ærø, fik man et billede tilsendt af en dragt, som efter sigende skulle stamme fra Taasinge. Man gik så i gang og fik, blandt andet ved Ane Marie Kjellerups hjælp, indkøbt noget stof, der egentlig var egnet til portiere, men som også godt kunne bruges til kjolerne. Der blev hentet tørklæder og forklæder frem af



Fra stævnet i Vingsted ved Vejle 1939. Bagerste række fra venstre: Peter Vej, Hans Simonsen, Kristen Albertsen og Rasmus Simonsen. I midten fra venstre: Petra Mikkelsen, Kristine Simonsen og Søren Sørensen. Forreste række fra venstre: Hans Børge Mikkelsen, Boline Vej, Anne Simonsen, Martha Vogn, Svend Hansen, Karen Margrethe Jeppesen, Anna Nielsen, Eva Sørensen, Johanne og Anders Lolk. Personen bag ved sidstnævnte er ukendt.

gemmerne, eller man måtte alliere sig med familie og bekendte og derved låne sig frem til det, der manglede. Knapper, og hvad dertil skulle bruges, blev købt i Ane Marie Kjellerups forretning i Nyborg. Der blev syet og strikket, og fliden blev belønnet i form af de fine mørkeblå dragter.

Ane Marie Kjellerup vævede stoffet til herrenes veste, og Svend Hansen fortæller, at han selv syede sin dragt. Andre fik hjælp af Alfred Eriksen, »Tatol« i Landet, som var skrædder. Der købte man så de såkaldte sømandsbukser («Holmen blå»), klippede det nederste af og syede knæbukser af dem. Han syede også nogle af vestene, mens andre selv gik i gang med den opgave.

Allerede i 1938 fik man stabled et folkedanserhold på benene bestående af 8 par, og ved en turistudstilling i Forum, København, kunne man give opvisning iklædt dragter.

Daværende formand for Taasinge Turistforening, Aage Bøggild, var initivtager til denne københavneretur, som foregik med bus fra Svendborg. For nogles vedkommende var det deres første tur til hovedstaden, og een ting syntes Svend Hansen var udmærket - turen var gratis! Han fortæller blandt andet, at der var lavet en model af musiker Rasmus Skovs stuehus i Gesinge som plakat til udstillingen. Rasmus Skov var meget interesseret i denne model og ville gerne have den med hjem. Det kunne dog ikke lade sig gøre, den skulle blive på udstillingen i København. Ved samme lejlighed blev det også til en opvisning i restaurant »Landsbyen« i etablissement »Lorry«, hvor musikerne alle var fra Tåsinge, Rasmus Skov, Gesinge, Svend Sørensen, Bjerreby, Marius Mikkelsen, Landet, og Knud Nielsen, Landet.

Om det videre forløb i foreningen fortæller



Den 7. juni 1942 var der et stort stævne for folkedansere i Kerteminde med 700 deltagere. På billedet ses en del af danserne fra Tåsinge.

Svend Hansen, at der også kom dansere til fra Troense, blandt andet Laurits Clausen, som i en længere periode var danseleder.

Men efterhånden faldt en del fra, og interessen syntes at være dalende. Årsagen kunne måske tilskrives, at nu var Danmark blevet besat af tyskerne, og dermed fulgte restriktioner og besværligheder for al mødevirksomhed.

Som man kan læse i den gamle foreningsprotokol fandt den, foreløbig sidste, noterede generalforsamling sted d. 20. juni 1946.

Tilsyneladende har der dog stadig været en smule liv i øens folkedansere. Bent Nielsen fortæller, at der lørdag d. 11. november 1950 var en træningsaften under ledelse af fru Else Foged fra Kirkeby. Rasmus Skov spillede, men blev, efter sigende, kritiseret af Else Foged for at spille pivende falsk.

Bent Nielsen fortæller endvidere, at danserne tilsyneladende ikke havde noget fast dansested, for dagbogsnotaterne viser, at der for eksempel var træningsaften i Bjerreby Forsamlingshus d. 2. december 1950, og d. 28. juni var der træningsaften på Skovballe Kro, hvor spillemændene var Aksel Nørregaard, Vemmenæs, og Bent Nielsen. Denne omskiftning fra det ene sted til det andet skyldes vel nok, at man måtte tage til takke med de lokaler, der var ledige.

Fynske Folkedansere arrangerede et stævne i Frøbjerg d. 17. juni 1951, og her deltog danserne fra Tåsinge. Bent Niensens dagbogsnotater viser, at man en tid efter dette, d. 19. juli, mødtes hos Johanne og Anders Lolk, Strammelse, medbringende madkurve. Her fik Else Foged overrakt et sølvfad som tak for indsatsen

i årets løb og sliddet med at få danserne trænet til det nylig overståede stævne. Det siges i den forbindelse, at Rasmus Simonsen holdt en lidt kedsommelig tale, men det blev der rådet bod på ved, at Søren Sørensen (»Søren Sport«), Bjerreby, i et eget indlæg fik vendt det hele til morskab for alle. Efter at maden så var spist, kørte alle folkedanserne til Skovballe Kro i biler, mens, som Bent Nielsen fortæller, Aksel Nørregaard og jeg måtte nøjes med vore cykler!

Den 1. august 1951 var en del dansere igen samlet på Skovballe Kro til træningsaften under Else Fogeds ledelse, og med Aksel og Bent som spillemænd. Men pludselig trak et voldsomt tordenvejr op over øen, og alle måtte i hast forlade stedet for at komme hjem til hus og dyr.

Dette bekræfter, at foreningens aktiviteter ikke har ligget helt stille, selv om protokolføringen faktisk stoppede i 1946.

Perioden fra 1957 til i dag

En historisk beretning fortalt af Kirsten Nørregaard, Inger Margrethe og Gerhard Rasmussen, samt Hans Marquardsen.

Der skulle gå nogle år, førend Hans Simonsen, Højemølle, tog initiativet til at få genoplivet »Taasinge Folkedansere«. Der blev på en generalforsamling d. 18. november 1957 valgt en ny bestyrelse bestående af Hans Simonsen, fru Mille Nielsen, frk. Inger Margrethe Nielsen, Hans Eriksen og Peter Bak.

Med Else Foged, Kirkeby, som leder og som spillemænd Aksel Nørregaard på violin og Hans Andersen, Vornæs, på klaver, havde man nu et godt grundlag til et fortsat virke i foreningen.

Et års tid senere blev Laurits Clausen igen leder for danserne og Hans Marquardsen, Ny Søby, blev formand. Denne post beklædte han i mange år. I første omgang indtil 1971 og

efter en pause på et års tid, indtil 1980, hvor han mente, at nu måtte nye og yngre kræfter tage over.

Traditioner

Der kom nu rigtig gang i aktiviteterne. Således fortælles det, at for at få lært nye danse og få øvet de sværeste trin inviterede bestyrelsen i 1960 Skjold Jensen og hans søn, Jens Skjold, fra en folkedanserforening i Odense, til at lede et trinkursus på Skovballe Kro. Dette skulle så vise sig at blive til en af de mange traditioner, som levede i foreningen. Hvert år, den første søndag eftermiddag i december, samledes man til det årlige trinkursus, hvor der blev danset, øvet igen og igen, svedt og spekuleret. Som belønning for alt dette blev der trakteret med æbleskiver, gløgg og kaffe. For nogles vedkommende var det ikke slut med selve kurset. Kl. 18.00 var der den såkaldte »bøfispising« - en god gammeldags dansk hakkebøf med bløde løg, sovs og kartofler. Der skulle gå 30 år med denne tradition, men i 1990 måtte helbredet desværre byde Jens Skjold at holde op.

En anden af de mange traditioner, Taasinge Folkedansere har, er, at man hvert år d. 4. juli danser ved museet i Bregninge Bakker i forbindelse med festligholdelsen af museets indvielse i 1958.

Dette skete første gang d. 4. juli 1962, om aftenen, hvor omkring 500 mennesker var mødt op i bakkerne for at deltage i festlighederne og se Taasinge Folkedansere give opvisning i deres farvestrålende dragter i skøn harmoni med de smukke bygninger. Med fane og musikere i spidsen marcherede folkedanserne gennem Bregninge op til museet, hvor der blev danset på pladsen mellem bygningerne. Blandt musikerne sås Aksel Nørregaard, Poul Ejner Rasmussen, og som nogle havde bemærket, Søren Lolks barnebarn, Søren Lolk Ottosen. Den gamle Strammelse bytromme fra 1866 var blevet sat i stand til samme lejlighed og blev i optøget trakteret af Knud Nielsen,



Den 4. juli 1962 var første gang Tåsinge Folkedansere medvirkede ved museets fødselsdagsfest i Bregninge.



Her ses Knud Nielsen med den gamle bytromme. Trompetisten ved siden af er Søren Lolk Ottosen.

Landet. Hans mormor var fra den gård i Strammelse, hvor trommen havde været opbevaret gennem flere slægtled.

Festtalen denne aften blev holdt af dyrlæge P. Petersen, Landet, der talte om værdierne ved at bevare den gamle bondekultur.

Der har siden 1962 været holdt fest i Bregninge Bakker d. 4. juli, og folkedanserne har hvert år trofast mødt op med spillemænd, leder og dansere og medvirket til festligholdelse af museets fødselsdag.

En anden årlig tilbagevendende tradition er, at folkedanserne Grundlovsdag d. 5. juni mødes i Bregninge Bakker for at hygge sig sammen, snakke og ikke mindst indtage den medbragte mad med hvad dertil hører af vådt og tørt. Når maden er fortæret, kaffen drukket, og der måske er sunget en enkelt sang, åbnes museets døre, så de smukke bygninger med deres værdifulde indhold kan tages i øjesyn.

Afslutningsfest

I mange år blev afslutningen på dansesæsonen holdt i haven hos Inger Margrethe og Gerhard Rasmussen i Sdr. Vornæs, hvortil gæsterne ankom pr. kreaturvogn, der var hyret hos vognmand Peter Rasmussen, Gesinge. Iført stråhatte og udstyret med fornøden proviant blev der festet, spillet og danset. I tilfælde af dårligt vejr havde værtparret sørget for at fremskaffe plastic, der blev brugt til at overdække selskabet, for at beskytte dem imod regn og blæst. Denne form for sammenkomst blev afløst af, at man i stedet flyttede til forsamlingshuset, hvor man var sikret imod vind og vejr og i tørvejr kunne markere afslutningen på en lang vinters dansesæson. Her kunne man også nyde mad og drikke, og underholdning, musik og dans var naturligvis også på programmet.

Denne tradition holdt sig lige op til vore fortravlede dage, hvor man nu markerer afslutningen på sæsonen den sidste danseaften, gerne i slutningen af april. Denne aften fornøjer

man sig så med den medbragte mad og drikke, og hvor enkelte af medlemmerne tager mod til sig og underholder på forskellig vis, enten med en sangen, vise eller måske en morsom historie.

Mange opvisninger og oplevelser

Næsten hvert år har der været bud efter Taasinge Folkedansere, der med glæde møder op og giver opvisning i de gamle danse. Således fortæller Inger Margrethe og Gerhard om indvielsen af Svendborgsundbroen. Det var d. 19. november 1966. Den dag var mange foreninger mødt op for at markere dagen, deriblandt Taasinge Folkedansere, som også gav en opvisning på broen. Efter de officielle festligheder klippede tronfølgeren Prinsesse Margrethe snoren over, og dermed var Tåsinge nu landfast med Fyn, ja - for den sags skyld med hele Europa.

Svendborg kommune havde budt på kaffe på Vindebyøre, og derefter blev folkedanserne enige om, at de ville markere dagen på deres egen vis. De tog så sammen, i egne biler, den sidste færge fra Vindeby til Svendborg og kørte derefter deres første tur tilbage over broen til Tåsinge - se det var en behørig måde at markere dagen på.

Et andet af de store arrangementer folkedanserne har deltaget i, var Tåsinge Messen i weekenden d. 24. og 25. marts 1990. Her havde foreningen fået stablet en 9 m² stor stand på benene. Ved hjælp fra Tove og Bent Nielsen, der beredvilligt stillede dragter og musikinstrumenter til rådighed, samt en god indsats af musikere og dansere, blev det en anstrengende, men begivenhedsrig weekend, som gav alle en god oplevelse. Musikken bestod af Poul Ejner Rasmussen og Søren Lolk Ottosen. Leder af danserne var Eli Bak. Man skiftedes i hold til at være på messen, hvor danserne med mellemrum gav opvisning for de mange mennesker, der havde begivet sig til Tåsinge Hallen for at se den årlige forårsudstilling. Søndag for-



Statister fra optagelserne til filmen om Elvira Madigan og Sixten Sparre. I personrækken ses Dinna og Aage Vogn, Inger Christensen, Kirsten og Aksel Nørregaard, Henny og Niels Hansen samt Ruth og Ejner Jacobsen.

middag var der programsat en opvisning, hvori der deltog 26 dansere.

Lidt senere dette år var danserne ude igen. Denne gang på Ollerup Gymnastikhøjskole, søndag d. 20. maj, hvor de i strålende sol med musik, leder og 32 festklædte dansere med fanen i spidsen, marcherede ind på den store plæne for at give opvisning for et skandinavisk publikum på 350 personer, som var deltagere i Kommunedatas weekendarrangement dér.

Der kan også læses i den gamle foreningsprotokol, at nogle af foreningens medlemmer i 1968 deltog som statister i filmen om Elvira Madigan og Sixten Sparre. Disse to havde som bekendt indledt et kærlighedsforhold, der endte som et drama i Nørreskoven. Filmen blev optaget i farver af LOPEJA-film i København og var beregnet til forevisninger i lokale foreninger landet over.

Den næste af den slags oplevelser, en del af foreningens medlemmer fik, var, da de sammen med lokale statister, fra blandt andet dilettant-skuespillerne på Tåsinge, i forsommeren 1991 blev kontaktet af Bjarne Madsen, Lundby. Han var af Wessing Film i Odense blevet bedt om at skaffe 30 lokale statister til optagelserne af filmen om Søren Lolke. Man stillede så en aften i museet i Bregninge til fotografering og måltagning til kostumer. Efter en udvælgelse fra filmselskabet begyndte så optagelserne. Nogle af statisterne skulle møde i museet Den Fynske Landsby ved Odense, andre var med i Landet Forsamlingshus, hvor man optog brudstykker af skuepillet »Tyrannens fald«, som Søren Lolke lod opføre på Vejlegaarden i 1920. Andre igen var med til optagelser i en have i Strammelse, som så skulle illudere Vejlegaardens have, hvor



Fra optagelserne til TV-filmen om Søren Lolk i 1991. En flok tilhørere lytter til Søren Lolks foredrag om gammel og ny byggestil. Som det ses her, var flere af statisterne fra Tåsinge.

Søren Lolk havde indbudt til møde med børnevennen Peter Sabroe som taler. TV-2 Fyn viste filmen i tre afsnit i maj måned året efter, og den er senere vist i sin helhed i et af de landsdækkende programmer.

Rejseaktiviteter har også været med til at gøre et medlemskab af foreningen spændende. Her skal nævnes turen til Prag. I påsken 1991 drog 52 folkedansere fra foreninger i Svendborg, heraf nogle fra Tåsinge, på en bustur til Prag. Gennem de sidste 25-30 år var der afholdt folkedanser-weekender i Prag, men kun for landets egen befolkning. Så nu da grænserne var blevet åbnet, havde man derude fået lyst til at lære andre landes dansekulturer at kende. Derfor blev de inviteret til at deltage i dette internationale folklorestævne, som afholdtes fra d. 12. til d. 14. april. Rejsen foregik med bus fra Svendborg, og turen til Prag gik gennem det gamle Østtyskland, som netop

var åbnet for turister. I stævnet deltog folkedansere fra det meste af Danmark, men også andre nationaliteter havde fundet vej til Tjekkoslovakiets smukke hovedstad. Turen strakte sig over fem dage, og alle var en stor oplevelse rigere, da man kom tilbage til Danmark.

Tiden på Valdemars Slot

En aften havde danserne været på Gl. Nyby alderdomshjem for at danse for beboerne, og kaffen skulle indtages i »Admiralen« på Valdemars Slot. Hans Marquardsen fortæller, at det skulle ikke være så kedeligt, hvorfor man tog en rask beslutning, når man nu alligevel var i festtøj, og man marcherede fra parkeringspladsen ind gennem slotsporten med fane og musik i spidsen. Tilfældigvis fik daværende direktør for orlogsmuseet, Bredo Munthe af Morgenstjerne, øje på dette optog, og dermed



*Julen 1974 på Valdemars Slot.
Her ses børnene omkring juletræet.
Længst til højre et glimt af Bredo
Munthe af Morgenstjerne.*

blev Taasinge Folkedansere engageret til at medvirke ved den forestående åbning af orlogsmuseet d. 26. juli 1974.

Bekendtskabet med hr. Morgenstjerne og samarbejdet med Niels Baron Juel-Brockdorff førte til en årtilang tradition på slottet, hvor folkedanserne hvert år deltog i julefesten. Anden søndag i advent, når det begyndte at blive mørkt, tændtes lysene i vinduerne på slottet, og et stort juletræ stod pyntet med alskens julestads i den gule salon, og folkedanserne dansede i flisesalen under ledelse af Eli Bak og Aksel Nørregaards spillemænd. Bagefter løb alle i een lang kæde gennem slottets sale og ind til juletræet, hvor Bredo Munthe af Morgenstjerne ønskede alle en glædelig jul, og derefter blev julen sunget ind. Det var en festlig begivenhed, hvor der var adgang for alle, og øens beboere benyttede denne lejlighed til samtidig at få købt juletræet og få sig en forfriskning i restaurant »Admiralen«. Denne tradition holdt sig frem til 1983, hvor man så desværre måtte tage afsked med orlogsmuseet.

Efter at traditionen på Valdemars Slot var slut, blev juleafslutningen holdt i Landet Forsamlingshus. Det var stadig på den tid, hvor

der var mange børn i foreningen, så der blev sørget for godteposer og sodavand til disse, og til tider var der også underholdning for dem. Således var Hans Marquardsen engang til en juleafslutning blevet hyret som »legeonkel«. Udstyret med historiebog og nissehue samlede han børnene på gulvet rundt om sig. Der var pludselig blevet helt stille i salen, han havde fanget børnenes interesse. De voksne havde fået æbleskiver og gløgg, og man tager nok ikke helt fejl, om ikke også nogle af dem lyttede til den gode julehistorie. I dag er denne tradition, som så mange andre, blevet ændret, i og med at børnene desværre forlod foreningen. Man valgte så at holde juleafslutningen på en almindelig danseaften, hvor nogle af bestyrelsen dækker bord og pynter juletræet, som i mange år er blevet skænket foreningen af Ingrid og Svend Rasmussen, Stjoul. Man spiser, synger og danser naturligvis omkring træet, og når de levende lys er brændt ned, bænkes man igen omkring bordene med kaffen, småkagerne og slikskålen. Så sælges det smukke træ (dog uden pynt) ved et »Kinesisk Lotteri«, og den heldige køber kan stolt drage afsted med sit træ for at fejre julen med det derhjemme.

Hotel Troense

Ove Heitmann, som på den tid var vært på Hotel Troense, henvendte sig på et tidspunkt i 1981 og bad folkedanserne om at danse for nogle engelske turister, som gjorde et kort ophold i Troense. Een gang om ugen sommeren igennem var der så en kvadrille på hotellet for at give opvisning for gæsterne samt også for at danse med dem, som måtte have lyst til det. Belønningen for denne indsats var, at de medvirkende blev inviteret til en aften i »Palmehaven«, som var en af hotellets attraktioner. Her blev man beværtet på behørig vis med alt, hvad man kunne spise og drikke. Det fik man en fornøjelig aften ud af. Som alt andet fik også dette en ende, men det nåede da at være en årrække, således at man godt kan tillade sig at kalde det for en tradition.

Når nu talen er om udenlandske gæster, så kom der igen bud efter folkedanserne. I sommeren 1993 var det Bregninge Kro, der kaldte. I forbindelse med Hotel Svendborg og et skotsk rejseselskab havde man arrangeret rundture i Danmark, som naturligvis også skulle gå til det sydfynske og Tåsinge. Opgaven var stor, der skulle danses hver torsdag sommeren igennem, fra midten af maj til begyndelsen af september, og derfor allierede man sig med de øvrige foreninger i Svendborg, så man fik lavet en turnusordning, hvor en kvadrille med spillemænd og leder på skift skulle fornøje de lystige skotter. Arrangementet lykkedes, og det blev til nogle år »på krogen«.

Venskaber

En svunden tids bestyrelse skabte, i forbindelse med en fest, lidt panik hos den daværende kasserer. Nøglen til pengekassen var placeret i selve kassen - så vidste man da i det mindste, hvor den var, men desværre var der en, som kom til at smække låget! Ak og ve! - nøglen var nu forsvarligt låst inde, og for at klare dette problem måtte hele bestyrelsen samles for at

bryde kassen op. Det gav Kurt Simonsen, Landet, idéen til dannelsen af »Nøgleforeningen«, som tæller 14 medlemmer, med vedtægter og generalforsamling, som afholdes een gang om året. Der er blot en hage ved denne forening, den optager ikke nye medlemmer! Det er et morsomt indfald, som må siges at være med til at bevare venskaber, som opstår, hvor man træffer mennesker med samme interesse - folkedansen.

Venskaber opstår både før og siden. Som eksempel kan nævnes en af Taasinge Folkedanseres tidligere formænd, Michael Foersom, som i dag er præst på Lolland. Han tog initiativet til at få etableret en venskabsforbindelse imellem folkedanserne i Rudbjerg og danserne på Tåsinge. Denne forbindelse har holdt sig siden 1989, og man mødes en weekend een gang om året til hyggeligt samvær med spisning, musik og dans. Nogle har endda fået nære venner derved, og som man træffes med også under mere private former.

Børneholdet

For ikke at glemme vore børn i denne beretning må det fortælles, at der tidligere var stor interesse for folkedansen hos børnene. Ved børneholdets begyndelse i 1972 var der 32 aktive børnedansere, som Eli Bak, Gesinge, var leder for. Men i en kort periode 1975/76 blev hun afløst af Grethe Johansen, Thurø, der så igen måtte stoppe på grund af tidsnød. I 1975 trådte så Henny Hansen, Gesinge, til og hun var leder for børneholdet, indtil hun desværre døde i 1979. Eli Bak ledede børnene indtil 1989, hvorefter hun gerne ville nøjes med at være leder for de voksne dansere. Derfor blev Helle Marquardsen, Vindeby, kontaktet, og hun påtog sig straks opgaven med børneholdet. Men for hende blev tiden også knap, og Jørgen Egemose, Humble, blev så børneholdets nye leder. Børnene har lige siden holdets start sat deres præg på foreningen, idet Taasinge Folkedansere var en af de få foreninger på



Fra børneholdets opvisning ved sæsonafslutningen 1975 i Tåsinge Forsamlingshus.



Folkedans er ikke kun for "borgere og bønder", men også de royale kan deltage. Her ses rigets monark, Hendes Majestæt Dronning Margrethe d. II. ved landsstævnet i Birkerød 1996. Yderst til højre skimtes deltagere fra Tåsinge.

Sydfyn, som havde et sådant. Det gjorde, at børnene, især ved opvisningerne var meget populære, for eksempel ved 4. juli i Bregninge Bakker, samt da foreningen deltog i julefesterne på Valdemars Slot.

For at børnene også skulle kunne optræde i dragter, var mange forældre engageret i at få syet dragt til deres poder. Således samlede Grethe Simonsen, Landet, en vinter nogle interesserede mødre på Lundby Skole, hvor der så en aften om ugen var gang i nål og tråd. Det kom der selvfølgelig nogle flotte resultater ud af. Sammen med hvad børnene havde lært af svære danse i vinterens løb, blev de fine dragter præsenteret ved børneafslutningen i marts. Det var højdepunktet på vinterens slid, og her var forældre sammen med bedsteforældre, venner og bekendte mødt op i forsamlingshuset til en festlig og fornøjelig aften.

Men tiden gik, og interessen for folkedans var desværre ikke på højde med de mange andre tilbud, som de unge mennesker fik. Derfor blev det nødvendigt i 1992 at se kendsgeringerne i øjnene, og børneholdet måtte desværre stoppe.

Dansk - finsk børneleigestue

Fra Svendborgs finske venskabsby, Kuopio, havde foreningen fået besøg en aften i juni 1990. Det var en gruppe unge mennesker i alderen 11-15 år, der sammen med deres leder og spillemænd underholdt 90 fremmødte i Bjerreby Forsamlingshus. Finnerne gav en formidabel opvisning, og bagefter var der fælles dans for børnene fra Tåsinge og deltagerne fra Svendborg, Brudager og Hjallesø. Margaretha Norregaard fra Vemmenæs, fungerede udmærket som tolk, da der jo naturligvis var visse sprogvanskeligheder - men dansen havde alle tilfælles!

Med udgangen af dansesæsonen 1993 mente Eli Bak, at det var på tide at sige stop efter 22 års aktiv virke i foreningen, hvor hun har udført et kæmpearbejde gennem alle årene.

Men tingene skal gå sin gang, og hvor nogle går, kommer nye til. Det samme gjorde Merete Vilhelm fra Stenstrup, som i dag er amtsdansenleder for Fyns Amt. Hun trådte beredvilligt til, efter først at have ledet børneholdet, og i dag er hun foreningens dansleder. Man håber naturligvis, at hun vil fortsætte i endnu mange år fremover. Med Ejvind Nørregaard, Bjerreby, som spillemænd skaber de to nu grundlaget for samværet og holder gang i danselysten hos foreningens medlemmer, der vinteren igennem trofast møder op i salen på Svendborg Friskole i Vindeby.

Fremtiden

Hvad fremtiden vil bringe, er svær at spå om. Men een ting er sikker - i september 1997 er det 60 år siden, at Taasinge Folkedansere blev stiftet - og i den anledning skal der festes. Formanden, Henning Skov, håber ved den lejlighed at kunne få lov til at hilse på gamle medlemmer, der ikke mere er aktive folkedansere. Naturligvis, som han udtrykker det, er alle, både unge og gamle, medlemmer og ikke-medlemmer, der har interesse for folkedans, meget velkomne på jubilæumsdagen til at være med til at gøre den festlig for Taasinge Folkedansere. Bestyrelsen vil naturligvis sørge for, at det bliver bekendtgjort i dagspressen, hvornår jubilæet finder sted.

Ernst Andersen er født 1940 på Bornholm og kom til Fyn i 1974. I 1980 bosatte han sig med sin familie i Vindeby på Tåsinge. Han har i en årrække været medlem af Taasinge Folkedansere, samt i en periode været foreningens næstformand og sekretær.

Kilder og henvisninger:

De anvendte kilder er dels foreningen Taasinge Folkedanseres protokoller, diverse avisartikler, dagbogsnotater samt interview med de i artiklen omtalte personer.

Birkholm

af Poul Christian Madsen
(Erindringer fra årene 1913 - 1930)

Lav og lille ligger denne Ø gemt derovre i det skønne farvand syd om Fyn. Få kender noget til den og det lille samfund på et halvt hundrede mennesker, som har hjemme der. I de sytten år, jeg praktiserede på Tåsinge, var jeg også Birkholms læge, og når jeg nu som ældre tænker tilbage på min fortid, da varmer det mit hjerte at mindes de venner, jeg engang havde der.

Øen er kun ca. 90 ha. stor. Dens form minder, som lærer Præst engang bemærkede, om Vendsyssels. Den ligger noget nær i samme afstand fra Langeland, Ærø og Tåsinge, og den har da også altid haft sine forbindelser med disse tre større »Lande«. Indtil fornylig ejede Langelandsgreven hele Øen.

Fra Marstal henter den post og gods, fra Tåsinge læge og dyrlæge. Nærmere ved Birkholm ligger naboerne Drejø og Strynø, hvorfra man henter henholdsvis præsten og »Madammen« (Jordemoderen).

Frygtelige vinterstorme kan suse over den lave Ø, som ganske mangler læ, og dens historie er dramatisk bl.a. på grund af de store stormfloders hærgen. Men hvor fin og yndefuld er den om foråret! Grøn og frodig dukker den af vandet, når båden nærmer sig. Stormmågerne rejser sig fra deres ynglekoloni nær Nordpynten, de lyse vinger blinker, og det skrigende kor høres vidt.

Kommende fra Skovballe lander man gerne på N.E.-Kysten, hvor der er læ for den fremherskende Vestenvind. Forstranden er dækket af vissent tang, inden for den passerer man to diger - mindre kan ikke sikre den udsatte Ø. Digerne og engene imellem dem er prægtigt grønne. Jublende lærker stiger op og ned. Det er påfaldende, at så mange harer springer om, men årsagen hertil er, at birkholmerne driver

harestutteri som bierhverv. Aldrig skyder de en hare, men hvert efterår trækker de vod fra øens ene ende til den anden, og af fangsten bliver et passende antal avlsdyr givet fri, medens resten sælges levende til udsætning i jagtdistrikter andetsteds i landet, hvor bestanden trænger til fornyelse, enten på grund af for hård beskydning eller på grund af sygdomme. Denne driftsform giver et væsentligt bedre udbytte end almindelig jagt, og så sparer man tilmed krudtet. Men unægtelig må beboerne være meget påpasselige med at hegne deres kålgårde m.m. for at holde de frække harer ude.

Når det andet og største dige er passeret, går vejen gennem frugtbare marker op til den sammenbyggede by. Den første gård, man passerer, tilhører Jens Præst. På Sydsiden har den en lille forhav dækket af en række mærkelige træer, hvis stammer i 4-5 alens højde er bøjet vandret ud, så de formeligt danner et tag. Inde ved muren sidder måske den gamle mand på bænken og smiler i solen med sit velsignede, milde ansigt.

Da jeg i 1930 flyttede fra Tåsinge, skænkede patienterne mig til minde en samling akvareller af min ven, Emil Bilving. Få har Emils øje for, hvad der er smukt og karakteristisk. Han valgte strax Jens Præst's hus som motiv for et af malerierne fra Birkholm.

Men videre frem! mod Øens centrum. Vi går forbi det nye forsamlingshus, der er af størrelse som en almindelig lille villa. Her prædiker Drejø-Præsten, når han besøger denne afdeling af menigheden. Hans hjord er splittet i fire dele, thi foruden Drejø og Birkholm omfatter hans pastorat Skarø og Hjortø. Strengere endnu vil han få det, hvis engang i fremtiden mennesker slår sig ned på de syv ubeboede holme, som hører til sognet. I det



Revkrogen - Birkholm.

Tegnet af Emil J. Bilving, 1928.

mindste een af disse har for ca. 100 år siden været beboet af to familier.

Midt i byen ligger det fredelige gadekær med siv langs bredderne og en ret stor, fri vandflade, hvor jeg engang fotograferede en flok ællinger af spidsand. Moderen havde udruget dem i et huggehus tæt ved. Birkholmerne, som havde vældig godt øje for fugle, var glade for at se på ællingerne og måske lidt stolte af at have den ikke almindelige fugl ynglende midt i deres by, men de gik i uro for at trække denne glæde for længe ud. Thi skydes skulle - ællingerne - ellers risikerede man den skandale, at de fløj et andet sted hen, hvor de så visseligen vilde blive knaldet. Nu gjaldt det altså om at bestemme det psykologiske øjeblik: Så sent som muligt, men dog betids!

Fra byen går en vej ned til den lille havn med 1,5 m. vand, smukke bukketorn står

langs vejens side. En anden vej fører mod vest til Jens Hansens gård i byens udkant, den går forbi »Køvmand« Mortensens hus.

Islag og tøbrud kan øboerne ikke lide. Det kan hænde, at de derved bliver isoleret i adskillige dage, ja uger. Derimod hilser de »Havisen« med glæde, thi den giver dem lejlighed til let at få samkvem med naboerne. På Tåsinge sagde man, at når isen kunne bære en krage, da var den også tjenlig for en birkholmer. Engang bad et ægtepar telefonisk, om de måtte komme over at konsulere mig, men i stedet for som sædvanligt at bruge et par timer til overfarten, forbløffede de mig ved at møde et øjeblik efter. De havde »gajtet« over havisen, hver på sin lille slæde og haft gunstig bøl. Ja, de ellers så stavnsbundne mennesker blev helt forlystelsesyge og staldkåde, de foer gajtende, cyklende, med kaner og vogne til alle sider, så øen næsten

stod tom. - Jeg mindes en 16-årig pige, der havde cyklet over havisen til et bal på Fyn. Og - hårdfør som sin race - gjorde hun turen i sin lette kjole + en smule frakke. Hun konsulerede mig et par dage senere og fremviste den natlige cykelturs følger: Store forfrysninger af begge lår, med talrige blærer så store som æg. Det er vist den eneste gang, jeg har set en virkelig udtalt »forfrysning af II. grad«.

For at forebygge ulykker afmærkede birkholmerne den solideste vej over isen med nedstukne grene. Vejen afveg meget fra den rette linie, den måtte tit gå i store buer for at undgå de farlige våger. Selv har jeg flere gange cyklet til øen. Det var tungt, thi for det første måtte man slippe meget luft ud af ringene, ellers ville de let skride. Dernæst klistrede det øverste lag af saltvandsisen sig fast i cyklens gaffer og virkede som bremse. - I de strengeste isvintre kørte biler til Birkholm, ja et år blev alt Ærø's exportsmør ført til Tåsinge med lastbil.

Der var ikke mange børn på øen. I de første år, jeg kom der, kun 2 á 3 skolepligtige, som blev undervist af lærerinden, en venlig yngre kvinde. Det var jo noget lidt. Hun gjorde imidlertid, hvad hun kunne for at bøde derpå, idet hun giftede sig med en ung, jydsk karl, som kom til øen. Han virkede som type noget afstikkende mellem de rodfaste birkholmere, og det var ikke frit for, at de i al gemytlighed skosede hans særheder, således som fynboer - og andre - har for skik med nye mænd. Han indskrev sit navn i øens annaler ved at medføre de 40 blade og lære birkholmerne L'hombrens ædle spil, som hidtil havde været dem fremmed. De blev meget begejstrede og dyrkede det med flid. Så længe var »el tresillo« om at brede sig fra sin spanske hjemstavn (hvor det forekom i 16'de århundrede) til denne danske yderpost.

Engang blev jeg kaldt til øen for at tilse et barn. Faderen tog med over i båden, som hentede mig, han var lærer på Lolland og en meget interessant ledsager. Hans ca. 10-årige datter havde skranter i nogen tid, lægen - overlæge

Muus i Maribo - anbefalede levertran og saltvand, idet hun led af kirtelsyge (adenitis). Da det sidstnævnte lægemiddel forefandttes til overmål hos bedstefaderen, sendte de barnet til Birkholm. Og nu drak hun troligt og ihærdigt af oceanet. Lægen havde vel nok ment, at hun skulle bade sig i det, men alt kan jo misforståes. Desværre var der nu opstået en skørbuglignende tilstand med opsvulmet tandkød, løsnede tænder og svært hævede halskirtler. Måske var drikkekuren skyld heri, måske har sygdommen fra første færd været en ondartet lidelse, en pseudoleukæmi. Jeg måtte sende hende tilbage til Maribo Sygehus, hvor hun døde.

Overfarten kunne være en herlig lysttur, når »lejligheden« var god. Jeg husker, hvor storartet det var at sidde i forårssolskin og tale med lærer Præst, mens den stoute sognerådsformand førte os over i sin smakke med en fin brise tværs. Jeg havde altid min kikkert med, og når fugle viste sig, diskuterede vi dem med iver og med, hvad sagforstand vi rådede over.

Men andre gange kunne turene være besværlige nok, ej heller ganske uden risiko. Værst var det i bælgmørke nætter og især i tåge, men birkholmernes erfaring i bådsejlads var stor, og deres lokalkendskab udtømmeligt, derfor klarede de altid situationerne, og jeg har altid måttet beundre deres koldblodige betænkksomhed og gode sømandsskab. Mellem vort affarende sted, Skovballe, og Birkholm ligger to holme Mejlholm og Odden. I de tågede nætter blev vi gerne af strømmen forsat hen mod disse. Ved sådanne lejligheder kom kompasset frem, et lille 2" i en æske. De betragtede dette instrument med en vis ærefrygt og forstod ikke videre godt at anvende det. De anbragte det klods op ad motoren, og der var i det hele en del at kritisere. Men så - som altid i nødens time - kom loddet frem i form af en lang pejlstage og reddede os fra at tage grunden. Under verdenskrigen slap petroleumen op, det var en slem hemsko for den isolerede Ø. Når der ikke var sejlvind, blev jeg i denne periode ført over af en 4-årsers



Skovballe bro.

Foto: Søren Lolk.

robåd. De hærdede mænd tog uden tøven distancen - 2,3 sømil - fire gange.

Hvor var det dejligt efter endt rejse og efter afsluttet undersøgelse af den syge at bænke sig i den lave, men hyggelige og gæstfrie stue. De gamle venlige mænd sad i skjorteærmer, som klædte dem så godt, mens vi drøftede patientens udsigter ved en duftende kaffe, altid ledsaget af hvedekage (glosen franskbrød er ikke velset her). Kagen er bagt af husets dygtige kvinder, som ligeledes har kærnet det fortræffelige smør. Der er intet mejeri på øen, så hver gård må sørge for sin mælk. Både mænd og kvinder er meget frejdige og hyggelige, de gør alt for, at deres gæst skal føle sig skattet og velkommen. Når kvinderne havde dækket bordet og serveret måltidet, trak de sig altid tilbage, mens vi mænd spiste. Det var umuligt at formå dem til at bryde denne gamle sædvane. Jeg

prøvede mange gange at overtale dem, men altid forgæves.

På Tåsinge hentede man af og til lægen uden større nødvendighed. Ja, det sagdes, at enkelte gjorde det blot for at få en lille afvexling i dagliglivet - men anderledes på Birkholm. Her var de syge altid virkeligt lidende. En ischias der var af den frygtelige slags, som hærdede mænd græder over. Og når fødslerne derovre var fra hånden, da har man altid grund for at takke Vor Herre for hans hjælp.

Når jeg kom over på Birkholm, skulle jeg gerne gå en slags stuegang for at se til de forhåndenværende patienter, nu da jeg alligevel var der. På denne måde fik jeg præsenteret en stakkels dreng, som led af kronisk snue og feber. Snue i den acute form regner man jo gerne til bagatellerne, men denne dreng havde en svær pandehulebetændelse, så svær som jeg

aldrig har set den før eller siden. Jeg tog ham med til specialisten, dr. Thrane, i Svendborg for at få ham opereret. Men dr. Thrane skønnede det klogest at afvente feberens fald, og en uges tid senere døde drengen uopereret, idet pusset havde brudt sig vej til hjernehinderne og forvoldt en meningitis (purulenta). Dengang var sulfonamiderne ikke kendt.

Den sørgeligste af mine birkholmsspatienter blev jeg kaldt til en stormfuld eftermiddag i oktober 1921. Gårdejer Jens Hansen telefonerede, at hans unge tjenestekarl havde pådraget sig et højst alvorligt skudsår, og at øens folk var ved at afsejle for at hente mig i Skovballe.

Få dage forinden var min datter Estrid kommet til verden, og hendes moder lå endnu. For at aflaste hende besluttede jeg at tage Gordon med på turen. Han var en rask dreng på 9 år, havde tidligere været med derovre og yndede - som nu - søen. Men da vi kom ned til Skovballe og så, hvor frygteligt det var blæst op, turde jeg ikke tage drengen med. Jeg kørte derfor min lille Adlervogn op i skovbrynet, hvor den stod godt i læ, og drejede den med agterenden op imod stormen. Så sad han lunt bag kalechen. Der var gode tæpper i vognen, og det ville jo næppe vare længe, før jeg vendte tilbage, så drengen var meget fornøjet.

Så gik jeg ned til havnen og afventede birkholmerne, som sås tæt ved, kommende med deres største motorbåd, der tog nogle ordentlige dravater. »Havn« er egentlig for meget sagt: der var en ca. 50 m. lang forfalden bådebro af brædder, som ved højvande netop var klar af overfladen - men ikke af bølgeskvalpet: den måtte man liste sig ud ad, først så var der tilstrækkeligt vand til, at en jolle kunne lægge til. Da jollen kom, fortalte de alvorlige mænd, at den unge karl var død, lige da de forlod øen. Men de ville dog bede mig om at tage med, thi det ville føles som en trøst for dem selv og til lige for den dodes forældre, der boede i Jylland. Så gik jeg i jollen, og de roede den ud til motorbåden, som holdt det gående så langt inde, den turde komme. Jollen vagede i de

svære søer, som brød sig imod grunden - og nu blev drengen deroppe ængstelig, thi snart kunne han se lige ned i jollen, når den arbejdede sig op ad en bølge, og snart forsvandt den i skjul i bølgedalen. Men da vi var halvvejs ude, knækkede til alt uheld masten og generede roningen, så vi drev af, indtil mændene fik det klaret og bragte os ud til den store båd. Denne foer nu raskt imod Birkholm med vinden omtrent tværs, men det blev ved at blæse op, og et frådende hav væltede sig over fartøjet. "Posten" havde sin rolige mine på, han førte os med støt hånd til N.E.-kysten, hvor ankeret faldt i nogenlunde smult vande, dog stod der en stærk dønning. Hurtigt kom jeg i en jolle, som to mand lå klar med, de stagede den med lange stager så langt ind, den kunne komme. Derefter gik jeg i en pram, som een mand stagede så langt, den kunne flyde, og til sidst red jeg i land på ryggen af en fisker med lange søstøvler. Min store, fodsides kørepels, foret med sort lammeskind blev godt våd, og vi var alle lidt forkomne.

Ulykken var sket således: på grund af stormen var knortegæssene søgt meget nær til land, og da den unge karl så dette, sneg han sig ned til kysten med sin bøsse og havde held til at skyde en gås. Han gik nu i en pram for at bjerge sit bytte og ville for alle tilfældes skyld tage bøssen med, landede derfor armen ud og greb dubletten i piben nær mundingen, Søen slog til prammen, og skuddet gik af. Det traf ham i leveregnen og tilføjede ham et så frygteligt sår, et af disse nærskud, hvor krudtgassen trænger med ind i legemet og virker som en explosion. Han var, fortalte hans husbond, fuldt ud klar over, at han hurtigt skulle dø. Med ro og klarhed pålagde han de andre, hvad der skulle siges som sidste bud til hans forældre, og hvorledes der skulle forholdes med hans ejendele, og snart var hans unge liv ebbet ud.

Nu hylede stormen, rev og flåede i alt. Man kunne kun gå ganske langsomt og måtte hælde sig imod vinden, som næsten tog vejret fra



Fra Birkholm.

Tegnet af Emil J. Bilving.

een. I bondens gårdsplads hvirvlede hø og halm omkring. Han stod selv på en høj stige og lagde en harve over et stykke af stråtaget, hvor vinden havde brudt hul. Men ak! der sprang hul andre steder, og høet fultede ud som fra en sprøjte. Konen og jeg måtte hjælpe til med lemme og brædder, men det var snart omsonst. Jeg tror, at alt hans hø blev pustet fra loftet ned i gården.

Nu bad de mig blive på øen natten over i betragtning af det hæslige vejr, men jeg forlangte at blive sejlet hjem, thi drengen sad jo i Skovballe, og min kone ville være urolig, hvis jeg udeblev, og hun ville tilmed savne min hjælp.

De brave fiskere prøvede så at stage mig ud, men det lykkedes ikke. Marius stod derude på båden og »vinkede af« med vældige armbevægelser, som blev mere og mere irriterede, da

han så at vi blev ved at mase på. Efter 3 forsøg måtte vi give op og var nu alle fuldstændigt gennemblødt.

Det var nu blevet aften, da vi kom tilbage til byen. Jeg telefonerede til min gode nabo, dyrlæge Jens Rasmussen, og bad ham underrette min kone og hente Gordon. Det viste sig, at drengen havde klaret sig helt godt, fisker Mikselsens kone havde været derude og trakteret ham med ålesteg. Da dyrlægen kørte ham hjem, stoppede de et øjeblik ved Skovballe Kro, hvor den ene af dem fik et stort og velfortjent glas bragt ud. Han tømte det og sagde »Ah«, fortalte Gordon, da hans Moder og Mormoder afhørte ham om den bevægede dags hændelser.

Efter vort nederlag i striden mod havet gik vi hjem til byen, hvor det blev bestemt, at jeg skulle være gæst i en af gårdene ved gadekæret.

Ejeren var en gammel mand, godlidende og gæstfri. Der var to ældre ugifte døtre, som tog sig meget venligt af mig, de skaffede mig tørre klæder, mens mit eget våde tøj blev hængt ved varmen. Pelsen var værst, så tung, at den næsten ikke var til at slæbe på grund af sin høje vandprocent.

Da vi havde nydt et rigeligt måltid af øboernes sunde, kraftige kost, begyndte byens folk at indfinde sig. De kom stilfærdigt, en eller to ad gangen og tog plads i den store, lavloftede stue, hvor en livlig samtale snart kom i gang. Det var en interessant og hyggelig aften, hvor enhver bidrog sit til underholdningen. Man bar sig ad omtrent som i »E Bindstow«, idet de forskellige ud af samtalen greb et stikord, som gav dem anledning til at fortælle et eller andet, mest selvoplevet. »Skomageren« berettede om en god rejefangst, han gjorde under isen. En fortalte om det rige fugleliv på Bredholmen. Hans Alberts demonstrerede sin store kikkert, som han for spotpris havde købt af en tysk fisker. At den var stjålet fra den Tyske Marine fremgik af en indgraveret krone med bogstaverne K.K.M. (Kaiserliche Königliche Marine). Det var en fortrinlig Zeiss-prismekikkert med 12 x forstørring. Med den kunne han se vindfløjen på Bregninge kirke, og takket være den kunne intet røre sig på havet i milevid omkreds uden at være udsat for den nysgerrige gamblings spejdende blikke. Andre beskrev hasarderede sejlture og jagteventyr, og jeg gav nogle historier fra Tåsinge til bedste.

Sød var søvnen under en mægtig, blytung dyne, og da morgenen kom, blev jeg vækket af døtrene, som bragte kaffen og mit tørre tøj. Solen skinnede, og stormen var flovet betydeligt af. Ved afskeden med de elskværdige mennesker kneb det mig at få pelsen på: den var blevet tørret ved at hænge over en lille gloende ovn, men herved var skindet blevet så stift, at pelsen kunne stå alene på gulvet som en rustning. Det varede mange år, inden dette klædebon blev mygt pány.

Hurtigt sejlede Marius mig til Skovballe, og snart var jeg igen hos mine kære. På vejen lå væltede træer - det havde været en rigtig »kradsers«.

Patienterne på Birkholm blev mig i årenes løb meget kære. Jeg tror, at de i hele deres livsførelse og daglige adfærd nærmer sig mere til det ideal, som Jesus har opstillet, end nogen anden mig bekendt gruppe af mennesker. - Ikke at de lægger synderlig vægt på de såkaldte Christelige Dogmer, thi det er langt fra tilfældet. Men den Christelige moral, herved forstået solidaritet, indbyrdes hjælpsomhed og brodersind, »Elsk din næste« - den efterlever de på en naturlig og selvfølgelig måde, som virker stærkt på den fremmede, der selv er mere bundet til hjulet, mere indstillet på den hæslæsende jagt efter guld og gods, uanset hvad man må trampe på for at erhverve og bevare disse goder. Måske har de vanskelige naturforhold tvunget birkholmerne til at tilegne sig dette sindelag. Måske ville det have været en umulighed for det lille samfund at bestå, hvis dets medlemmer ikke havde udviklet evnen til altid at stå skulder mod skulder. For eskimoerne i Grønland er det efter Fridthiof Nansens mening sket således - den vældige natur har nødvendiggjort deres brodersind. Uden dette måtte de have bukket under.

I så tilfælde vil også kommende slægter være tvunget til at træde i fædrenes spor og bevare den arvede kultur. Takket være den kan de med Sejghed og Styrke holde deres lille fæstning bag digevoldene, når stormene griber an, og havet truende stiger, kan de få lykke til at bevare Land og Folk.

Poul Christian Madsen, født d. 11. januar 1884 på Masnedø. Død 1974 og begravet på Landet kirkegård. Læge i Herlufmagle fra 1910. Fra 1913 til 1930 læge i Landet Derefter læge i Nykøbing F. samt vikar for de praktiserende læger, til han var over 80 år gl. Beretningen er skrevet i november 1945.

»Inga« – en Jolle fra Lundby

af Kaj Nykjær Jensen

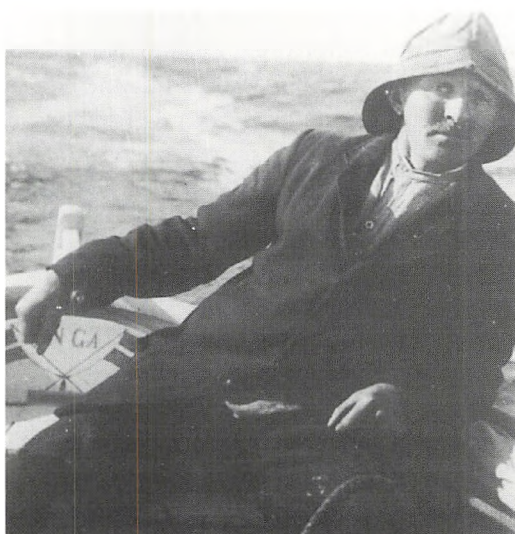
I Tåsinge Årbog, 1995, kan man læse om bådebyggeriet i Lundby, der var i funktion gennem to generationer fra 1880 til 1959. Det giver anledning til nærværende beretning om smukkejollen »Inga«, som min farfar fik bygget der i 1911, og som lige siden har sejlet i Det Sydfynske Øhav. Til beretningen hører for perspektivets skyld lidt af historien om min farfar og hans families rødder på Tåsinge. Hovedhensigten er imidlertid at dokumentere en eksisterende Lundby-jolles historie, hvilket må være på sin plads netop i år, hvor arketypen er foreviget på et smukt dansk frimærke.

Familien på Tåsinge

Forhistorien begynder faktisk i Lundby, hvor min oldefar Rasmus Jensen »Strynbo« som 23-årig byggede huset på Lundbyvej 72. Indskriften »RJS 1884« i gavlen bevidner stadig bygherre og byggeår. Med den adresse blev han omtrent genbo til den kun lidt ældre, næsten nyetablerede bådebygger på Lundbyvej 69, og der udviklede sig gennem et par generationer et venskabeligt forhold mellem de to familier. RJS's moder Karen og stedfaderen Niels Jørgensen Bønnelykke drev en gård i Stjoul, som RJS overtog i forpagtning efter Bønnelykkes død i 1892. Familien beholdt imidlertid huset i Lundby, først som aftægtsbolig for RJS's moder, senere også for hans enke, og kontakten til bådebyggerne blev bevaret. I Stjoul drev RJS lidt fiskeri ved siden af landbruget, og han havde en jolle »Inga«, som vi senere kaldte Den Gamle Inga, ikke at forveksle med den nye fra 1911. Et familiefoto fra omkring 1902 viser RJS med kone og børn i Den Gamle Inga ud for Stjoul's kyst. Det er ikke dokumenteret i familiekrøniken at denne jolle er fra Lundby,

men omstændighederne taler for det; i så fald viser fotografiet et tidligt eksemplar (måske fra 1880'erne), som synes lidt skarpere og spidser end den senere »Inga« fra 1911.

Min farfar blev født i Lundby i 1886 og fik navnet Hans Peder Sørensen Jensen; i daglig tale blev han i al min tid kaldt Hans Jensen (HJ). Det extra efternavn kom fra oldemor, Stine Andrea Laurette Sørensen (SALS). HJ hævdede bestemt at kunne huske opstandelsen i Lundby den dag i 1889 da nogle koner kom hjem fra Nørreskov og fortalte om fundet af Elvira Madigan og Sixten Sparre. Han er ikke med på ovennævnte familiebillede, idet han på det tidspunkt var sat i lære hos snedker H. N. Klemmesen i Lundby. Valget af fag var ikke hans eget, han ønskede at komme til søs, men



Hans Jensen ved roret i »Inga« engang omkring 1915 - 1920, i god sømæssig mundering. Navnebrædtet ses under rorpinden. Billedet er taget af en kollega fra Johansens værft i Marstal, Adolf Rasmussen.



Rasmus Jensen »Strynbo« i sin jolle ved Stjoul, ca 1902, sammen med hustru Stine og fire af deres seks børn. Ved åreerne er den yngste søn Thorvald, som siden overtog familiens hus i Lundby og blev en af Tåsinges første vognmænd. Omstændighederne taler for at dette er en tidlig Lundby-jolle.

forældrene mente altså at han hellere skulle blive snedker. Umiddelbart har den holdning undret: RJS havde selv sejlet (jagt Anes Minde af Rudkøbing, bramsejlskonnert Hjalmar af Troense); SALS far var skipper, og hendes brødre Simon og Søren endte som velaftagte frugtskipper og redere i Troense. Forældrene har imidlertid kunnet give nogle grunde til at holde drengen i land: SALS mistede en ung bror til søs, og RJS's far forsvandt i Nordsøen det år RJS blev født. Snedker- og tømmerfaget havde nu i øvrigt også fortilfælde i SALS's slægt; bl. a. ser der ud til at være en forgrening fra skibsbyggerdynastiet Møller i Troense.

Som udlært snedker (efter RJS's død i 1905) kunne HJ sætte sin egen kurs, og efter et lille års arbejde som skibstømmer hos Jacobsen i Troense mønstrede han i 1906 ud som tømmermand. Det liv fortsatte i et fast mønster til 1911, kun afbrudt af fire måneders værnepligt

på krydsere Heimdal i 1909: udmønstre om foråret med dampere som mest gik til Middelhavet efter frugt, afmønstre efter den sidste tur over Biscayen om efteråret, og tilbringe vintere lunt hjemme i Stjoul og Lundby.

»Inga«s kontrahering, byggedata, og senere modifikationer

Historien om »Inga« begynder egentlig under en af de første rejser på Middelhavet, hvor HJ tilsyneladende overvejer projektet og i al fald (med uøvet hånd) skitserer navnebrædtet i sin lommebog. Der gik dog en tid inden ordren på en 18-fods to-smakket jolle blev afgivet til bådebyggeren i Lundby. Leveringen skete i november 1911, hvor HJ afmønstrede fra sin sidste hyre og slog sig ned i Ommel som nygift skibstømmer med arbejde i Marstal.

»Inga« blev kontraheret for en pris af 150 kr



»Inga« ca 1920, med den oprindelige rigning. Billedet er taget ved Skovballe under en udflugt med kolleger og venner fra Marstal og Ommel. Hans Jensen står forrest på broen. Manden med guitaren (siddende ved stormasten) er skibstømrer Adolf Rasmussen; ved hans venstre side, med korslagte arme, står Hans Jensens ældste søn, Gerhard.

(uden rigning), hvad der var et par kroner mere end to måneders hyre for en tømmersmand. Byggematerialerne var standard: bord af kalmar-fyr, spanter og stævn af eg, køl af bøg, lønning med tilhørende stødliste af eg. I spanter og køl brugtes ligeledes som standard galvaniserede »norske søm«, der har et karakteristisk kileformet længdesnit og en mejselformet spids; de var blødere end almindelige søm, og spidsen kunne bukkes helt om uden at galvaniseringen sprang af. Bordene under vandlinjen blev efter særlig aftale udført med kobbernitter; over vandlinjen blev galvaniserede jernnitter anvendt. Prisen var beregnet som 8 kr per fod i standardudførelsen, plus 6 kr som et tillæg dels for kobbernitterne, dels for et smalt sejldæk. Jollen blev efter leveringen udrustet med den klassiske to-smakkerig. Til udstyret hørte også et stok-anker, et navne-

brædt efter ovennævnte design, samt et udskåret øsekar, overtaget fra Den Gamle Inga med RJS's initialer indridset. Dette udstyr er bevaret; ankeret bruges stadig, og holder bedre end hvad man ofte ser til joller i dag. Jollen kunne let ros med to sæt årer, der sad mellem træ-tolde i såkaldte toldebord, der var af egetræ og naglet til lønningen.

Sammenlignet med billedet af RJS's gamle jolle syner HJ's »Inga« med rundere stævne og en lidt fyldigere form for og agter. Denne rundere og fyldigere form fik jeg i en tidlig alder udpeget som kendetegn på godt bådebyggerhåndværk, og typisk for en rigtig Lundby-jolle fra Jens Jensens hånd. Skulle der sammenlignes til andre joller måtte man altid hen og se om den var »spidsrumpet«, eller om den nu også lignede »Inga«.

Det må dog retfærdigvis nævnes at enhver



»Inga« ca 1938, efter ombygning og omrigning. Billedet er taget ved Ballen af naboens søn Kr. Markert, som senere blev fotograf og slog sig ned i Glamsbjerg. I jollen er Hans Jensen med sønnerne Harry (til rors) og Edvard (nærmest masten). Harry blev bådebygger og har siden foretaget de nødvendige reparationer for at holde jollen sødygtig. Edvard blev kendt, da han som pensionist sejlede med på en to-mandsfærd jorden rundt (1991 - 1994) i en sejlbåd fra Ballen.

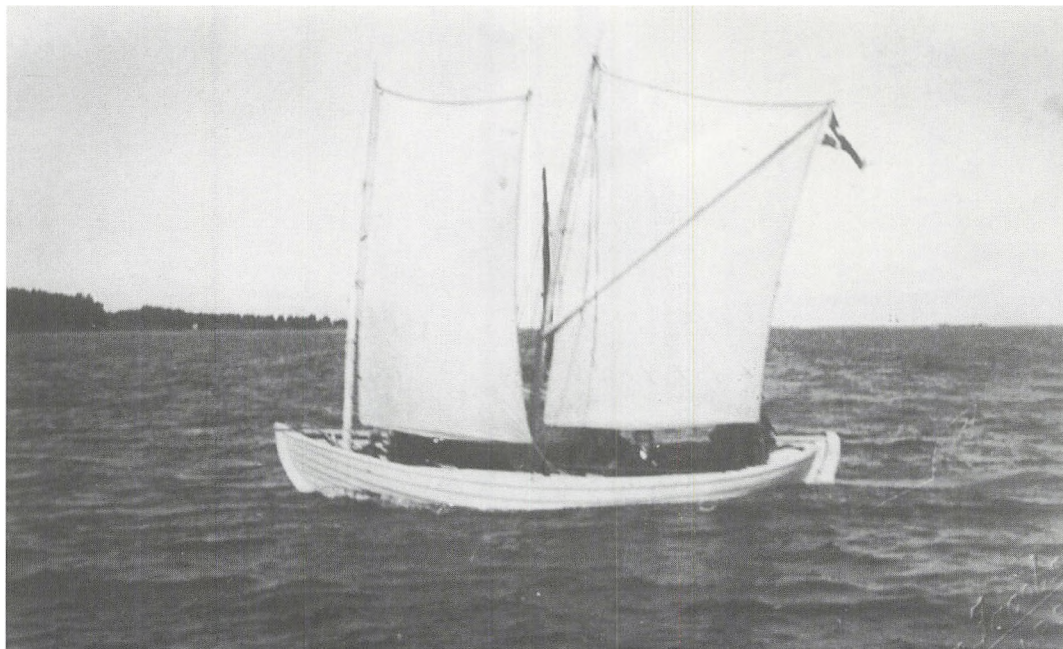
jolle blev bygget efter kundens smag og ønsker. Formen kunne varieres indenfor visse grænser; man brugte normalt ikke konstruktionstegninger, men støttede sig til et sæt skabeloner. Min far, der blev bådebygger, arvede siden nogle af Jens Jensens skabeloner, bl.a. et sæt han havde brugt da han i 1949 byggede sig en 16 fods motorjolle. Disse skabeloner angiver kun tre spantetværsnit plus stævnene; resten var overladt til kundens ønsker og/eller bådebyggerens fantasi og håndelag.

I familien har vi altid omtalt »Inga« blot som »jollen«. Hvis man spurgte farfar om typen, sagde han at det var en kragejolle, hvad vi som børn fandt morsomt og uforklarligt. Ordet smakkejolle blev også brugt, men det var ment som en betegnelse for rigningstypen.

Billederne fra de første år viser »Inga« med

to smakker og et topsejl. Stormasten er støttet af to vanter, formasten kun af et stag. En fok kunne rigges på et løst spryd. Den fulde sejlføring var ganske anelig for jollens størrelse, og ballast var nødvendig for stabiliteten. Farfar fortalte at han engang tog til kapsejls ved Ommel med hele 700 pund jernballast, i forventning om hårdt vejr; desværre udeblev det hårde vejr, så med den dødvægt kom han temmelig sent hjem.

Billederne viser også at de oprindelige smakker var syet med to »reb« (dvs to vandrette rækker af tjavser til brug ved rebning af sejlet), og at sprydstagen blev sat på styrbords side af den forreste smakke, på bagbords side af den anden. Sprydstagerne står i hampe-stropper som er lagt omkring masterne og kan forskydes op og ned efter behov. Smakkerne er sat



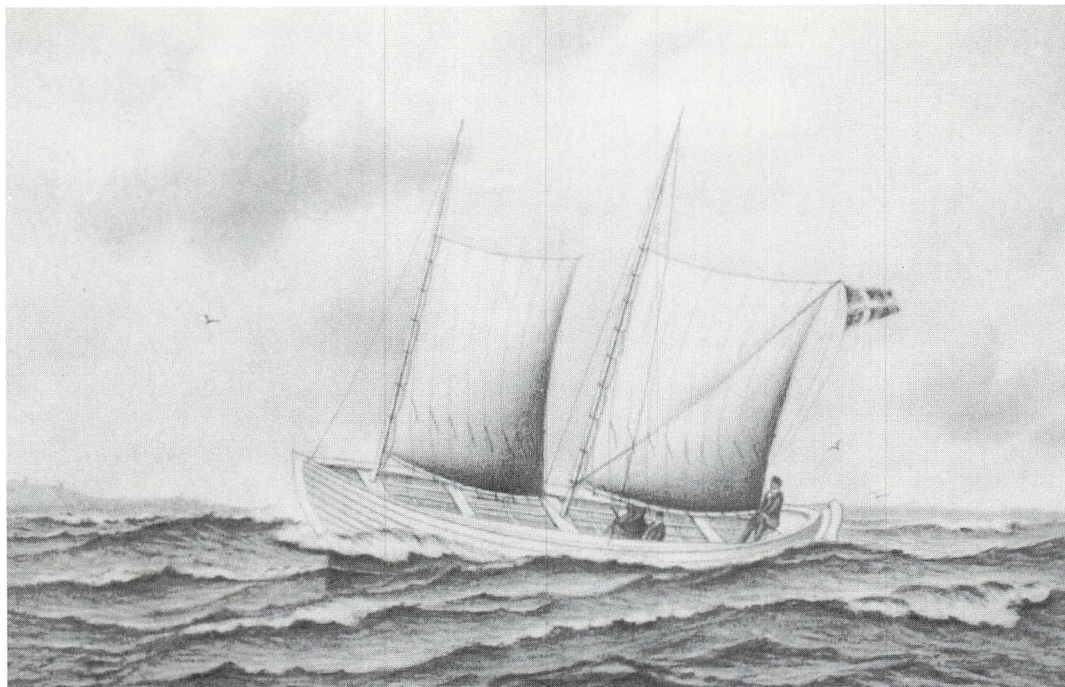
»Inga« fotografert af Herman Jacobsen ved havnemolen i Marstal, 1920.

med en såkaldt lidse-line, der er hægtet om masten med karabinhager; med den metode kunne smakkerne let rigges af og på, og det var en fast regel altid at tage sejlene med hjem til tørring efter endt tur; med den omsorg har de seneste to sæt bomuldssejl til »Inga» kunnet holde i 33 år mellem hver udskiftning. Systemet med den hægtede lidseline er muligvis indført fra Ærø, i al fald har man set mange andre smakkejoller i øhavet uden denne finesse.

Man kan af billederne se at jollen fra starten var helt åben, bortset fra et ganske smalt sejldæk som ikke går helt frem til stævnene. Tidligt i 1920'erne tilføjede HJ et lille fordæk. I 1929 foretog han en mere vidtgående ombygning, bl. a. med henblik på at kunne fiske med ålevod. Den forreste mast blev taget ud, den anden blev flyttet lidt frem og forlænget ca 20 tommer ved hjælp af en mastekiste. En større

smakke og en fok blev syet i Svendborg hos Holm Rasmussen i Brogade; topsejlet blev bibeholdt. Med det ny maste-arrangement kunne det forreste sæt åretolde ikke længere bruges. Billeder af den ændrede rig viser at den ny smakke blev syet med tre »reb«, men at den i øvrigt er sat med lidseline og sprydstagen på bagbords side som oprindeligt. Skroget blev ved den lejlighed ændret på to punkter: en dam blev indrettet til brug ved vødfiskeriet, og fordækket blev udvidet med et lille ruf, der muliggjorde en meget nødtørftigt overnatning om bord. Med dam blev ballast overflødig.

Dammen sløjfede HJ i 1964 med henblik på at lette fremtidigt vedligehold. Det skete ved at udskifte de berørte bord samt enkelte andre, der ved gentagne udtørringer med tiden havde udviklet sprækker. De ny bord var af lærk. Et par såkaldte »skvætbord« blev tilføjet; det er et par lodrette bord løst monteret på



H. A. Hansens skibsportræt fra 1921. Tegningen er baseret på Herman Jacobsens foto, men gengivelsen er sket med kunstnerisk frihed.

lønningen fra ruffet til toldebordene som beskyttelse mod det sprøjt, alle jollesejlere kender. Ballasten blev genindført, og ca 150 kg cementklodser med jernpropper er nu anbragt over kølen.

Omkring 1985 fik vi udskiftet de fleste tilbageværende originale bord under vandlinien, og lagt ny bundbrædder overalt. Nogle af de originale spanter og bundstokke blev ved den lejlighed også skiftet eller suppleret; de var begyndt at flække og smuldre, vistnok bl.a. som følge af jernsømmenes reaktion med syren i egetræet; råd eller anden biologisk nedbrydning var der ikke tale om. Den foreløbig sidste operation fandt sted i 1994, hvor godt 2½ m af den styrbords lønning blev udskiftet, efter at vi havde fundet et blødt punkt under det forreste toldebord. Disse og andre mindre vedligeholdelsesarbejder er blevet udført af min far.

Jollen har i dag den rig, den fik i 1929, med tilføjelse af et løst spryd og klyver, som vi fin-

der lettere og mere effektivt at bruge end det gamle topsejl. Smakken blev udskiftet i 1962, og igen her i 1996, hvor vi har fået et helt nyt sæt sejl. Efter nogen betænkelighed blev det ved den sidste udskiftning besluttet at gå over til moderne materialer, til afløsning for bomulden. Den håndværksmæssige udførelse er naturligvis meget anderledes i dag end da den forrige smække blev syet i 1962, og materialet forekommer uhåndterligt og larmende i forhold til bomuld. Sejlmæssigt må det imidlertid indrømmes at der er tale om en klar forbedring: jollen sejler hurtigere og går tættere til vinden med de ny sejl - præcis som lovet af sejlmageren, Niels Christiansen i Valdemarsgade.

Brug og pasning i de første år. Ærø 1911-1923

»Inga« var i flittig brug fra søsætningen i 1911. Af farfars notesbog fra tiden i Ommel kan man ane årets gang i små glimt, med ture til bl.a.



Hans Jensen med sit ældste barnebarn i »Inga«, sommeren 1948. - Min første lektion i jollesejlad.

Stjoul og Vemmenæs på besøg hos venner og familie. Der blev ind imellem sejlet forsyninger af bl.a. frugt og tørv fra Tåsinge. Inden landsætning for vinteren kunne der også hentes juletræ til Ommel. Sejlad på den årstid kan selv i det beskyttede øhav være en barsk fornøjelse; farfar fortalte om en tur, hvor han på vej hjem mod Ommel helt tabte orienteringen i en tæt tåge - han kom efter mørkets frembrud tilfældigt i land ved Strynø Mølle, hvor han fik husly-til næste dag.

Det meste af året lå jollen ved en pæl ud for Strandbyen, om vinteren fik den en mere beskyttet plads i Kleven. Et af de allerførste år oplevede man en usædvanlig storm, som sendte store skibe på grund og ødelagde mange af bådene ved Strandbyen. Også »Inga« drev mod land, og fik et knæk i den bagbords lønning; dog ikke mere end hvad en god skibstømrer kunne reparere uden at der blev varige men.

Jollen lå generelt på land fra omkring jul til

marts/april. Tilsyneladende blev der på den tid ikke malet før forårets søsætning, men derimod senere på sommeren; det er i al fald registreret for et enkelt års vedkommende.

Indenbords blev der tjæret op til underside af bundbrædderne. Ovenbords blev der brugt hvid maling. I mange år var det »zink-hvidt«, som blev rørt op til en tynd konsistens med »maler-fernis« (linolie) og pulver af »pariser-blåt«, som gav den rette kridhvide farve. Af farmors regnskabsbog kan vi se at jollen i 1921 fik »patentsmørelse« for 4 kr; der var utvivlsomt tale om Hempels bundsmørelse, som farfar tidligt gik over til. Hempel var jo kommet på markedet i 1915. Regnskabsbogen viser også køb af mønje, maling, ny fald, støvnjern, etc., og i april 1923 en ny fangeline for 1 kr. Fangelinen var selvsagt overordentlig vigtig som fortøjning når jollen lå for svaj ved en pæl; den blev viet en ganske særlig omhu og opfindsomhed, både i tiden på Ærø og senere i Ballen.



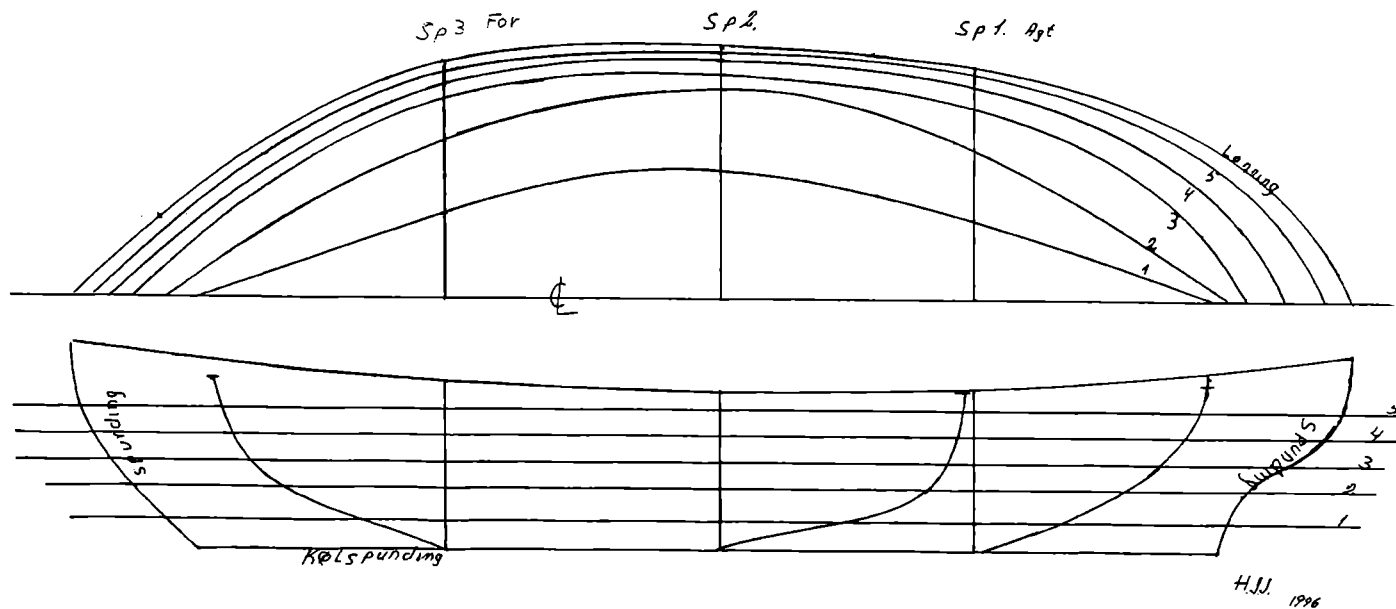
Fjerde generation ved roret. Hans Jensens ældste oldebarn, Anders, på kryds ved Skarø Rev, sommeren 1995. Man ser den rebede smakke og en smule af »skvætboardet«

Regnskabsbogen rummer omkring nytår 1920 - 21 en post »Billeder »Inga«, kr 4,50«. Det refererer givetvis til to bevarede billeder, nemlig et foto taget af fotograf Herman Jacobsen i Marstal, og en tegning gjort efter dette foto af Marstalkunstneren H. A. Hansen, kendt som »Spillemandens Hans« og ophavsmand til mange skibsportrætter udført for skippere og redere i Marstal. Et nærmere studie af de to billeder antyder måske hvorfor H. A. Hansen var så populær hos Marstal-skipperne. Fotoet (lidt uskarpt) viser »Inga« for fulde sejl i en jævn til frisk vind ud for molen i Marstal, med et ubestemmeligt antal mennesker løst grupperet om bord. Tegningen er knivskarp og viser »Inga« med rebede sejl i noget hårdere vejr; farfar ses i fuld skikkelse ved roret, og farmor med den ældste søn Gerhard er anbragt pænt siddende på en af de mange tofter; ud over disse forbedringer er der

rent ud sagt fusket med størrelsesforholdene, så jollen syner mindst en halv gang større end sine 18 fod. Det var rigeligt de 4½ kr værd, hvis det virkelig var hele prisen, og billedet havde en hædersplads hos farmor og farfar.

Arbejdet som skibstømrer i Marstal begyndte på Bondegårds Værft, hvor en vis Ludvig Johansen også var ansat. Da Johansen året efter startede sit eget værft flyttede farfar med som en af de første medarbejdere, i oktober 1912. Det følgende forår lagde man kølen til to næsten ens newfoundland-skonnerter, »Iris« og »Bonavista«, som blev søsat med et par måneders mellemrum i 1914. Derefter fulgte den tre-mastede »Fulton« i 1915, og så ellers en nybygning om året indtil en brat afslutning med »Astræa« i 1921. Krisen havde ramt Marstal, og notesbogen viser at der i de følgende år trods fortsat ansættelse hos Johansen blev alt for megen tid til sejlture og til strandjagt og

88 Rekonstruktion af en 16-fods Motorjolle efter Jens Jensens Skabeloner.



Med kun tre spanteskabeloner og de to stævnskabeloner er jollens facon lagt nogenlunde fast, som her vist i plan og opstalt i en bådebyggers streg. Der er dog plads til variationer i jollens linier, alt efter smag og håndelag. Skabelonerne er tegnet ind på opstalten, hvor de markerer indersiden af bordene og dermed den såkaldte spunding langs køl og stævne.

torskepilknning fra »Inga«. I 1923 solgte farfar huset i Ommel og flyttede til Fyn, hvor han overtog min farmors fødehjem, et lille husmandssted i Ballen. For mange andre var dette også afslutningen på en epoke i Marstal, som dog har fået et unikt minde i de stadigt sejlen- de skibe »Bonavista« og »Fulton«.

»Inga« i Ballen 1923-1996

»Inga« fulgte med til Ballen, hvor den fik fast plads for svaj ved en pæl ud for Syltemade Å. I de følgende år sejlede familien hver sommer flere jolle-ladninger frugt og bær af egen avl til Ommel, hvor der var god afsætning for den slags. Efter ombygningen i 1929 blev der også mulighed for lidt vodfiskeri; det var dog kun en fritidsbeskæftigelse, en 18 fods jolle er trods alt ikke det mest effektive til det formål.

Under og lige efter Anden Verdenskrig fik skibstømmerhåndværket en renæssance, og fra april 1941 til maj 1957 arbejdede farfar igen i sit gamle fag som en af veteranerne hos Ring Andersen i Svendborg. Man byggede i den periode flere galeaser og skonnerter, hvoraf nogen endnu kan træffes i de lokale farvande. Samtidig med at træskibs-epoken uigenkaldeligt sluttede, gik farfar nølende på folkepension. Efter et langt liv med skibe blev »Inga« en væsentlig del af hans otium, og han sejlede i jollen til et par måneder før sin død i 1966, knap 80 år gammel.

Vi tog i disse sidste år ofte til Skarø (hvor voddet en sjælden gang blev brugt), underti-

den også til Drejø og Hjortø, og helst en gang om året til Ommel på besøg hos gamle venner. Som ældste barnebarn blev jeg på de ture indviet i jollens historie og sejladens kunst. Jeg fik gennem årene også indprentet og indøvet reglerne for pasning og vedligehold af jollen, som farfar havde bestemt at jeg skulle overtage efter ham. Intet blev overladt til tilfældighederne, og procedurerne for vinteroplægning og forårsklargøring var grundige for at sige det mildt. Parolen var med jollen som med alt andet i ens varetægt at »man skal passe på sit kram«.

Den parole har vi så søgt at efterleve, og »Inga« sejler stadig med hjemsted i Ballen. Ansvar for jollens bevarelse - og dermed også brugsretten - har jeg delt med mine brødre, så forårsklargøringen bliver udført selvom jeg i perioder er borte fra det sydfynske. At far som fagmand har hjulpet med pasning og reparationer har naturligvis betydet meget for jollens fortsat gode stand.

Trods al denne omhu trænger spørgsmålet sig på, hvor gammel »Inga« kan nå at blive i aktiv tjeneste. Indtil videre har vore ture til Strynø og det ny Smakkecenter imidlertid været retur-rejser, og vi satser på nogle år endnu i en jolle, der foreløbigt har været til nytte og fornøjelse for fire generationer.

Kaj Nykjær Jensen, f. 1947. Ingeniør.
Siden 1970 ansat i COWI ved forskellige afdelinger i ind- og udland, de seneste tre år i Saudi Arabien.

Fra arkivets gemmer:



Tåsinges skovfogeder og skytter på jagt (foto fra før 1915.)



Snedkermester Niels Stenner Rasmussen med brandbilen i Lundby. (foto 1940 - 45.)



Mange damer - og en herre - i fint tøj, år?



Pastor N. L. Nielsen i Landet præstegård med et hold konfirmander, år?



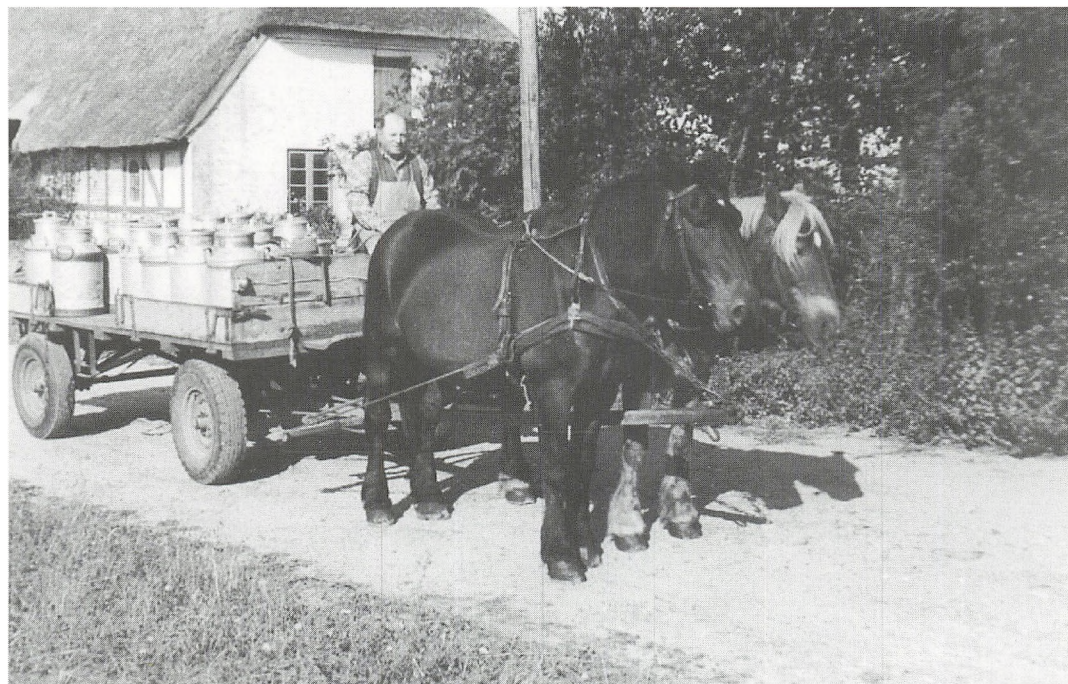
Snedkermester Hans Nielsen (Klemmensen) i Lundby med familie, svende og lærlinge. (ukendt år.)



Malermester Hans Recke og sønnen Carlo på motorcykel i Bjerreby. ca. 1917.



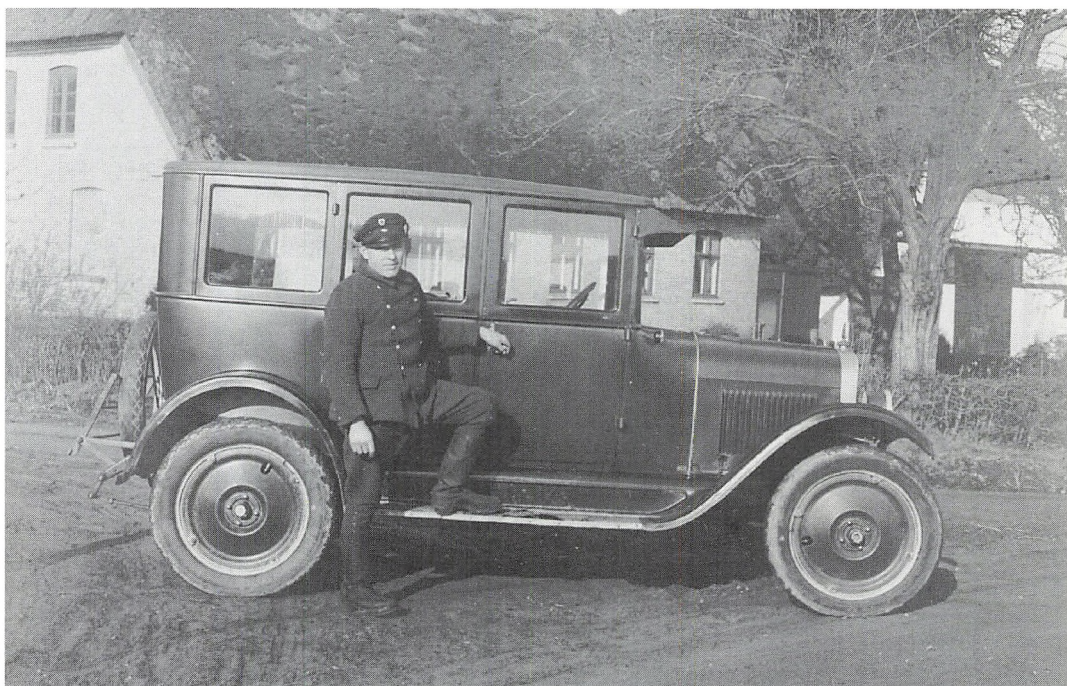
Huset Bjerrebyvej 23 i Helluf. Således så huset ud i 1895-1905, ifølge den kopi der kom fra U.S.A. (Se »Nyt fra arkivet«.)



Richard Drost Nielsen på sin sidste malketur med hestevogn fra Bjernemark d. 30. september 1959.



Fra slagter Rasmus Andersens gård i Melby, nuværende Skovballevej 68, (foto fra før 1940.)



Peter Nielsen (Verup) med sin drosche i Ny Nyby. Chevrolet reg. nr. O 3569, (ca. 1927-28.)



Nyt fra arkivet

Sidste års bebudede besøg fra Bellingham på U.S.A.'s vestkyst blev til virkelighed. Wayne M. Price og hans danskfødte kone, Anne Marie, kom til Tåsinge på en solfyldt septem-berdag og blev ledsaget på en tur øen rundt. De var meget glade for at blive budt indenfor i det hus i Helluf, hvorfra hans farmors far var udvandret omkring 1872. De kunne også genkende huset ud fra det fotografi, der har været bevaret som et kært minde gennem de mange år i det fremmede. I april måned har de så sendt arkivet en del oplysninger vedrørende de yngre generationer af familien i U.S.A. samt en kopi af fotografiet som tak for hjælpen (se billedserien foran.)

A. Lolk, Odense, har nu færdiggjort sin »Hovedkirkebog for Landet sogn 1814-1891«, som arkivet nu også har en kopi af. En »Hovedkirkebog for Bregninge sogn 1814-1891« har han nu under udarbejdelse, men den er væsentlig større end dem for Bjerreby og Landet sogne.

Også i denne sommer har arkivet fået lov til at låne nogle af A. Lolks tidligere bøger for kopiering. Det drejer sig om bind vedrørende døbte, trolovede og viede, hustrubogen, døde og begravede samt tilnavne i Bjerreby sogn, ialt 1061 foto-kopier. Et enestående kildemateriale, som nu er til rådighed såvel internt som for arkivets besøgende.

I årets løb har arkivet modtaget de længe ventede mikrokort vedrørende kirkebøgerne for alle øens 3 sogne 1646-1891. Disse er nu indsat i et ringbind og vil kunne benyttes i arkivets læseapparater. Med alt dette gives der nu særdeles gode muligheder for den, der vil forske i sin slægt eller i lokalhistorien.

Med tilskud fra kommunen blev det økonomisk muligt for arkivet at indkøbe et EDB-anlæg, og dermed har den nye teknik holdt sit indtog også her. Vi er dog langt fra eksperter på området, men med nogen øvelse vil der

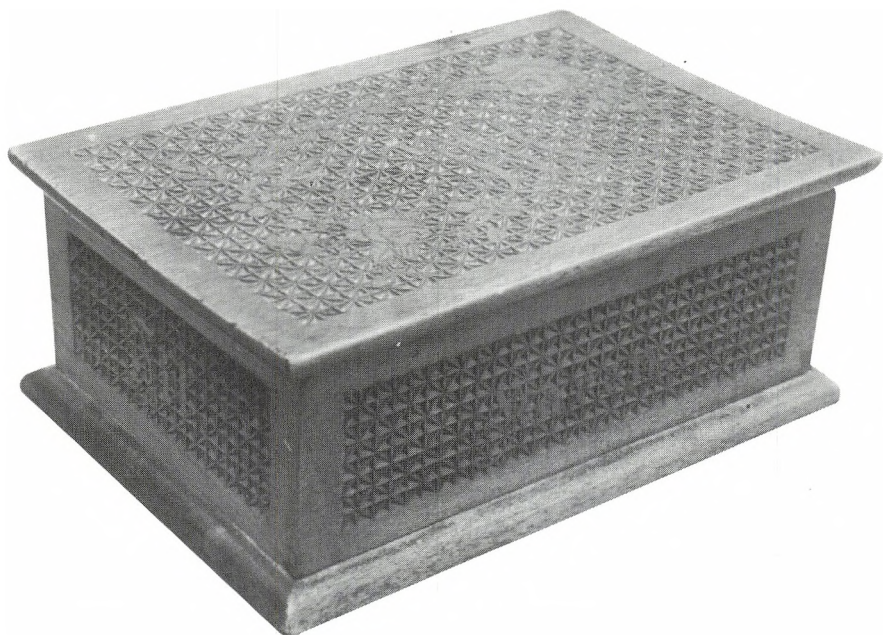
være meget, som det kan bruges til, for eksempel indtastning af og søgning i folketællinger. Det har også været en yderst god hjælp ved udarbejdelsen af denne årbog.

Navnet C. G. Høgstrøm vil være velkendt for de fleste af årbogens læsere. Hans barnebarn, Margit Høgstrøm, har gennem årene betænkt vort arkiv med flere af hendes morfars ting. Desværre døde hun d. 19. februar i år, og hendes hus skulle derfor tømmes og sælges. Nogle effekter var på forhånd bestemt for Tåsinge, og ved forståelse fra arvingerne og megen venlig hjælpsomhed fra Margits nære veninde har både museum og arkiv nu arvet forskellige ting, som derved bringer C. G. Høgstrøms navn frem igen.

På næste side ses et fotografi af en lille smuk æske, som han har forarbejdet, forsynet med den fine udskæring og visende en tekst rundt om på siderne: »Til Karen fra Gustav«, og med hendes navnetræk på låget: "K.H." (Karen Hansen). Dette er et meget fint eksempel på en kærlig og dygtig husflidsarbejder.

Iblandt det, som vi tidligere har modtaget, findes også nogle kuverter fra breve, som han har sendt til hende, inden de blev gift. Disse er udført med samme omhu og akkuratesses. Den, som skriver disse linier, har såvist nok skrevet breve til sin forlovede og senere ægte-mage, men langt fra formået at frembringe sådanne kunstværker!

Fotografierne i afsnittet "Fra arkivets gemmer" rummer flere motiver med både kendte og ukendte personer på. Vi vil derfor opfordre alle interesserede til at komme og fortælle os, hvem af disse, der genkendes, og måske hvor og hvornår fotografiet er fra. Tag gerne venner og bekendte med! Det vil hjælpe med til at gøre vor billedsamling endnu mere værdifuld, og vi får os en god snak om disse og måske om flere af de mange andre, som arkivet rummer. Velkommen!



Nyt fra museet

Det forløbne år har været travlt, men vi er blevet godt hjulpet af mange frivillige. På Museet har bestyrelsen og trofaste have- og altnuligvenner sørget for, at bygninger og udendørsarealer blev holdt vedlige og fremtræder indbydende.

Museets besøgstal ligger lidt lavere end sidste år - godt 3.500 -. Vi arbejder på en bedre orientering om Museet. Efter at en bedre skiltning ved Sundbrovej blev stoppet af Fyns Amt, fandt vi på at benytte den nye museumsbygningens gavl som blikfang. Baagø & Riber sponsorerede vejrfaste træplader, og Svend Johansen, Vindeby, skar de smukke bogstaver. I løbet af vinteren er det planen at opstille orienteringstavler i bakkerne om museet og Bregninge Bakker, som museet helt naturligt følger sig ind i.

På museet er informationen blevet forbedret ved, at Svendborg & Omegns Museum har fremstillet oplysningstavler på de udendørs arealer, og vores folder findes nu på fire sprog i hver sin farve.

I den udstrækning, Svendborg Museum har kunnet afse arbejdskraft dertil, er nyregistreringen af vore samlinger fortsat.

I februar arrangerede vi en udstilling af private luftfotos fra Tåsinge i Strammelse Brugs. 180 billeder blev det til og ca. 800 besøgende i løbet af to weekender.

I juli opfordrede vi lokale kunstnere og kunsthåndværkere til at udstille i Strammelse Brugs. Omkring 20 tog imod invitationen, og op mod 400 besøgte den smukke udstilling.

Sæsonens særudstilling »Oldemors brudeudstyr ca. 1915« gav os lejlighed til at fremvise eksempler på de mange fine tekstiler i vore samlinger, som ellers ligger nedpakket.

I november afholdt vi en aften på museet med rebslager Ole Magnus, hvis gennemgang af rebslagningens kulturhistorie og praktiske demonstration holdt tilhørerne fanget til langt ud på aftenen.

Ved generalforsamlingen i marts var et hovedpunkt godkendelse af de nødvendige vedtægtsændringer, der kunne gøre det muligt for Tåsinge Museumslaug at eje Strammelse Brugs. Dermed var en vigtig hindring ryddet af vejen. Bagefter fortalte formanden og viste lys-

billeder om sit år som High School lærer i U.S.A..

4. juli-festen blev i år fejret under særdeles dårlige betingelser. Vejret var koldt og regnfuldt. Alligevel lykkedes det folkedanserne at afvikle deres opvisning, og Arkivets energiske ankermand og Tåsinge Årbogs dygtige redaktør, Erik Hansen, blev udnævnt til æresmedlem af Museumslauget. Kulturudvalgsformandens festtale måtte dog aflyses, og det tyndede ret hurtigt ud blandt de ret fåtallige tilskuere.

I årets løb har Museumslauget deltaget med en stand på julestuen i Bjerreby og ved torvedagen i Svendborg. I begge tilfælde er vor deltagelse en tradition, som styrker museets lokale synlighed.

I september gik den årlige museumsudflugt til Ribe, som med sine mange gamle gader og huse, sin pragtfulde domkirke, det meget interessante nye vikingemuseum og meget mere viste sig at være et godt ekskursionsmål.

Traditionen tro holdt Museet åbent i den første weekend i efterårsferien. Der kom dog kun omkring et halvt hundrede store og små, til de forskellige aktiviteter.

En stor del af Museumslaugets tid og kræfter er blevet anvendt på at gøre Strammelse Brugs til et lokalt aktivitetscenter. En snes frivillige har givet en hånd ved ombygningen af forretningslokalerne, vi har mødt stor lokal interesse for projektet, og vore to udstillinger i huset har vist, at et aktivitetscenter imødekommer et behov og har gode fremtidschancer. Vi har modtaget megen hjælp og adskilligt inventar: skriveborde fra Sydbank, stole m.v. fra Hotel Triton i København og byggeartikler fra flere donorer. Svendborg Kommune har støttet projektet med kr. 40.000, og S.F.D.S.'s Fond har ydet kr. 20.000. Erik Them brugte en arbejdsdag for at hente stole m.v. i København, Q8 i Lundby gav benzinen, og SFDS gav rabat på overfarten.

Der er ingen tvivl om, at Strammelse Brugs lever og vil bidrage til styrkelse af leveforholdene på Tåsinge. For Museet vil Brugsprojektet betyde en styrket lokal kontakt og forankring - og så har vi fået plads til opbevaring og til realisering af nye ideer.

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til: Foreningsarbejdet, udflugt m.m. – kontakt da en af nedenstående!

Bestyrelsen:

Knud Helles, Grønnegade 24 a, Troense
(formand) tlf. 6222 5827

Anne Lise Fredholm, Eskærvej 4, Troense
(næstformand) tlf. 6222 6173

Arne Rask, Stjoulvej 7, Bjerreby
(kasserer) tlf. 6254 1590

Edith Brenneche, Vindeby Bakkevej 4,
Vindeby tlf. 6222 5402

Helge Jacobsen, Vårøvej 31 A,
Vårø tlf. 6254 1932

Bent E. Pytlick, Sangdrosselvej 14,
Landet tlf. 6254 1631

Ole Kruse, Madsegdyden 23,
Strammelse tlf. 6254 1657

Jens Højte Jensen, Bjerrebyvej 21,
Helluf tlf. 6254 1578

Villiam M. Jensen, Elvira Madigansvej 13,
Lundby tlf. 6254 1105

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Hans Marquardsen, Skovballevej 122,
Søby tlf. 6254 1124

Arkivet:

Erik Hansen, Bellisvej 9, Sundhøj
(arkivleder) tlf. 6222 5002

Kis og John Frikke, Grønnevænget 18,
Thurø tlf. 6220 5835

Hans Eriksen, Skovballevej 31,
Landet tlf. 6254 1019

(Post-nr. for alle adresser er: 5700 Svendborg).

Smør madpakken og tag med museumslauget på udflugt søndag den 7. september 1997

Målet er endnu ukendt, men reservér dagen allerede nu.

Vi opfordrer alle interesserede til at melde sig til bestyrelsen i god tid. Vi har haft mange gode og indholdsrige ture, og med jeres hjælp bliver denne sikkert også en af dem.

Tag gode venner og bekendte med – alle er velkomne!

Praktiske oplysninger:

TÅSINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg
Tlf. 6222 7144

Åbent:

15. maj - 15. juni:

Dagligt kl. 13 - 17, lukket mandag

16. juni - 31. august:

Alle dage kl. 10 - 18

TÅSINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg

Åbent:

Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale
(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder:

Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg
Tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.
Søren Lolk - den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.

og

Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juell og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 190,- kr.

Gunnar Kjær Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1994 (1994). 20,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,- kr.	<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,- kr.	<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,- kr.	<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,- kr.	<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	100,- kr. (udsolgt)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,- kr.

